

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

На правах рукопису

Харламова Юлія Євгенівна

УДК 355.588:351.862(477)

**МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДГОТОВКОЮ
ФАХІВЦІВ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

Спеціальність 25.00.02 – механізми державного управління

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

Науковий керівник
Домбровська Світлана
Миколаївна,
доктор наук з державного
управління, професор

Харків – 2017

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДГОТОВКОЮ ФАХІВЦІВ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ.....	13
1.1. Підготовка фахівців служби цивільного захисту як об’єкт державного управління.....	13
1.2. Теоретичні питання формування понятійного апарату державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту.....	35
1.3. Механізми підготовки фахівців служби цивільного захисту в країнах світу	46
Висновки до першого розділу.....	60
РОЗДІЛ 2. ТЕНДЕНЦІЇ ТА ОБ’ЄКТИВНІ ПЕРЕДУМОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДГОТОВКОЮ ФАХІВЦІВ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ.....	62
2.1. Особливості функціонування правового механізму державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту	62
2.2. Аналіз стану функціонування організаційного механізму державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захист. 78	78
2.3. Характеристика фінансово-економічного та інформаційно- комунікативного механізму державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту.....	98
Висновки до другого розділу.....	114

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДГОТОВКОЮ ФАХІВЦІВ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ.....	116
3.1. Розробка комплексного механізму державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту.....	116
3.2. Стратегічні засади державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту.....	137
3.3. Удосконалення ефективності державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту.....	156
Висновки до третього розділу.....	175
ВИСНОВКИ.....	177
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	180

ВСТУП

Сьогодні, в умовах інтеграції України до світового освітнього, наукового та економічного простору, відбуваються суттєві зміни у законодавчій базі з питань розвитку української освіти, що пов'язано з впровадженням нових технологій, обладнання, механізмів взаємодії, забезпечення, управління та інших аспектів діяльності, які характеризуються постійними змінами вимог до рівня підготовки фахівців.

Модернізація системи підготовки фахівців служби цивільного захисту можлива лише в загальному руслі реформування вищої освіти в Україні. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. наголошує на створенні всіх необхідних умов для випереджального безперервного характеру модернізації та розвитку освіти. Така спрямованість повинна сприяти економічному зростанню держави і вирішенню соціальних проблем у суспільстві, подальшому навчанню і розвитку талановитої та здібної молоді.

Підготовкою фахівців служби цивільного захисту займаються навчальні заклади підпорядковані Державній службі України з надзвичайних ситуацій. Головним завданням таких навчальних закладів є підготовка висококваліфікованих фахівців, здатних виконувати поставлені на них важливі завдання чітко та швидко. Тенденції розвитку Державної служби України з надзвичайних ситуацій є такими, що зростання вимог до рівня підготовки фахівців на місцях випереджає зростання рівня підготовки у навчальному закладі. Вимоги до рівня підготовки фахівців служби цивільного захисту змінюються, постійно впроваджуються нові сфери діяльності, на яких фахівець галузі цивільного захисту повинен розумітися. Для забезпечення необхідного рівня підготовки повинно бути чітке розуміння і спрямоване управління організацією та підготовкою фахівців даного напрямку, виражене у різнобічному врахуванні взаємозв'язків різних факторів, що впливають на підготовку майбутніх

фахівців у процесі навчання.

З вищезазначеного випливає виняткова актуальність питання удосконалення підготовки фахівців служби цивільного захисту на всіх етапах навчання. Поряд з цим, останнє вимагає вивчення існуючих етапів та елементів підготовки, взаємодії їхніх компонентів, розробки комплексного механізму, який сприяв би підвищенню якості підготовки та формуванню пропозицій щодо його удосконалення.

Наукові праці вітчизняних учених, що своїм змістом переплітаються з темою дослідження, можна умовно поділити на чотири групи. Так, першу групу праць складають публікації з питань управління у сфері цивільного захисту. До таких праць можна віднести роботи таких науковців, як О. Альбошій, С. Андрєєв, М. Андрієнко, В. Антонець, В. Доманський, Л. Жукова, Н. Клименко, О. Мельниченко, Р. Приходько, О. Труш, В. Тищенко, А. Чубенко, І. Шпильового. Роботи всіх цих авторів спрямовані на дослідження проблем державного управління у сфері цивільного захисту. В даних дослідженнях запропоновано різні методи та напрями оптимізації і модернізації державного управління у зазначеній сфері.

До другої групи віднесено дисертаційні дослідження з проблем вищої освіти, оскільки удосконалення підготовки фахівців служби цивільного захисту є можливим лише в загальному руслі реформування вищої освіти. Проблемами, які зараз стоять перед освітою в Україні, займались багато науковців, зокрема В. Александров, С. Андрейчук, В. Андрущенко, Г. Артемчук, М. Баран, М. Білинська, Ю. Бондарчук, Д. Дзвінчук, Т. Дмитренко, Ю. Журавльова, М. Згуровський, А. Кобець, К. Корсак, О. Кратт, І. Лопушинський, О. Мак, В. Огаренко, В. Сиченко, І. Сікорська.

До третьої групи віднесено дисертаційні дослідження з проблем підготовки фахівців офіцерських кадрів. Даний напрям досліджували В. Бесчастний, В. Дзюба, Л. Кацалап, Р. Колос, А. Косаревська, А. Медвідь, С. Оспіщев, С. Яровий. В працях цих науковців досліджено теоретичні та

практичні питання, пов'язані з організаційно-правовим забезпеченням, яке здійснюється у відомчих закладах освіти Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства оборони України.

Четверту групу становлять публікації, що досліджувались безпосередньо за темою наукової роботи, а саме – підготовка фахівців служби цивільного захисту. У даному напрямі працювали і працюють О. Барило, С. Домбровська, Я. Зорій, А. Іванов, М. Кусій, М. Омельченко, С. Осипенко, А. Підгайний, С. Потеряйко, А. Ромін, В. Садковий, В. Шойко.

Однак, незважаючи на велику кількість наукових праць стосовно обраної теми дослідження, недостатньо висвітленими залишаються питання удосконалення та впровадження у практичну діяльність механізмів державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту, орієнтовані на забезпечення безперервної освіти. Саме це зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано у межах науково-дослідної роботи «Розробка наукових основ державного управління у сфері безпеки ринку соціально-економічних послуг України з точки зору цивільного захисту» (державний реєстраційний номер 0115U002035), що розробляється навчально-науково-виробничим центром Національного університету цивільного захисту України. Конкретно дисертантом досліджено механізми державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту.

Мета і завдання дослідження. *Метою* є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких *завдань*:

- узагальнити теоретичні підходи до визначення сутності державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту;
- систематизувати досвід державного управління підготовкою

фахівців служби цивільного захисту в зарубіжних країнах;

– виявити особливості функціонування правового, організаційного, фінансово-економічного та інформаційно-комунікаційного механізмів державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту в Україні;

– на основі системного підходу розробити комплексний механізм державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту;

– окреслити напрями реалізації стратегії державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту;

– визначити шляхи підвищення ефективності системи підготовки фахівців служби цивільного захисту.

Об'єкт дослідження – державне управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту.

Предмет дослідження – механізми державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження виступають закономірності та принципи державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту. Для вирішення поставлених у роботі завдань було використано такі наукові методи:

– метод спостереження та теоретичного узагальнення – для систематичного цілеспрямованого вивчення державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту;

– метод порівняння – для встановлення подібностей або відмінностей в системі підготовки фахівців служби цивільного захисту в Україні та країнах світу;

– метод абстрагування – для уявного відходу від несуттєвих властивостей, зв'язків, відношень предметів і в одночасному виокремленні, фіксації однієї чи кількох найважливіших рис підготовки фахівців служби цивільного захисту;

– аналіз і синтез, індукція та дедукція – для деталізації предмета дослідження, а саме механізмів державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту та використання загальних наукових положень при їхньому дослідженні;

– системний підхід – для комплексного дослідження механізмів державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту як єдиного цілого з узгодженим функціонуванням усіх його складових;

– структурно-логічний і дескриптивний аналіз – для визначення напрямів розвитку організаційного, правового, фінансово-економічного та інформаційно-комунікаційного механізмів державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту України;

– абстрактно-логічний – для узагальнення теоретичних положень, встановлення причинно-наслідкових зв'язків і формування висновків та пропозицій.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних засад і науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту, розкритих у таких положеннях:

уперше:

– запропоновано й обґрунтовано структуру комплексного механізму державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту в Україні, який базується на принципах забезпечення безперервної освіти та включає елементи правового, організаційного, фінансово-економічного, інформаційно-комунікаційного механізмів як необхідної передумови для підвищення якості та ефективності процесів підготовки фахівців для ДСНС України, що сприятиме інтеграції до загальносвітових тенденцій і передових практик;

удосконалено:

– практичні підходи до реалізації організаційного механізму державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту,

які полягають у взаємодії суб'єкта й об'єкта державного управління на I та II рівнях, що дозволяє більш детально дослідити функціонування системи підготовки фахівців для Державної служби України з надзвичайних ситуацій;

– теоретичні засади вдосконалення правового механізму державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту шляхом проведення аналізу діючих нормативних документів, що регламентують підготовку фахівців служби цивільного захисту та окреслення напряму реалізації цього механізму на практиці.

дістали подальшого розвитку:

– понятійний апарат науки «Державне управління» шляхом уточнення сутності категорій *«механізм державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту»* як комплексу засобів (важелів, способів, методів), за допомогою яких суб'єкт управління (центральні органи виконавчої влади, Міністерство освіти і науки України, Міністерство внутрішніх справ, Державна служба України з надзвичайних ситуацій та інші) впливає на об'єкт управління (процес підготовки фахівців служби цивільного захисту); *«фінансово-економічний механізм державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту»* як сукупності інструментів, важелів, стимулів, фінансово-економічних методів створення та використання фінансових ресурсів для забезпечення діяльності навчальних закладів, які готують фахівців для Державної служби України з надзвичайних ситуацій;

– обґрунтування етапів формування системи стратегічного державного управління у сфері підготовки фахівців служби цивільного захисту шляхом стратегічного планування розвитку загальної середньої, професійно-технічної та вищої освіти у навчальних закладах Державної служби України з надзвичайних ситуацій;

– теоретичний підхід до удосконалення інформаційно-комунікаційного механізму державного управління підготовкою фахівців цивільного захисту

шляхом запровадження взаємодії центральних органів виконавчої влади з навчальними закладами Державної служби України з надзвичайних ситуацій та налагодження зворотного зв'язку між усіма складовими системи безперервної освіти у сфері цивільного захисту через застосування сучасних інформаційно-комунікаційних методів зв'язку;

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в поглибленні та доповненні існуючих знань, теоретико-методичних підходів щодо обґрунтування напрямів удосконалення механізмів державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту.

Результати дослідження, які містять пропозиції щодо вдосконалення ефективності системи підготовки фахівців служби цивільного захисту, використано у роботі Департаменту науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації (довідка про впровадження від 28.04.2016 р. № 01-39/1705).

Запропоновані автором пропозиції щодо удосконалення підходів до реалізації організаційного механізму державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту, який передбачає процес взаємодії суб'єкта й об'єкта державного управління I та II рівнях та дозволяє більш детально дослідити функціонування системи підготовки фахівців для Державної служби України з надзвичайних ситуацій були використані у роботі Головного управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій у Запорізькій області (довідка про впровадження від 20.04.2016 р. № 01/7-1/4753). Результати дослідження автора стосовно обґрунтування етапів формування системи стратегічного державного управління у сфері підготовки фахівців служби цивільного захисту були використані у процесі функціонування Головного управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій у Луганській області (довідка про впровадження від 16.11.2016 № 01–5537/171).

Матеріали дисертації також використовуються у навчальному процесі Національного університету цивільного захисту України при розробці основних дисциплін для здобувачів вищої освіти усіх форм навчання, зокрема,

тих, що викладаються кафедрою Управління та організації діяльності у сфері цивільного захисту: «Система державного управління та місцевого самоврядування», «Організація управління діяльністю органів та підрозділів цивільного захисту»; кафедрою Публічного адміністрування у сфері цивільного захисту: «Кадрова політика і державна служба», «Стратегічне планування» (акт про впровадження від 04.04.2016 р. № 4).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійною науково-дослідною роботою автора, яка містить теоретичні обґрунтування, практичні рекомендації, висновки та пропозиції, що були отримані автором особисто, і в сукупності вирішують важливе наукове завдання щодо розробки та впровадження механізмів державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту.

Апробація результатів. Основні теоретичні положення і висновки дисертації були апробовані на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Тези доповідей було опубліковано за результатами проведення таких науково-практичних заходів: Міжнародної науково-практичної конференції «Иновационные технологии защиты от чрезвычайных ситуаций» (Республіка Білорусь, Мінськ, 2013 р.); XV Всеукраїнської науково-практичної конференції рятувальників (м. Київ, 2013 р.); VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Спецпроект: аналіз наукових досліджень» (м. Дніпропетровськ, 2013 р.); II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми цивільного захисту: управління, попередження, аварійно-рятувальні та спеціальні роботи» (м. Харків, 2013 р.); Інтернет-конференції «Державне регулювання освітньо-наукового забезпечення підготовки конкурентоспроможних фахівців у сфері цивільного захисту» (м. Харків, 2014 р.); Всеукраїнської науково-практичної конференції «Наукове забезпечення діяльності оперативно-рятувальних підрозділів (теорія та практика)» (м. Харків, 2014 р.); XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції рятувальників (Київ, 2014 р.); Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми цивільного захисту: управління, попередження,

аварійно-рятувальні та спеціальні роботи» (м. Харків, 2014 р.); Науково-практичної конференції «Актуальні проблеми розвитку управлінських систем: досвід, тенденції, перспективи (м. Харків, 2015 р.); Всеукраїнської науково-практичної конференції «Становлення сучасного українського суспільства: політичні, управлінські та правові аспекти» (м. Київ, 2015 р.); Всеукраїнської науково-практичної конференції «Державне управління науково-освітнього забезпечення підготовки конкурентоспроможних фахівців у сфері цивільного захисту» (м. Харків, 2015 р.); VI Міжнародної наукової конференції аспірантів та докторантів з державного управління «Державне управління в Україні: історія державотворення, виклики та перспективи» (м. Одеса, 2015 р.); Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасний стан цивільного захисту України: перспективи та шляхи до Європейського простору» (м. Київ, 2015 р.); Міжнародної науково-практичної конференції «Чрезвычайные ситуации: теория, практика, инновации» (Республіка Білорусь, Гомель, 2016 р.); Всеукраїнської науково-практичної конференції «Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика» (м. Харків, 2016 р.); Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки» (Дніпропетровськ, 2016 р.); XVIII Всеукраїнської науково-практичної конференції рятувальників (Київ, 2016 р.).

Публікації. Основні положення і результати дослідження відображено у 23 працях, серед яких 6 статей опубліковано в наукових фахових виданнях у галузі науки «Державне управління», а також 17 публікацій – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій. Загальний обсяг наукових праць, що належать особисто здобувачеві, складає 7,5 авт. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Вона викладена на 218 сторінках, містить 15 рисунків (на 15 сторінках), 8 таблиць (на 10 сторінках). Список використаних джерел налічує 317 найменувань на 38 сторінках.

Розділ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДГОТОВКОЮ ФАХІВЦІВ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

1.1. Підготовка фахівців служби цивільного захисту як об'єкт державного управління

Євроінтеграційні процеси, які зараз проходять в Україні, та зміни у законодавчій базі з питань розвитку освіти вимагають від фахівців усіх сфер діяльності високої кваліфікації та професіоналізму. Даний напрям передбачає необхідність розвитку системи підготовки фахівців для Державної служби України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС України), він повинен здійснюватися на основі якісно нових підходів до підготовки з узгодженням національного законодавства у цій сфері з найкращими сучасними світовими стандартами.

ДСНС України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра оборони України. ДСНС України входить до системи органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики у сферах цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їхнього виникнення, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, профілактики травматизму невиробничого характеру, а також гідрометеорологічної діяльності [198].

Виконання важливих завдань, що поставлені перед ДСНС України, залежить передусім від професіоналізму фахівців служби цивільного захисту. Робота співробітника ДСНС України є вкрай складною і необхідною для суспільства, про це свідчать статистичні дані стану

травматизму невиробничого характеру в Україні за 2011–2015 рр., що наведені у табл. 1.1.

Табл. 1.1

Статистичні дані стану травматизму невиробничого характеру в Україні за 2011–2015 рр.

№	Причина смерті	2011	2012	2013	2014	2015
1	Навмисне самоушкодження	8973	9060	9351	7772	4074
2	Ушкодження з невизначеними намірами	6009	5911	6205	5737	1606
3	Транспортні нещасні випадки	5701	5817	5353	5012	2646
4	Випадкові отруєння від дії алкоголю	4319	4597	3988	3101	1418
5	Випадкові утоплення та занурення у воду	2594	2700	2408	2711	1169
6	Напад з метою вбивства чи нанесення ушкодження	2540	2336	2314	2219	1591
7	Падіння	2346	2408	2236	2040	1492
8	Нещасні випадки, пов'язані з дією природних факторів	2286	1465	1908	1610	379
9	Інші випадкові отруєння та дія отруйних речовин	2085	2094	1783	1584	924
10	Інші нещасні випадки із загрозою диханню	1859	1843	1646	1444	832
11	Нещасні випадки, спричинені дією диму, вогню, жаром та гарячими речовинами	1806	1726	964	949	975
12	Інші нещасні випадки	889	833	666	255	
13	Нещасні випадки, спричинені електричним струмом, випромінюванням, температурою або тиском	357	368	304	558	248
14	Загальна кількість	41764	41158	39126	34992	18691
	з них					
15	Дітей віком до 14 років	1036	978	832	779	379

Джерело: складено самостійно за [152]

Починаючи з часу становлення України, як незалежної та самостійної держави, і до сьогодні, дослідники все частіше звертають увагу на проблеми підготовки фахівців служби цивільного захисту.

Наукові праці вітчизняних учених, що своїм змістом переплітаються з темою дослідження, можна умовно поділити на чотири групи. Так, першу групу праць становлять публікації з питань управління у сфері цивільного захисту.

До цієї групи можна віднести праці таких науковців, як О. Альбощій, С. Андреєва, М. Андрієнко, В. Антонець, В. Доманський, Л. Жукова, Н. Клименко, О. Мельниченко, Р. Приходько, О. Труш, В. Тищенко, А. Чубенко, І. Шпильовий [5, 7, 9, 15, 65, 74, 75, 88, 130, 131, 182, 268, 269, 297, 298, 304]. Роботи усіх цих вчених спрямовано на дослідження проблем державного управління у сфері цивільного захисту. В даних дослідженнях запропоновано різні методи і напрями оптимізації та модернізації державного регулювання у зазначеній сфері. Наприклад, Н. Клименко у своїй праці досліджує державне управління в умовах надзвичайних ситуацій. Вона доводить, що його необхідно розглядати як окрему галузь державного управління, котра має певні особливості, пов'язані з імовірнісним характером виникнення надзвичайних ситуацій і великими масштабами збитків, які вони завдають окремій особі, суспільству та державі [88, с. 5–14]. Л. Жукова розглянула основні завдання і функції органів виконавчої влади у сфері цивільного захисту в Україні, дослідила їхню структуру та систему, розробила складові механізми побудови функціонально-структурної моделі державного управління у сфері цивільного захисту в Україні [75, с. 369–377] та обґрунтувала створення деяких додаткових структур у системі цивільного захисту [74, с. 8–16]. І. Шпильовий виокремив з єдиної державної системи цивільного захисту (далі – ЄДСЦЗ) природно-техногенну безпеку та розглянув окремо державне управління природно-техногенною безпекою [304, с. 6, с. 13–17]. В. Доманський основну увагу приділив історичному розвитку державного

управління у сфері пожежної безпеки [65, с. 35–120]. У своїх висновках науковці сформулювали багато практичних рекомендацій для органів державного управління. Слід зазначити позитивні зрушення: деякі з напрацювань уже втілились у життя. Наприклад, було створено консультативно-експертні центри на всіх рівнях, які запропонувала Л. Жукова [74, с. 15]. Вищезазначені центри було відкрито у вересні–жовтні 2013 року по всій території України як консультаційні осередки при Головних управліннях кожної області України.

Окремо виділяє сферу пожежної безпеки у своїх наукових працях М. Андрієнко [9, 10]. Так науковцем було запропоновано удосконалювати процедурні аспекти механізмів державного управління у сфері пожежної безпеки за такими напрямками: впровадження економічних важелів, що сприяють реалізації захисних заходів, посиленню відповідальності та зацікавленості керівників потенційно небезпечних об'єктів щодо зменшення ризиків виникнення надзвичайних ситуацій, пов'язаних з появою пожеж; розробка комплексу податкових пільг, пільгових кредитів банків, державних інвестицій, а також жорстких санкцій для підприємств (установ, організацій), які порушують вимоги пожежної безпеки; удосконалення механізмів відшкодування населенню збитків від пожеж із фондів, що спеціально мають створюватися шляхом страхування [9, с. 209–220]. Водночас, для всебічного оцінювання ефективності механізмів державного управління сферою пожежної безпеки рекомендовано, виходячи з доцільності, використовувати сукупність критеріїв, які мають залучити три групи часткових критеріїв, інтегральні критерії за групами і загальний критерій, який показуватиме ступінь використання потенціалу сфери пожежної безпеки для досягнення поставлених завдань [9, с. 169].

Позитивних зрушень в питаннях державного управління у сфері цивільного захисту останнім часом було досягнуто науковцями Національного університету цивільного захисту України, зокрема В. Садковим, А. Роміним, С. Домбровською. В колективній монографії

«Державне управління у сфері цивільного захисту в Україні: нормативно-правовий аспект» вони розглянули теоретичні засади державного управління у сфері цивільного захисту, зупинились на нормативно-правових аспектах державного управління в даному напрямі [244, с. 48–104]. Визначивши поняття та сутність «системи державного управління у сфері цивільного захисту в Україні» [244, с. 59], вони обґрунтували цілі та функції державного управління даної сфери, систему та структуру органів виконавчої влади щодо забезпечення ефективного функціонування всієї системи ДСНС України [244, с. 69–87]. Особливу увагу було приділено нормативно-правовому регулюванню державного управління сфери цивільного захисту. В питаннях удосконалення та підвищення ефективності механізмів державного управління у сфері цивільного захисту в Україні запропоновано модель удосконалення державного управління [244, с. 126–158], де умовою, що є вкрай необхідною для позитивного зрушення у даній сфері, є найбільш оптимальне розподілення державно-управлінських функцій як за напрямками діяльності, так і за владними рівнями. Останнє означає, що оптимальним співвідношенням централізації та децентралізації є розподіл функціональних повноважень у межах центрального апарату виконавчої влади. Висновки з цієї монографії є досить суттєвими, проте вони носять, на нашу думку, суто теоретичний характер.

Важливою особливістю праці С. Андреева є те, що вона спрямована саме на вирішення практичних питань, які виникають в результаті діяльності підрозділів ДСНС України. У своїй праці вченим було зазначено, що нормативно-правова база сфери цивільного захисту, яка нині діє в Україні, містить «багато правових прогалин та суперечностей» [7, с. 110]. Науковець вважає, що такі порушення та суперечності можуть виникати у тому випадку, коли під час підготовки проектів законів і нормативно-правових актів виникає «порушення законотворчих вимог» [7, с. 168].

Досить суттєвим з боку науковця було зауваження про те, що основною проблемою є структурно-функціональне забезпечення державного управління цивільним захистом в Україні, яке ускладнюється недосконалим функціонуванням трьох наявних державно-управлінських систем – Системи цивільної оборони, Єдиної державної системи запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру, Єдиної державної системи цивільного захисту населення і територій, що потребує їхньої трансформації в одну загальнодержавну систему, оскільки зараз на регіональному рівні питаннями цивільного захисту одночасно займається кілька суб'єктів державного управління [7, с. 168]. Здобутки С. Андреева є суттєвими, тому що Система цивільної оборони, Єдина державна системи запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру, Єдина державна системи цивільного захисту населення і територій було реорганізовано в одну – Єдину державну систему цивільного захисту, яка була затверджена Кодексом цивільного захисту [93] та Постановою Кабінету Міністрів України № 11 «Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту» від 09.01.2014 року [200].

Також про суперечливу систему державного управління в системі цивільного захисту зауважує А. Чубенко у своїй монографії «Теоретико-методологічні засади фінансування системи цивільного захисту». Вчений говорить про необхідність посилення структури тогочасного Міністерства України з надзвичайних ситуацій, до компетенції якого насамперед належали б питання стратегії та політики, зокрема економічного розвитку, бюджетного процесу, організація нормативно-правового забезпечення, а менш важливі функції в багатьох випадках можна було децентралізувати та передати на регіональний і місцевий рівні. При цьому А. Чубенко вважає виправданим проведення аудиту ефективності структури тодішнього Міністерства України з надзвичайних ситуацій передусім на рівні центрального апарату з метою усунення паралелізму та дублювання

функцій [297, с. 10–21]. Таким чином, учений вважає, що можливо досягти значного зменшення коштів на утримання центральних органів влади. Неможливо побудувати надійну систему безпеки без знань фундаментальних наукових законів впливу шкідливих антропогенних чинників на екосистеми, включаючи й людину. Знаючи закони розвитку природи і суспільства, можна завчасно спрогнозувати зміни стану природного середовища і передбачити небажані наслідки таких змін або завчасно запобігти їм. Для цього потрібно приділити значну увагу науково обґрунтованому регулюванню різних антропогенних навантажень на навколишнє середовище. Саме цей напрям діяльності науковець пропонує виділити як пріоритетний на законодавчому рівні [298, с. 344–345].

Про «неузгодженість та протиріччя між нормативно-правовими документами на міжгалузевому та структурному рівнях» також говорить у своїй праці В. Тищенко [268, с. 9]. Причиною такої неузгодженості вчений називає те, що документам, які знаходяться на різних рівнях і мають різний вигляд, притаманна абсолютно різна структура побудови. Говорячи про державну політику у сфері цивільного захисту, він зазначає, що певними проблемами в кадровій політиці є невідповідність державної політики вимогам трансформаційних процесів у державі, недосконалість законодавчої бази у кадровій політиці. На наш погляд, суттєвим твердженням науковця є те, що на «функціонування системи цивільного захисту істотно впливають недоліки, обумовлені станом підготовки конкретного органу управління або певної посадової особи». Тобто, від кваліфікації та компетентності навіть однієї посадової особи інколи залежить функціонування всієї системи цивільного захисту [268, с. 11–13].

Уточнив зміст складових механізмів державного управління надзвичайними ситуаціями у своїй праці О. Мельниченко [130, с. 220–229], вказавши, що суб'єктами регуляторного впливу в нашій країні є Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки та оборони України, Державна служба України з

надзвичайних ситуацій; Державна (регіональна, місцева) комісія з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій. Також учений вважає, що об'єкти регуляторного впливу, представлено у вигляді територіальних органів управління ДСНС України та підпорядкованих підрозділів; підрозділів безпосереднього підпорядкування апарату ДСНС України; спеціалізованих навчальних закладів та науково-дослідних установ; прокуратури; територіальних органів державного управління; органів місцевого самоврядування; підприємств, організацій та установ; населення щодо врегулювання надзвичайних ситуацій техногенного, природного, соціального чи воєнного характеру. Функції регуляторного впливу знайшли своє відображення у повсякденному здійсненні превентивних заходів; у захисті населення, суб'єктів господарювання, територій та навколишнього природного середовища від надзвичайних ситуацій у разі їхнього настання; створенні сприятливих умов для сталих темпів збалансованого розвитку національної економіки й підвищенні рівня життя населення. Під трактуванням цілей регуляторного впливу науковцем були зазначені «економічний, соціальний та політичний ефект», який виявляється у зниженні ризиків і пом'якшенні наслідків надзвичайних ситуацій; забезпеченні гарантованого рівня безпеки особистості, суспільства і навколишнього природного середовища у межах показників прийняттого для держави ризику [220, с. 225]. Поряд з цим, принципами регуляторного впливу є: «безумовна безпека; превентивна безпека; раціональна безпека»; «превентивність; мінімізація; вибір доцільного значення; обов'язковість інформування; свобода інформації; адресності»; «плата за ризик; невід'ємного права на здорове довкілля; правова забезпеченість; необхідність достатності і максимально можливого використання наявних сил і засобів»; «добровільність»; «прийнятний ризик»; «повнота»; «гарантування та забезпечення державою конституційних прав громадян; пріоритетності завдань; гласність, прозорість; вільне отримання і поширення публічної інформації;

відповідальність; максимальна централізація управління, єдиноначальність, підпорядкованість, статутна дисципліни»; «системність; ефективність; наочність та доступність; сумісність та уніфікація; відкритість; модульне нарощування; організаційна єдність; концептуальна узгодженість та несуперечливість; енергетичність»; «дотримання регламентів; дефективності; нормативності»; «комплексність».

До *другої групи* віднесено дисертаційні дослідження з проблем у сфері вищої освіти, тому що модернізація системи підготовки фахівців у сфері цивільного захисту можлива лише в загальному руслі реформування вищої професійної освіти. Проблеми, які нині стоять перед вищою освітою в Україні, досліджували багато науковців, а саме: В. Александров, С. Андрейчук, В. Андрущенко, Г. Артемчук, М. Баран, М. Білинська, Ю. Бондарчук, Д. Дзвінчук, Т. Дмитренко, Ю. Журавльова, М. Згуровський, А. Кобець, К. Корсак, О. Кратт, І. Лопушинський, О. Мак, В. Огаренко, В. Сиченко, І. Сікорська [3, 8, 12, 13, 14, 18, 28, 34, 38, 61, 64, 76, 77, 78, 79, 90, 104, 106, 117, 118, 123, 143, 254, 255, 256, 257, 258].

Обґрунтувавши пріоритетність вищої освіти та її провідну роль у покращенні інституційного середовища України, М. Баран у своїй праці «Модернізація вищої освіти України: механізми інституційного регулювання» зазначив, що якість вищої освіти визначає конкурентоспроможність країни, яка відбувається через вплив політико-правових, економічних, соціокультурних, технологічних та інших чинників, які можуть забезпечити конкурентоздатність української вищої освіти і зміцнити її роль [28, с. 9]. Після проведених досліджень науковець констатував, які є наявні суттєві загрози у вищій освіті із компонентів економічного та політико-правового чинників. Проте, окрім реальних загроз для розвитку вищої освіти в Україні, науковцем було висвітлено значний потенціал можливостей, який на сьогодні вже має тенденцію розвитку. Особистісна орієнтація у світі в поєднанні з гармонійним розвитком особистості, суб'єкт-об'єктними відносинами, збереженням та

відродженням національних традицій, цінностей, гуманізацією та демократизацією освітнього процесу, правом вишів на здійснення функції ініціатора розвитку та активного учасника соціально-економічного, науково-технічного й суспільно-політичного життя країни, систематичною розробкою державних інноваційних програм, проектів у науково-технічній галузі, державному пріоритеті розвитку науки і техніки, осучасненню організації навчально-виховного процесу тощо – такі позитивні зрушення, на думку вченого, відбулися в освітній галузі останнім часом [28, с. 10–13].

Актуальну наукову проблему теорії державного управління, а саме – формування й реалізацію державної мовної політики у галузі освіти розглянув та дослідив у своїй праці І. Лопушинський [118]. Він доводить, що поряд з багатьма проблемами, які зараз стоять перед вищою освітою в Україні, є досить суттєва перешкода на шляху до європейського розвитку, а саме: забезпечення ефективної державної мовної політики. «Концептуальна модель», «визначені механізми і виділені пріоритетні напрями формування й реалізації державної мовної політики в галузі освіти України» та надані практичні «рекомендації органам державної влади і місцевого самоврядування щодо управління процесом реалізації державної мовної політики в галузі освіти України» повинні стати рушійною силою в подоланні проблем у цій галузі [118, с. 20, с. 21].

До *третьої групи* належать дисертаційні дослідження з проблем підготовки фахівців офіцерських кадрів. У даному напрямі працювали В. Бесчастний, В. Дзюба, Л. Кацалап, Р. Колос, А. Косаревська, А. Медвідь, С. Оспіщев, С. Яровий, [31, 32, 33, 62, 87, 97, 105, 129, 148, 309]. У працях цих науковців досліджено теоретичні і практичні питання, пов'язані з організаційно-правовим забезпеченням, що здійснюється у відомчих закладах освіти Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС України) та Міністерства оборони України (далі – МОУ України).

Проводити розгляд наукових праць, що пов'язані з підготовкою фахівців для МВС України та МОУ України, вкрай необхідно. Це

пояснюється тим, що ці міністерства певним чином мали або мають відношення до підготовки фахівців служби цивільного захисту. Державну пожежну охорону було виведено зі складу МВС України і передано до структури Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи тільки 19 грудня 2003 року Указом Президента України № 1467/2003 [185], яким була затверджена Державна програма перетворення військ цивільної оборони України, органів і підрозділів державної пожежної охорони в Оперативно-рятувальну службу цивільного захисту для підвищення рівня забезпечення захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру. Цією ж самою програмою було створено Єдину систему запобігання і реагування на такі ситуації в мирний час та в особливий період. Проте зародження, формування самої сутності системи реагування на надзвичайні ситуації, її основоположні моменти та саму структуру управління, яка діяла в Україні, відбувалось при підпорядкуванні пожежної охорони Міністерству внутрішніх справ України (далі – МВС України). Виходячи з останнього, всі нормативно-правові документи, що згодом з'явилися для Міністерства з надзвичайних ситуацій України (далі – МНС України), були трансформовані з нормативної бази МВС України. Останнє стосується й законотворчих документів з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців служби цивільного захисту. Тож сьогодні, після кількох реорганізацій структури запобігання й реагування на надзвичайні ситуації, було сформовано нині діючу ДСНС України, яка є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 року № 1052 «Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій» [198]. Враховуючи вищевикладене, вважаємо за доцільне використовувати наукові джерела, які стосуються підготовки

фахівців органів внутрішніх справ (далі – ОВС), з метою подальшого детального аналізу та застосування у підготовці фахівців ДСНС України.

У своїй праці Л. Кацалап розглядає саме нормативно-правове забезпечення підготовки кадрів для ОВС. Вона вважає, що реформування системи підготовки кадрів залежить від удосконалення нормативно-правового забезпечення [87, с. 14–17]. Проте, Р. Колос, А. Косаревська, С. Оспіщев та С. Яровий [97, 105, 148, 309], котрі приділили свою увагу організаційно-правому забезпеченню МВС України, вважають, що удосконалення нормативної бази замало для докорінної зміни системи. У своїх працях вони вказують на те, що правильно розроблений механізм правового регулювання організаційно-управлінських відносин, службова дисципліна, свідомість та поведінка курсанта або слухача також є невід’ємними складовими якісного виконання покладених на МВС України завдань. І для того, аби модернізувати систему підготовки висококваліфікованих фахівців у вищих навчальних закладах, необхідно також враховувати профільні відмінності кадрового потенціалу ОВС, що належать до організаційної складової.

Велику роботу з розвитку вищих навчальних закладів системи МВС України здійснив В. Бесчастний [32]. Він запропонував якісно нову модель освіти у сфері МВС України, яка повинна бути пов’язаною зі стратегією стійкого розвитку як результатом співставлення трьох методологічних підходів, а саме: «традиційного» (за такого підходу вища освіта є процесом та результатом засвоєння людиною систематизованих знань, умінь та навичок); «інформаційного» (де освіта розвивається випереджальними темпами; за такого підходу відбувається інформатизація системи МВС України за допомогою комп’ютерних навчальних систем, штучного інтелекту, медіатизацій та формування глобальних телекомунікацій); «трансформаційного» (де освіта пов’язана з новою моделлю розвитку цивілізації – ноосферою) [31, с. 35].

Принципами державної політики розвитку ВНЗ МВС України, на думку науковця, є принцип «оптимізації державно-управлінських структур, децентралізації управління»; принцип «перерозподілу функцій і повноважень між центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування й навчальних закладів»; принцип «переходу до програмно-цільового управління»; принцип «об'єднання державного й суспільного контролю»; принцип «впровадження нової етики управлінської діяльності», принцип «прозорості розробки, експертизи, апробації та затвердження нормативно-правових документів»; принцип «підвищення компетенції керівників усіх рівнів» та інші.

В. Дзюба, І. Совгір та О. Богданов [62] у своїх працях доводять те, що довузівська підготовка управлінських кадрів є не менш важливою. В. Дзюба, зокрема, вважає, що патріотичне виховання є вкрай важливим для майбутніх офіцерів внутрішніх військ МВС України та наголошує, що мають бути створені педагогічні умови патріотичного виховання майбутніх офіцерів внутрішніх військ у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін у вищих навчальних закладах МВС України.

Указом Президента України від 24 грудня 2012 року № 726/2012 «Про деякі заходи з оптимізації системи центральних органів виконавчої влади» [186] було утворено ДСНС України, реорганізувавши Міністерство надзвичайних ситуацій України та Державну інспекцію техногенної безпеки України, діяльність ДСНС України тоді спрямовувалася та координувалася через Міністра оборони України. Тому розглядати нормативні документи, пов'язані з підготовкою кадрів для Міністерства оборони України (далі – МОУ України), також є доцільним. Однією з таких наукових праць є робота Р. Колоса «Підготовка офіцерських кадрів для Збройних Сил України за досвідом Військово-інженерного інституту 1991–2000 рр.». У науковій праці вчений розкриває питання становлення в Україні системи підготовки офіцерських кадрів для інженерних військ у Військово-інженерному інституті Подільської державної аграрно-технічної

академії 1991–2000 рр. Попри те, що основна увага була приділена з'ясуванню характеру змін у структурі цього інституту з 1991 по 2000 рік, у цій праці Р. Колос відобразив внутрішні механізми навчально-виховного процесу шляхом уточнення специфіки функціонування методичної науково-дослідної та навчальної роботи у вищих навчальних закладах МОУ України [97, с. 10–18].

Комплексно підійшов до вирішення питання оптимізації державного регулювання кадрових процесів у Збройних Силах України А. Медвідь [129]. У своїй науковій праці він представив теоретичне узагальнення та запропонував нове вирішення проблеми кадрової політики Збройних Сил України – розробку практичних пропозицій з удосконалення і впровадження механізмів реалізації кадрової політики в Збройних Силах України. Вчений визначив, що стабілізація і гарантування впевненості у майбутньому військовослужбовців досягається шляхом зваженої кадрової політики держави стосовно її збройних сил. З'ясовано, що однією з особливостей у формуванні механізмів реалізації державної кадрової політики є механізми державного управління, які становлять «основу для формування механізмів реалізації державної кадрової політики» [129, с. 17]; механізми реалізації цілком залежать від змісту «державної кадрової політики»; на формування конкретних механізмів реалізації кадрової політики впливають економічні можливості держави, стан нормативно-правової бази з питань кадрової політики, а також структура системи державних кадрових органів, які мають безпосередньо реалізовувати основні вимоги державної кадрової політики через відповідні процедури та методи кадрової роботи. Науковцем було запропоновано «комплекс нормативно-правових механізмів реалізації кадрової політики» [129, с. 18], який умовно можна розподілити за рівнями ієрархії на нормативно-правові, організаційно-методичні та функціональні.

Системи міністерств внутрішніх справ країн пострадянського простору здебільшого мають схожу структуру, оскільки були побудовані

ще у Радянському Союзі, тому також було корисно розглянути роботи російських вчених, які вносили свої пропозиції до побудови тодішнього МНС Росії, що на той час входило до складу МВС Росії.

Так, О. Козленко [95] у своїй праці пропонує три групи оцінки якості навчання фахівців у пожежно-технічному виші. Застосовуючи багатокритеріальний метод оптимізації, науковцем було побудовано математичні моделі та проводився прогноз адаптації на основі професійного відбору при вступі до навчального закладу. У дослідженні для прогнозування був використаний метод Парето-оптимізації. В якості критеріїв використовувався рівень продуктивності засвоєння інформації. Розроблений автором алгоритм дозволяє проконтролювати рівень засвоєння інформації, водночас рівень і якість підготовки фахівця вишу МНС Росії повинен включати чимало інших важливих факторів.

Аналізував процеси управління підрозділами у виші й Є. Алексеїк [4], який розглядав соціально-психологічний стан навчальних груп і процеси управління цим станом. Автором було запропоновано алгоритм та методику класифікації соціально-психологічного стану груп, розроблено автоматизовану систему підтримки прийняття рішень з управління соціально-психологічним станом навчальних груп, виділено фактори, що впливають на організаційну структуру групи учнів у сфері неформальних відносин і дозволяють оцінити соціально-психологічний стан колективу групи.

Аналізом системи управління якістю професійної підготовки юристів у тогочасному МНС Росії займалась Т. Подружкіна [176]. Вона змодельовала соціальні і професійні якості випускника та запропонувала технологію управління якістю на основі моделі багатоступеневого контролю якості знань.

Четверту групу становлять публікації, що досліджувались безпосередньо за темою нашої наукової роботи, а саме підготовка фахівців служби цивільного захисту. На жаль, комплексному та глибокому

вивченню питань стосовно цієї теми достатньої уваги не приділялось, проте у цьому напрямі працювали і працюють О. Барило, С. Домбровська, Я. Зорій, А. Іванов, М. Кусій, М. Омельченко, С. Осипенко, А. Підгайний, С. Потеряйко, А. Ромін, В. Садковий, В. Шойко [11, 29, 66, 67, 68, 82, 111, 147, 172, 238, 242, 243, 245, 246, 247, 248, 300, 301, 302].

Активно займаються питаннями, що пов'язані з підготовкою фахівців служби цивільного захисту, ряд науковців Інституту державного управління у сфері цивільного захисту Національного університету цивільного захисту України, а саме: О. Барило, О. Євсюков, С. Потеряйко, А. Терентьєва, В. Тищенко, В. Шойко [11, 29, 73, 268, 300]. Вони розглядають такі напрями, як оцінювання ефективності організації державного управління у надзвичайних ситуаціях, удосконалення системи підготовки, застосування ефективних методів навчання, удосконалення форм і методів підготовки фахівців сфери цивільного захисту. Удосконалити систему підготовки фахівців сфери цивільного захисту О. Барило, О. Євсюков та С. Потеряйко [29, 73] пропонують за допомогою перспективних методів навчання. Одним з таких є проблемний метод, який повною мірою розвиває творчі здібності слухачів [29, с. 7–9]. Суть проблемного навчання полягає у тому, що знання здебільшого не даються слухачам у готовому вигляді, а набуваються ними в процесі активної самостійної пізнавальної діяльності під час проведення занять, самостійної підготовки та засвоєння навчального матеріалу шляхом вивчення навчально-методичних матеріалів і матеріалів, здобутих за допомогою інших джерел, зокрема електронних бібліотек. Проте така розробка є досить вузького спрямування і не може суттєво покращити всю систему підготовки фахівців для ДСНС України.

На відміну від науковців Інституту державного управління у сфері цивільного захисту Національного університету цивільного захисту України, В. Шойко у своїй кандидатській дисертації «Соціально-психологічне забезпечення діяльності рятувальних підрозділів Цивільної

оборони МНС України у 2000–2006 рр. (Історичний аспект)» [302] більш широко та оригінально підійшов до вирішення проблеми якісної підготовки, а саме: визначив можливості використання досвіду організації соціально-психологічного забезпечення діяльності вітчизняних рятувальників у надзвичайних ситуаціях у ході реформування і розвитку системи тодішнього Міністерства надзвичайних ситуацій України, розглянув характерні риси та особливості підготовки особового складу до дій у надзвичайних ситуаціях [302, с. 17–18].

Вченим були встановлені деякі особливості професійної діяльності особового складу рятувальників. На думку автора, ці особливості визначались колективним характером професійної діяльності з явно вираженою індивідуальною відповідальністю, ймовірністю загинути, зміною у режимі трудового дня і відпочинку, можливій соціальній ізоляції, небезпекою, повною добовою зайнятістю та неможливістю усамітнення, психологічним та фізіологічним навантаженням, яке супроводжується великим психоемоційним напруженням. На нашу думку, удосконалення соціально-психологічного забезпечення рятувального підрозділу може істотно поліпшити ефективність професійної діяльності, міжособистісні та міжгрупові стосунки.

Плідно займались підготовкою фахівців служби цивільного захисту С. Осипенко та А. Іванов. Під їхньою редакцією у 2007 році вийшла наукова праця «Організація функціонального навчання у сфері цивільного захисту» [147]. У ній автори розкривають такі питання, як історія становлення системи навчання керівного, управлінського складу і фахівців у сфері цивільного захисту та її стан на 2007 рік, засади організації і стандартизації функціонального навчання державних службовців, інших адміністративно-управлінських кадрів і фахівців у сфері цивільного захисту, організація навчального процесу з функціонального навчання у сфері цивільного захисту, організація методичної роботи з функціонального навчання та сприяння підготовці населення до дій у

надзвичайних ситуаціях за місцем роботи, навчання та проживання [147, с. 152–170]. Також у цій праці С. Осипенко та А. Іванова проводять оцінку питань організації і здійснення підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях техногенного та природного характеру, в особливий період та в умовах терористичного акту. Тому зараз, в умовах антитерористичної операції у нашій країні, ці наукові здобутки є вкрай актуальними.

Свою чергою, В. Садковий у своїй дисертації на тему «Уніфікація механізмів державного управління професійною підготовкою кадрів цивільного захисту в Україні» [247] вважає, що головним вектором підвищення результативності та ефективності управління навчальним закладом є забезпечення динамічного розвитку шляхом перетворення всіх його компонентів, які передбачають дотримання таких положень [247, с. 310–313]. Сутність управління освітньою установою треба розглядати через «цільовий компонент управління» [247, с. 371–372], а не через засоби, як це було раніше, що дає можливість внести чіткість у визначення цілей управління навчальним закладом.

Уніфікована система державного управління професійною підготовкою кадрів цивільного захисту України, що була запропонована науковцем, полягає у поєднанні механізмів, централізації, координації і водночас диверсифікації структурно-функціональної моделі такого управління [247, с. 371–372]. Ця модель передбачає, що в системі ДСНС України визначається «головний вищий навчально-науковий заклад», до компетенції якого належить: вивчення, моніторинг та визначення потреб галузі у фахівцях різного профілю і кваліфікації; розроблення, узгодження з МОН України та впровадження галузевих стандартів професійної освіти кадрів для потреб галузі; розробка і впровадження власних галузевих стандартів і навчальних програм перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для потреб галузі, які не потребують національної акредитації і сертифікації; участь у професійній

атестації кадрів ДСНС України; підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів для потреб галузі у межах національної системи вищої освіти; організація та проведення наукових досліджень для потреб галузі; забезпечення інноваційно-технологічного розвитку галузі; безпосереднє адміністрування діяльності всіх структур, що забезпечують підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів галузі. Поряд з цим, у роботі залишаються недостатньо висвітленими вищезазначені механізми, а також відсутнє їхнє обґрунтування. Окрім цього, вчений у своєму дослідженні приділив увагу тільки вищій освіті ДСНС України.

У своїй праці «Становлення та розвиток системи підготовки офіцерських кадрів МНС України наприкінці ХХ – початку ХХІ ст.» А. Підгайний займався саме висвітленням історії становлення та розвитку системи підготовки офіцерських кадрів у вищих навчальних закладах МНС України [172]. Визначивши характерні риси та особливості цього процесу [172, с. 12–27], він на основі узагальнення отриманого досвіду [172, с. 57–73] проаналізував стан наукової розробки питання та визначив основні напрями дослідження. Далі визначив головні фактори, що впливали на розбудову системи підготовки офіцерських кадрів для МНС України наприкінці ХХ – початку ХХІ ст., розкрив характерні риси та особливості її становлення і розвитку, виявив основні тенденції і закономірності цього процесу у визначений період [172, с. 75–109]. Запропоновані практичні рекомендації, які були отримані у ході дисертаційного дослідження [172, с. 139–141], нам здаються недостатніми для позитивних зрушень у підготовці офіцерських кадрів вищими навчальними закладами теперішнього ДСНС України, бо, по-перше, поділ навчальних взводів на навчальні відділення при проведенні практичних і групових вправ та призначення керівником іншого курсанта – така практика існує у вищих навчальних закладах за профілем досить тривалий час, більше двадцяти років. По-друге, при проходженні стажування у кожного слухача, крім визначених цільових настанов та переліку питань,

існує чітко визначений план проведення стажування чи практики. А підручник з історії підготовки вищих навчальних закладів МНС України в сучасних умовах є необхідним, проте одного підручника замало для побудови якісної системи підготовки кваліфікованих фахівців служби цивільного захисту.

Істотним недоліком у діючій системі державного управління підготовкою студентів управлінських спеціальностей науковець Д. Бондар визначає «незадовільне управління процесом їхньої підготовки». Тому ним було здійснено наукове обґрунтування доцільності виконання дослідження у контексті комплексного, системного та наукового підходів [37, с. 37]. Вчений спробував удосконалити класифікацію інноваційних механізмів, яка, на його думку, дала б змогу відносити до класу інноваційних ті механізми державного управління, управлінської освіти, що мають низку характерних ознак, а саме: найбільш характерні риси державного управління, розгалужену систему механізмів державного впливу, досконалу систему державного управління. Він також визначив високий ступінь системності та високий інноваційний потенціал. Д. Бондар зазначив, що створення «єдиного, цілісного механізму» [37, с. 45–89] з використанням ідентичних наукових підходів і методів дослідження оптимізації механізмів державного управління підготовкою студентів управлінських спеціальностей на інноваційній основі є можливим. Фактично своєю працею науковець здійснив комплексний аналіз сучасних механізмів державного впливу на підготовку студентів управлінських спеціальностей, проте, на нашу думку, в даній науковій праці замало практичної спрямованості навчального процесу, якої вимагає така специфічна галузь, як цивільний захист [37, с. 120–137].

Аналіз наукових досліджень виявив, що донині ніхто із науковців не розглядав систему підготовки фахівців служби цивільного захисту,

спираючись на принципи безперервної освіти, які роблять наше дисертаційне дослідження вкрай актуальним.

Після огляду наукових праць стає очевидним, що підготовку фахівців служби цивільного захисту необхідно розглядати як об'єкт державного управління [274] та застосовувати до нього теорію державного управління. Виходячи з останнього, спираючись на функціональний, комплексний та інші підходи, запропоновані Н. Мельтюховою, Г. Одінцовою, Г. Мостовим та іншими [52, 132], до визначення «процесу» в державному управлінні, пропонуємо виокремлювати такі стадії підготовки фахівців служби цивільного захисту:

- кадрово-забезпечувальна (робота з персоналом, а саме з науково-педагогічним складом і працівниками навчальних закладів та науково-дослідних установ);

- інформаційна (робота з інформацією, її каналами та джерелами);

- методична (використання методів державного управління та удосконалення методичної підготовленості фахівців служби цивільного захисту щодо якісного й ефективного проведення усіх видів занять з професійної підготовки);

- комунікативна (передбачає ділове спілкування, взаємодію суб'єктів та об'єктів впливу);

- організаційна (підготовка та виконання управлінських рішень);

- контрольна (передбачає здійснення нагляду, моніторингу, оцінювання та інших видів контролю).

Своєю чергою, Є. Коротков виокремлює низку завдань процесу управління якістю навчання [103]:

- оцінка ступеня досягнення поставлених цілей;

- внесення необхідних змін у зміст підготовки;

- удосконалення існуючих або розробка нових методів, форм і засобів навчання;

- створення і підтримка мотивації навчання (важливість професії, престиж тощо) [290].

Нами визначено, що колектив курсантів, як об'єкт управління у цій системі, має наступні особливості:

1. Зацікавленість курсантів у навчанні (початок становлення відбувається на етапі вступу до навчального закладу).
2. Існування довготривалої мети, тобто підготовка курсанта до виконання майбутніх обов'язків протягом тривалого часу.
3. Невелика плінність кадрів у процесі навчання.
4. Єдність вимог, що висувуються курсантам (на основі середньої освітньої, соціально-психологічної, вікової та інших складових).
5. Тривале перебування колективів курсантів у стані повного сформування.

У ході проведеного дослідження встановлено, що підготовку фахівців служби цивільного захисту необхідно розглядати як об'єкт державного управління й застосовувати до нього теорію державного управління. Спираючись на вищезазначене, у подальшому дослідженні потрібно визначитися з понятійним апаратом державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту.

1.2. Теоретичні питання формування понятійного апарату державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту

Наука державного управління неможлива без визначення складових елементів механізмів державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту, тому актуальним і важливим є аналіз стану їхньої дослідженості. У загальному випадку до системи підготовки фахівців служби цивільного захисту, як і до будь-якої іншої сфери діяльності, можуть бути застосовані такі складові механізму державного управління: суб'єкт, об'єкт, методи та форми реалізації державного управління. Проте, щоб розкрити зміст категорії «механізм державного управління підготовки фахівців служби цивільного захисту», спочатку варто узагальнити наявні підходи до визначення дефініції та композиціювання механізму державного управління загалом.

Опис сутності механізму державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту у вітчизняній науковій літературі зустрічається епізодично і має вибірковий характер. Крім того, в наукових працях вітчизняних учених немає комплексного відображення особливостей підготовки фахівців служби цивільного захисту.

Нами проаналізовано літературні джерела [1, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 40, 50, 51, 52, 55, 124, 125, 133, 138, 239, 267, 271, 305], в результаті чого ми дійшли висновку, що у науковій літературі термін «механізм державного управління» є широко розповсюдженим, проте його зміст і структуру різні науковці та практики трактують по-своєму. Провідні вітчизняні та зарубіжні вчені: В. Авер'янов, Г. Астапова, Г. Атаманчук, В. Бакуменко, А. Васіна, С. Дубенко, В. Князев, О. Коротич, М. Круглов, А. Машков, В. Малиновський, В. Мельниченко, Н. Мельтюхова, Г. Мостовий, Н. Нижник, Г. Одінцова, В. Олуйко, Р. Рудницька,

Ю. Тихомиров, О. Федорчак, Л. Юзьков та інші у своїх дослідженнях висвітлювали концептуальні засади механізмів державного управління.

Не дивлячись на те, що багато вітчизняних і зарубіжних науковців у своїх працях звертали увагу на понятійний апарат державного управління, на сьогоднішній день ми не маємо загальноприйнятого визначення поняття «механізми державного управління», поряд з цим, єдиного підходу до трактування цього визначення також немає.

Під розумінням сутності поняття «механізм державного управління» здебільшого передбачається акцентування уваги на таких його первинних характеристиках, як організм, створений штучним шляхом; практична спрямованість функціонального призначення; комплексність; системність; взаємна узгодженість складових [24 с. 23].

Якщо подивитись на механізм державного управління з концептуальної точки зору, то його розгляд повинен відбуватися за наступними підходами: механізм, що являє собою систему; механізм, що являє собою сукупність елементів; механізм, що являє собою процес; механізм, що являє собою інструмент [58, с. 57].

Так у словнику-довіднику з державного управління за редакцією В. Князева та В. Бакуменка «механізми державного управління» трактують як суто практичні заходи (засоби, важелі, стимули), за допомогою яких органи державної влади, виконуючи роль суб'єкта, впливають на об'єкт у ролі суспільства, виробництва, будь-якої соціальної системи. На меті цього впливу є досягнення цілей, що були окреслені. Якщо говорити про реальний механізм державного управління, то він у своїй структурі повинен містити наступні складові: рішення, дії, впливи, результати, цілі. [55, с. 116–117].

У своїй праці М. Круглов розглядає «механізм державного управління» у вигляді сукупності засобів, які мають економічний, мотиваційний, організаційний та правовий цілеспрямований вплив на діяльність об'єктів суб'єктами державного управління, що своєю чергою

має на меті узгодити інтереси всіх учасників державного управління, а також акцентує увагу на комплексності механізму державного управління і стверджує, що цей механізм представлено у вигляді сукупності засобів економічного, мотиваційного, організаційного та правового характеру, які забезпечують цілеспрямований вплив суб'єктів державного управління з метою узгодження інтересів учасників державного управління, що взаємодіють між собою [108, с. 128].

При цьому кожний наступний підхід до розуміння сутності механізму державного управління є дедалі вужчим, а також є складовою попереднього підходу. [22]. Найбільш досконалим визначенням механізму державного управління ми вважаємо підхід, в якому це поняття розглядається як система елементів, що, своєю чергою, надають можливість отримати бажаний результат протягом зазначеного періоду завдяки їхній дії в сукупності [1, с. 225].

Трактують дефініцію «механізм державного управління» Н. Нижник та О. Машков і визначають його як складову частину системи управління загалом [140, с. 27]. Дана система забезпечує цілеспрямований вплив на внутрішні і зовнішні фактори. У першому випадку, коли мова йде про механізм управління організацією, а в другому, – коли це стосується взаємодії з іншими організаціями. «Механізм управління» – це категорія управління, що включає цілі, управління, елементи об'єкта та їхні зв'язки, на які спрямовано вплив, певні дії заради досягнення цілей, методи впливу, матеріальні та фінансові ресурси (без яких неможливе управління), поряд з цим, соціальний та організаційний потенціали. Дане трактування понять було наведено у навчальному посібнику «Системний підхід в організації державного управління» [140, с. 37, 49], а в іншому начальному посібнику – «Державне управління в Україні: наукові, правові, кадрові та організаційні засади» за загальною редакцією того ж самого Н. Нижника – він доповнив своє визначення, зазначивши, що «механізм управління» має також відображати стійкі взаємозалежності та взаємодії між «елементами

керованої системи, забезпечувати узгодження їхніх інтересів» [50, с. 235–236].

Твердження Г. Атаманчука мають дзеркальний характер стосовно вищевикладених досліджень Н. Нижника та О. Машкова, тому що він використовує дефініцію «складова частина системи управління» відносно «механізму управління», а «складна система державних органів» відносно «механізмів державного управління». Повне трактування «механізмів державного управління» у його авторстві має дещо інший вигляд. Учений говорить, що саме «механізм державного управління» є цією складною системою державних органів, які були організовані відповідно до визначених принципів для виконання завдань державного управління [20, с. 86].

Поряд з цим механізми державного управління, на думку В. Авер'янова, є сукупністю відповідних державних органів, які організовані в єдину систему для виконання завдань (цілей) державного управління, що відбувається з урахуванням їхнього правового статусу, та правових норм, які регламентують організаційні засади і саме процес реалізації вищезазначеними органами свого функціонального призначення. В. Авер'янов також виокремлює складові елементи зазначеного механізму: першим є «система органів виконавчої влади»; другим – «сукупність правових норм, які регламентують систему органів виконавчої влади як організаційну структуру» [1, с. 37].

Науковці Р. Рудницька та А. Федорчак мають схожі міркування з приводу трактування даного словосполучення. Вони вважають, що «механізм державного управління» необхідно розглядати як «складну систему», що призначена для практичного здійснення державного управління та досягнення поставлених цілей, своєю чергою, вона має визначену структуру з певною сукупністю правових норм, методів, засобів, інструментів державного впливу на об'єкт управління з відповідним правовим, нормативним та інформаційним забезпеченням

[239, с. 8, с. 15; 271]. Також А. Ліпенцев та О. Поляк погоджується з Р. Рудницькою у тому, що категорію системи необхідно вважати штучно створеною системою засобів впливу і взаємодії суб'єктів та об'єкта управління [116].

У своїх наукових дослідженнях щодо визначення поняття «механізм» Л. Юзьков виділяє всього два головних підходи – це структурно-організаційний і структурно-функціональний. Перший підхід – механізм як сукупність певних складових елементів, що створюють необхідну організаційну основу процесів, певних явищ. Поряд з цим «механізм держави» – це «сукупність установ», які саме здійснюють «державне керівництво суспільством». Другий підхід полягає у тому, що при визначенні механізму процесу, явища (державно-правового інституту) особлива увага приділяється не лише організаційній основі побудови цього процесу, але і його реальному функціонуванню, динаміці. Л. Юзьков у своєму дослідженні перевагу віддавав структурно-функціональному підходу, також трактував загалом «механізм державного управління» як організацію «практичного» здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності (державного управління) [305, с. 57, с. 59, с. 61].

Як «сукупність засобів з організації управлінськими процесами та способами впливу на розвиток об'єктів, що керуються», розглядає «механізми державного управління» у навчальному посібнику «Державне управління» В. Малиновський. Науковець зазначив також, що цей вплив необхідно здійснювати з використанням необхідних методів управління, які спрямовано на реалізацію цілей державного управління [125 ст. 103].

Механізм державного управління, на думку М. Васильєвої, є системою процедур державного управління, що формують те чи інше управлінське рішення, правила його прийняття та реалізації. «Механізм державного управління» є єдиною системою, що складається з управлінських механізмів [39]. Натомість Г. Астапова, Е. Астапова,

Д. Лойко вважають, що «механізм управління» є системою елементів організаційно-економічного впливу на сам процес управління [526, с. 279].

У своїй колективній праці «Державний механізм забезпечення інформатизації системи охорони здоров'я» Р. Ларіна, А. Владзимирський та О. Балуєва зазначають, що «механізм управління» – це складова, але найактивніша частина системи управління, що забезпечує вплив на певні фактори, від стану яких залежить остаточний результат діяльності об'єкта, яким керують. Вчені певні, що даний «механізм управління» є досить складною категорією управління і включає в себе наступні складові:

- критерії управління, що є кількісним аналогом цілей управління;
- фактори управління, які є елементами об'єкта управління та їхнього взаємозв'язку, та на які здійснюється вплив, метою якого є досягнення користі від поставлених цілей;
- ресурси управління; вони можуть бути у вигляді матеріальних та фінансових ресурсів, соціальних та організаційних потенціалів, при використуванні останніх реалізовуватиметься обраний метод управління та забезпечуватиметься досягнення кінцевої мети;
- цілі управління;
- методи дії на окремі чинники управління [114, с. 27].

У своїх дослідженнях О. Коротич схиляється до виокремлення конкретних державних механізмів управління: механізмів здійснення процесу державного управління та механізмів формування і взаємодії складових системи державного управління. «Знаряддя для здійснення цілеспрямованих перетворень» – так науковець називає «конкретні механізми управління» та узагальнює, що «механізм управління» є сукупністю методів, способів, важелів, через які суб'єкт управління впливає на об'єкт управління для досягнення певної мети. Не можемо не погодитися з науковцем стосовно твердження, що кожний конкретний «механізм управління» є сукупністю взаємопов'язаних методів управління, через застосування яких і відбувається «практичний вплив» держави на

життєдіяльність людей для забезпечення досягнення обраної мети. [102, с. 246].

Дещо інше визначення нам надає Ю. Тихомиров, говорячи про те, що «механізм державного управління» є демократичною державною організацією управлінського впливу на суспільні процеси [267, с. 20, с. 49, с. 71]. Науковець вважає, що механізм управління має відображати взаємодію різних елементів управління, ознаками яких є стійка залежність та причинно-наслідкові зв'язки. Останнє дозволяє розглядати механізм управління з точки зору ефективного (для суспільства) знаряддя пізнання реальної дійсності та науково-обґрунтованого впливу на процеси, що відбуваються. Вчений виокремлює в системі механізми управління:

- систему управління;
- соціальні і, особливо, правові норми;
- способи визначення цілей;
- управлінський процес як цикл дій керуючої системи, що послідовно змінюють одне одного.

Підсумовуючи зазначене вище, можна говорити про те, що поняття «механізм державного управління» є досить складним і системним утворенням, яке поєднує в собі багато складових елементів, що органічно співіснують.

Наведені позиції науковців з приводу розуміння поняття «механізм державного управління» та його складових елементів хоч і не охоплюють всіх думок, існуючих в науці державного управління з цієї тематики, проте визначають основні підходи до її розкриття та вирішення. Підсумовуючи вищезазначене, механізм управління можна розглядати як статичну єдність певних елементів, що слугують інструментами організації управлінських явищ і процесів, у більш широкому розумінні – є динамікою, реальним функціонуванням усієї статичної єдності елементів. Надалі ми вважаємо, що більш прийнятною для нашого дослідження є перша точка зору, яка була зазначена вище, оскільки структурно-функціональне розуміння механізму

державного управління змушує до приєднання в його систему суспільних відносин державного управління. Зазначені відносини, на рівні з самим механізмом державного управління в цілому, виступають як окремі, так і самостійні складові елементи державного управління. Такий висновок нами було зроблено, ґрунтуючись на тому, що будь-яке соціальне утворення виникає на рівні формування в ньому відносин влади і управління саме тими процесами, які в ньому відбуваються, і, починаючи від самого початку свого існування, воно потребує відповідного засобу самоврядування і самоорганізації у власній системі, а саме – механізму управління.

Значний внесок саме в розвиток науки державного управління у сфері цивільного захисту та формування її понятійного апарату зробили сучасні українські науковці: С. Андреев, Д. Бондар, С. Домбровська, Р. Приходько, А. Ромін, В. Садковий, В. Тищенко, О. Труш та інші, котрі запропонували концептуально нові теоретичні підходи до розв'язання актуальних і складних проблем у цій сфері [7, 37, 67, 182, 238, 244, 246, 268, 269]. Проте саме уточненням науково-категоріального апарату державного управління у сфері цивільного захисту, зокрема щодо змісту та сутності відповідних механізмів державного управління, займались лише С. Андреев і В. Тищенко [7, 268].

Так В. Тищенко у своїй праці «Механізми державного управління у сфері цивільного захисту» розкрив поняття «механізми державного управління у сфері цивільного захисту», визначивши його як систему впливів суб'єкта управління у цій сфері (органи державного управління) на об'єкт управління (система цивільного захисту), що призначена для практичного здійснення державного управління та досягнення поставлених цілей щодо захисту населення і територій в умовах надзвичайних ситуацій [268, с. 11]. На нашу думку, це трактування є занадто широким та непристосованим до цієї специфічної сфери. Систему цивільного захисту держави науковець визначив як «сукупність органів державного

управління», «пунктів і засобів управління», «сил і засобів», що залучаються до ліквідації надзвичайних ситуацій, які функціонують у взаємозв'язку між собою з відповідним законодавчим, соціальним, кадровим, ресурсним забезпеченням, відповідно до визначеної державної політики у цій сфері [268, с. 16].

Водночас С. Андреев, розглянувши у своїй праці «Організаційно-правовий механізм державного управління цивільним захистом на регіональному рівні» теоретичні питання формування понятійного апарату державного управління у сфері розвитку системи цивільного захисту, визначав зміст понять: «цивільна оборона», «захист населення і територій від надзвичайних ситуацій», «цивільний захист», «надзвичайна ситуація», «державне управління цивільним захистом», «організаційно-правовий механізм державного управління цивільним захистом». Науковець у своєму дослідженні виділяє «організаційно-правовий механізм державного управління цивільного захисту» як один із головних механізмів і трактує його як систему організаційних і правових засобів, інструментів і важелів, за допомогою яких здійснюється процес державного управління сферою цивільного захисту [7, с. 23, с. 26]. У структурі цього механізму науковець виокремив організаційну (суб'єкти державного управління, їхні цілі, завдання, функції, структура, важелі та інструменти впливу) та нормативно-правову складову (закони і підзаконні нормативно-правові акти з питань цивільного захисту, статусні документи, методичні матеріали та інструкції нормативного характеру) [7, с. 57]. Але до вивчення та дослідження цієї проблематики, на нашу думку, недостатнім є виокремлення одного механізму. З урахуванням специфіки сфери цивільного захисту, до її розгляду необхідно застосовувати комплексний підхід.

Підготовкою фахівців для поповнення лав ДСНС України останнім часом активно займаються С. Домбровська, А. Ромін та

В. Садковий [67, 238, 243, 244, 245]. У своїх наукових працях вчені основну увагу приділяють фундаментальному ставленню лише до вищої школи у сфері ДСНС України, залишаючи поза увагою навчальні заклади загальної середньої освіти та професійно-технічні, що також підпорядковуються ДСНС України.

У своїй праці В. Садковий дав тлумачення поняттю «державне управління у сфері цивільного захисту», що характеризується, на думку науковця, як діяльність органів і установ усіх гілок державної влади (законодавчої, виконавчої, судової) з вироблення та здійснення регулюючих, організуючих і координуючих впливів на всі сфери суспільства з метою забезпечення безпеки життєдіяльності його членів, збереження та забезпечення стійкого розвитку держави і світового співтовариства. Окрім цього вчений дав пояснення «уніфікації системи управління професійною підготовкою кадрів цивільного захисту». Він вважає, що вона являє собою розробку і впровадження такої системи управління професійною підготовкою кадрів цивільного захисту, яка б повною мірою, відповідаючи вітчизняним нормам і кращим міжнародним стандартам, також адекватно відповідала і специфічним потребам галузі (системи цивільного захисту України) тощо [246, с.85].

Якщо взяти до уваги всі описані вище думки щодо визначення механізму державного управління та врахувати специфіку підготовки фахівців служби цивільного захисту, є можливість запропонувати власне визначення поняття «*механізми державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту*» – це комплекс засобів (важелів, способів, методів), за допомогою яких суб'єкт управління (ЦОВВ, зокрема МВС України, ДСНС України, МОН України) впливає на об'єкт управління (процес підготовки фахівців служби цивільного захисту) з відповідним нормативно-правовим, інституційним, організаційним і матеріально-технічним забезпеченням для досягнення поставленої мети

щодо якісної підготовки кваліфікованих фахівців служби цивільного захисту.

Суб'єкт – ЦОВВ, зокрема ДСНС України, МОУ України, МОН України та інші.

Об'єкт – процес підготовки фахівців служби цивільного захисту.

Таким чином, за допомогою механізмів державного управління підготовки фахівців служби цивільного захисту здійснюється практичний вплив держави через Міністерство освіти і науки України (далі – МОН України), МВС України та ДСНС України на систему підготовки фахівців служби цивільного захисту, що сприятиме розвитку країни у напрямі запобігання та реагування на надзвичайні ситуації.

Виходячи з цього, можна стверджувати, що механізм державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту є формою управління зі складною структурою та визначеними взаємозв'язками.

Такий механізм покликаний створювати сприятливі умови для розвитку підготовки фахівців для ДСНС України. Тому, як відомо, лише за умов раціонально сформованого механізму державного управління можливе забезпечення ефективного досягнення визначених цілей – якісної підготовки фахівців служби цивільного захисту в Україні. У зв'язку з євроінтеграційними процесами, які зараз відбуваються в Україні, та з метою приведення нашої системи освіти у сфері цивільного захисту до міжнародних стандартів, необхідно у подальшому дослідженні проаналізувати позитивний міжнародний досвід у даній сфері.

1.3. Механізми підготовки фахівців служби цивільного захисту в країнах світу

Щоб оцінити систему підготовки кадрів для Державної служби України з надзвичайних ситуацій, необхідно проаналізувати, як саме побудована система підготовки фахівців для органів та підрозділів цивільного захисту інших країн світу.

Для порівняння було обрано абсолютно різні за своїм державним устроєм, історією та менталітетом країни, щоб якомога ретельніше розглянути суть питання. Російська Федерація (далі – Росія), Республіка Білорусь (далі – Білорусь), Республіка Польща (далі – Польща), Латвійська Республіка (далі – Латвія), Французька Республіка (далі – Франція) та Китайська Народна Республіка (далі – КНР).

Цими країнами у вирішенні даних питань накопичений значний досвід, створені ефективні освітні системи, що дозволяють якісно підготувати працівників до дій у різноманітних надзвичайних ситуаціях [175, с. 32].

У кожній країні по-різному організовано загальні структури, що займаються ліквідацією та попередженням надзвичайних ситуацій. Наприклад, у Росії такою структурою є Міністерство Російської Федерації у справах цивільної оборони, надзвичайних ситуацій та ліквідації наслідків стихійних лих (далі – МЧС Росії). До її складу входять багато різноманітних формувань, а саме:

- установи забезпечення центрального підпорядкування;
- пункти управління;
- рятувальні воєнізовані формування центрального підпорядкування;
- спеціальні установи;
- федеральні державні установи та унітарні підприємства,
- військово-навчальні освітні установи;
- науково-дослідні установи;

– та інші.

До системи підготовки кадрів МНС Росії входять навчальні центри Федеральної протипожежної служби (ФПС), навчально-рятувальні центри і навчальні заклади вищої та середньої професійної освіти. Загальні дані структуровано у таблиці 1.2.

Табл. 1.2

Система підготовки кадрів МНС Росії

Навчальні центри ФПС	<ul style="list-style-type: none"> – первинна підготовка; – перепідготовка; – підвищення кваліфікації.
Навчально-рятувальні центри	<ul style="list-style-type: none"> – первинна підготовка рятувальників
Навчальні заклади вищої та середньої професійної освіти	<ul style="list-style-type: none"> – вища професійна освіта; – середня професійна освіта; – перепідготовка; – підвищення кваліфікації; – післядипломна підготовка.

Джерело: складено самостійно за [156]

Навчальні центри Федеральної протипожежної служби займаються початковою підготовкою, додатковою освітою, підвищенням кваліфікації особового складу ФПС. Такі центри знаходяться, практично, в усіх регіонах Росії. Вони забезпечують значне охоплення особового складу: початківців, хто вперше прийшов на службу в ФПС, або тих, хто проходить перепідготовку та підвищення кваліфікації.

До складу навчально-рятувальних центрів входять Червона поляна, Байкал, Витегра. Першочерговим завданням таких навчально-рятувальних

центрів МЧС Росії є проведення рятувальних операцій у тому регіоні, де вони знаходяться. Також у навчально-рятувальному центрі проводиться навчання та підготовка рятувальників.

До навчальних закладів вищої та середньої професійної освіти належать: Академія Державної протипожежної служби МЧС Росії; Академія цивільного захисту МЧС Росії; Воронежський інститут Державної протипожежної служби МЧС Росії; Іванівський інститут Державної протипожежної служби МЧС Росії; Санкт-Петербурзький університет Державної протипожежної служби МЧС Росії; Уральський інститут Державної протипожежної служби МЧС Росії. Ці заклади здійснюють підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації фахівців за програмами вищої, післядипломної, додаткової професійної освіти (перепідготовка та підвищення кваліфікації) [283, с. 118–119].

Основною, найбільш важливою, ланкою кадрового забезпечення даного міністерства є фахівці з вищою професійною освітою, яку вони отримують у вищих навчальних закладах МЧС Росії. Також в Росії не лише ВНЗ МЧС Росії здійснюють підготовку за спеціальностями, що замовлені міністерством, але тільки вищі МЧС Росії можуть повною мірою зрозуміти і охопити специфіку підготовки фахівців для міністерства.

Освіта в Росії має багато спільного і багато відмінностей, якщо порівнювати з нашою професійною освітою у навчальних закладах ДСНС України. Основною відмінністю, на нашу думку, є те, що профільні вищі Росії мають більше розмаїття факультетів та спеціальностей. В таких установах можна отримати профільну та непрофільну освіту, наприклад, можливо навчатися за спеціальностями: «Управління персоналом», «Інформаційні технології та системи зв'язку», «Юриспруденція», «Реклама та зв'язок із громадськістю», «Педагогічна освіта», «Економіка», «Державне та муніципальне управління», «Системний аналіз та управління», «Прикладна математика», «Аеронавігація», «Експлуатація транспортно-технологічних машин та комплексів», «Інформаційні

технології та системи зв'язку», «Мехатроніка та робототехніка», «Інформатика та обчислювальна техніка», «Інформаційні системи та технології», «Судова експертиза», «Експлуатація транспортних машин та комплексів» тощо.

Під час навчання фахівців в університетах Росії широко використовується передовий вітчизняний та зарубіжний досвід. Університети підтримують тісні зв'язки з освітніми, науково-дослідними установами та структурними підрозділами пожежно-рятувального профілю Азербайджану, Білорусі, Болгарії, Великобританії, Німеччини, Італії, Казахстану, Канади, Словаччини, США, України, Фінляндії, Франції, Швеції, Швейцарії, Чорногорії, Естонії та інших держав. Багато співробітників університету беруть участь у міжнародних конференціях, що проводяться за кордоном; проходять короткострокові і тривалі стажування в зарубіжних підрозділах пожежної охорони та навчальних закладах Франції, Сербії, США, Великобританії, Німеччини, Швейцарії, Фінляндії. Традиційними стали зарубіжні стажування курсантів та студентів університетів у пожежній школі Гамбурга (Німеччина) і Вищій технічній школі міста Нові Сад (Сербія). Викладачі читають лекції в університетах Швеції, Великобританії, Болгарії, США та Латвії, а зарубіжні вчені та практики проводять заняття з курсантами та ад'юнктами англійською та французькою мовами [156].

Ще одним позитивним моментом у Росії є те, що в них є практика резервістів. Громадяни Російської Федерації набувають статусу резервістів після проходження медичного огляду, виконання нормативів з фізичної підготовки та проходження навчання за програмами підготовки рятувальників. Резервістам видається посвідчення, зразок якого затверджується комісією з атестації пошуково-рятувальних формувань і рятувальників на території міста Москви.

Підготовка та навчання резервістів здійснюється на базі організацій, уповноважених в установленому порядку на здійснення даного виду

діяльності. У разі крайньої необхідності резервісти можуть брати участь у проведенні робіт з ліквідації надзвичайної ситуації на території міста Москви відповідно до рішення керівників органів виконавчої влади міста Москви, у відомчому підпорядкуванні яких знаходяться відповідні професійні аварійно-рятувальні служби та формування, керівників організацій, які створили відповідні аварійно-рятувальні служби та формування, а також керівника ліквідації надзвичайної ситуації.

Резервістам, які входять до складу громадських аварійно-рятувальних формувань, за період участі у ліквідації надзвичайної ситуації на території міста Москви виплачується компенсація в розмірі середньої заробітної плати (середнього заробітку) за місцем їхньої роботи (служби) за рахунок коштів організацій, що залучили резервістів до проведення зазначених робіт.

Резервістам, котрі входять до складу громадських аварійно-рятувальних формувань, які не мають на момент їхнього залучення до проведення робіт з ліквідації надзвичайної ситуації на території міста Москви місця роботи, виплачується грошова винагорода у порядку і розмірах, що встановлені Урядом Москви. Резервісти, які входять до складу громадських аварійно-рятувальних формувань, мають право на відшкодування витрат, завданих їм, через залучення до робіт з ліквідації надзвичайної ситуації на території міста Москви за рахунок фінансових коштів, виділених на ліквідацію надзвичайної ситуації.

У Республіці Білорусь структура та підготовка фахівців є дуже схожою зі структурою та підготовкою у Російській Федерації, проте спеціальностей там значно менше. В Білорусі за профілем функціонує три вищих навчальних заклади та один ліцей для учнів 7–11 класів.

Нині в Міністерстві з надзвичайних ситуацій Республіки Білорусь (далі – МНС Білорусі) створено струнку, багаторівневу систему професійної підготовки рятувальників, яка дозволяє забезпечити органи і підрозділи з надзвичайних ситуацій висококваліфікованими кадрами [157].

Складовою частиною цієї системи є додаткова освіта за допомогою підвищення кваліфікації і перепідготовки кадрів. Реалізацію цього завдання у сфері захисту населення від надзвичайних ситуацій покладено на Державний заклад освіти «Інститут перепідготовки та підвищення кваліфікації» МНС Білорусії [163]. Основні два виші Білорусі, що здійснюють підготовку фахівців у галузі пожежної та промислової безпеки, захисту від надзвичайних ситуацій – Державна установа освіти «Командно-інженерний інститут» МНС Білорусі та Державна установа освіти «Гомельський інженерний інститут» МНС Білорусі [161, 162].

Тож розглянемо, як упорядкована система підготовки фахівців даної сфери на прикладі Державної установи освіти «Командно-інженерний інститут» Міністерства з надзвичайних ситуацій Білорусі, який є провідним ВНЗ МНС Республіки Білорусь, здійснює підготовку кваліфікованих кадрів з вищою освітою за спеціальностями: «Попередження та ліквідація надзвичайних ситуацій», «Промислова безпека»; за спеціальностями другого ступеня вищої освіти: «Попередження та ліквідація надзвичайних ситуацій», «Управління захистом від надзвичайних ситуацій»; у формі перепідготовки за спеціальностями: «Інжиніринг безпеки об'єктів будівництва», «Промислова безпека»; підготовку наукових кадрів в ад'юнктурі за спеціальностями: «Пожежна та промислова безпека» та «Безпека в надзвичайних ситуаціях» [162], проводить велику роботу не лише з навчання та професійної підготовки співробітників міністерства, а й з виховання учнівської молоді та професійної орієнтації потенційних кандидатів на роботу в органах і підрозділах МНС Республіки Білорусь. Одним з напрямів даної політики МНС Республіки Білорусь є створення та функціонування ліцею при Гомельському інженерному інституті МНС Республіки Білорусь. Вони впроваджують навчання за спеціальностями: «Безпека в надзвичайних ситуаціях», «Пожежна та промислова безпека», «Попередження та ліквідація надзвичайних

ситуацій» [162]. Постановою Ради Міністрів Республіки Білорусь від 15 травня 1991 року за № 179 було створено Республіканський спеціалізований загін з проведення першочергових пожежних та аварійно-рятувальних робіт МВС Республіки Білорусь. Надалі підрозділ було реорганізовано в Державну пожежну аварійно-рятувальну установу Республіканський загін спеціального призначення МНС Республіки Білорусь [161].

У Польщі є лише один вищий навчальний заклад, де випускаються дипломовані фахівців у сфері цивільного захисту, – це Головна Школа Пожежної Служби (Szkoła Główna Służby Pożarniczej) (далі – школа). Вона є державною та знаходиться під керівництвом Міністра внутрішніх справ [150]. Керує школою ректор, який при виконанні покладених на нього завдань залучає своїх двох проректорів – проректора з науки, школи і навчання та проректора з реагування. Навчання у школі орієнтовано на працю у двох департаментах – Департаменті пожежної безпеки та Департаменті безпеки будівництва. Навчання здійснюється за двома інженерними напрямками: цивільна оборона та пожежна безпека.

У школі дуже великий нахил на практичні заняття. Кадети (курсанти) на старших курсах несуть чергування у бойовій частині. Вони багато часу приділяють освоюванню техніки на практиці та мають багату технічну базу, якою повною мірою дозволено користуватися на уроках і практичних заняттях [281, с. 308–310].

Також у школі чільне місце посідає вивчення іноземних мов. Для цього деякі профільні лекції та заняття проводяться англійською мовою. Вони вважають, що традиційні цінності школи повинні бути відкритими для міжнародного обміну знаннями та досвідом викладання та досліджень. Школа співпрацює з багатьма зарубіжними університетами та міжнародними організаціями. Велика частина професорсько-викладацького складу володіє англійською мовою та бере участь від університету в міжнародних наукових конференціях [150].

У Латвії освітню функцію за даним профілем здійснює Коледж пожежної безпеки та цивільного захисту Державної пожежно-рятувальної служби Міністерства внутрішніх справ Латвії. Коледж є освітнім закладом Державної пожежно-рятувальної служби, його мета – підготовка фахівців для роботи в Державній пожежно-рятувальній службі та в інших службах, пов'язаних із захистом від пожеж, рятувальних службах і формуваннях цивільного захисту, а також в інших закладах та комерційних структурах.

Перший рівень вищої професійної освіти передбачає навчання за програмою «Пожежобезпека і пожежогасіння». З метою отримання освіти з вищезазначеної програми у коледж приймаються громадяни Латвії віком від 18 до 40 років, які мають середню освіту, і за своїми особистими якостями, фізичною підготовкою і станом здоров'я придатні до несення служби у лавах Державної пожежно-рятувальної служби. Учні вже на початку навчання складають присягу працівника Державної пожежно-рятувальної служби. Під час навчання учні освоюють навички конкретних професій і проходять курс загальноосвітніх дисциплін. Термін навчання становить три роки, після чого присвоюється кваліфікація техника з пожежної безпеки та цивільного захисту.

Коледж пропонує професійну вищу освіту першого рівня (4 рівень професійної кваліфікації), ліцензовану Міністерством освіти і науки за програмою «Пожежобезпека і пожежогасіння». Після закінчення навчання учень отримує кваліфікацію техника з пожежної безпеки та цивільного захисту. Крім того, у професійній школі пожежних і рятувальників є можливість продовжити освіту за ліцензованою Міністерством освіти і науки програмою «Пожежобезпека і пожежогасіння», (2 рівень професійної кваліфікації) кваліфікація – пожежний, (3 рівень професійної кваліфікації), кваліфікація – пожежний-рятувальник.

У коледжі запропоновано також ліцензовані і акредитовані курсові програми наступних напрямів:

– професійна удосконалена програма;

- пожежобезпечність і захист;
- професійна удосконалена програма;
- охорона та безпека праці [149].

Відмінність є суттєвою, бо, як видно з вищезазначеного, у Латвії люди, які працюють у Державній пожежно-рятувальній службі, не мають вищої освіти [275, с. 32].

У Франції працівники кількох організацій називають себе пожежниками. Термін «пожежний» часто використовується таким чином, що включає в себе усі військові і цивільні служби безпеки людей. Всі пожежні, окрім військових (Пожежна бригада Парижа (BSPP), батальйон морської бригади морської піхоти Марсель (BMPM) – цивільні громадяни. Військові пожежні підпорядковуються міністру внутрішніх справ.

Так звані «цивільні пожежні» можуть належати до двох груп – пожежні добровольці (волонтери) та професійні пожежні.

Пожежні добровольці (Les sapeurs-pompiers volontaires SPV), якими можуть бути однаково як чоловіки, так і жінки – звичайні цивільні особи Франції. Вони паралельно з роботою або навчанням на добровільних засадах вирішили присвятити себе ліквідації надзвичайних ситуацій та рятуванню людей. Вони регулярно проходять навчання і можуть надати будь-які види допомоги, 54 % добровольців мають вік до 35 років. За свою роботу вони отримують компенсацію у вигляді вільного часу і «пенсії», якщо їхня вислуга складає понад двадцять років. Є серед пожежних-добровольців фахівці високого рівня зі званням офіцера, їх називають експертами.

Професійні пожежні (Les sapeurs pompiers-professionnels (SPP), існують за рахунок коштів місцевих органів влади. Професійні пожежні підпорядковуються Департаменту аварійно-рятувальних служб (Services départementaux d'incendie et de secours SDIS) і на національному рівні Міністерству оборони та громадянської безпеки (Direction de la défense et

de la sécurité civiles DDSC). Професійні пожежні отримують обов'язкову початкову підготовку і безперервне навчання протягом усієї кар'єри.

Підготовку офіцерського складу здійснює Національна школа пожежних офіцерів (Nationale Supérieure des Officiers de Sapeurs-Pompiers, ENSOSP), що була заснована у 1977 році Міністром внутрішніх справ. Указом від 7 червня 2004 ENSOSP надають статус державної установи і передають до Національного інституту з вивчення цивільної безпеки l'Institut national d'études de la sécurité civile (INESC) разом з Національним інститутом досліджень у галузі безпеки (l'Institut national des hautes études de la sécurité). Зараз Національна школа пожежних офіцерів (ENSOSP) є національною державною адміністративною установою. Вона знаходиться під контролем міністра громадської безпеки і має свою раду директорів [149].

Національна школа пожежних офіцерів навчає за п'ятьма напрямками:

- початковий курс для професійної підготовки добровольців і професійних пожежних офіцерів;
- навчання представників місцевої влади, державних службовців захисту, промислових і міжнародних експертів;
- агітація мережі місцевих або регіональних пожежних шкіл, зокрема координація семінарів, дослідження співробітництва з пожежно-рятувальними коледжами на місцевому рівні;
- дослідження, оцінка, прогнозування, конкурентна розвідка, а також трансляція інформації у сфері компетенції пожежно-рятувальної служби;
- розвиток міжнародних відносин у сфері наукових досліджень та обміну знаннями, зокрема з дидактичного розвитку.

ENSOSP завжди бере участь у різних міжнародних чи європейських проектах і щорічно випускає 25000 офіцерів, а також фахівців для медичних команд (медсестер, лікарів, фармацевтів і ветеринарів). Інша аудиторія включає представників місцевих органів влади, державних службовців, керівників підприємств, французьких та міжнародних

експертів і міжнародних пожежних. ENSOSP також має власні ідеї та впровадження, вона випускає магістрів у галузі управління ризиками, цивільного права безпеки та оцінки ризиків у технологічних, біологічних, радіологічних та хімічних полях. Навчання проходить за напрямками:

- медична допомога при ліквідації будь-якого виду надзвичайних ситуацій;
- ризики і керування ризиками;
- управління людськими ресурсами;
- хімічна та екологічна спрямованість;
- оперативне управління;
- тренінг для медичних керівників;
- підготовка старших офіцерів;
- підготовка робочих груп [8].

Як бачимо, система підготовки Франції значно відрізняється від української, але суттєвих відмінностей не так вже і багато. По-перше, вищий навчальний заклад випускає медичних фахівців, які можуть надати невідкладну допомогу в самому осередку надзвичайної ситуації; по-друге, університет здійснює підготовку й добровільних пожежних, по-третє, Франція активно бере участь в усіх європейських та міжнародних заходах, тому вивчення іноземної мови – на перших місцях [280, с. 232–238].

В КНР пожежні входять до складу Міністерства громадської безпеки Китаю. Так в КНР є пожежні-призовники, які повинні проходити обов'язкову військову службу протягом двох років. По закінченні військової служби (за два роки) пожежний повинен продовжувати службу у званні унтер-офіцера, кожен етап унтер-офіцерів триває три роки.

Новий солдат, який хоче стати пожежним, повинен пройти практичні навчання протягом трьох місяців на базі Міністерства громадської безпеки пожежної підготовки, де його фізично загартують і навчать основним принципам боротьби з вогнем та іншим видам професійної підготовки.

На реальній службі у статусі військовослужбовця необхідно служити не менше двох років. Це означає, що пересічний пожежник може піти до війська з метою ознайомлення з пожежним обладнанням та навчання в бойових умовах. В КНР є Пожежна Академія в Чи, яка є провідною в КНР. Тут визнають таку практику позитивною, бо пожежник після служби та боротьби не з умовною пожежею швидко навчиться пожежної справи [165].

Керівництво Міністерства громадської безпеки Китаю вважає, що навчання правильній поведінці вогню під час пожежі є процесом досить нудним, і в умовах реальних надзвичайних ситуацій та катастроф теоретичні знання мало чим допоможуть рятувальникам. Вони визнають необхідність більш серйозної практичної підготовки. Китайські школи останнім часом почали співпрацювати з місцевими пожежними департаментами з метою переведення традиційних пожежних навчань на більш високий рівень.

Поряд з цим в КНР існують озброєні поліцейські академії пожежної команди, які мають назву батальйонів секретної служби. Вони співіснують окремо від звичайних традиційних пожежних підрозділів. Такі команди є в столиці Китаю і великих містах. Такі батальйони секретної служби знаходяться під юрисдикцією двох секретних служб КНР. Їм дозволено використовувати при виконанні своїх службових обов'язків поліцейських собак, зброю та інші прилади, що заборонені для повсякденного застосування.

Місцевими бюджетами фінансуються усі витрати стосовно придбання необхідної техніки та іншого обладнання для пожежної служби і пожежних частин. Центральний уряд КНР несе відповідальність лише за адміністративні вимоги. Тому є певна відмінність в обсязі фінансування особового складу пожежних частин різних регіонів КНР [165].

В КНР говорять про те, що людей на такій службі замало. Так в КНР на кожні десять мільйонів людей – лише дев'ять чоловіків-пожежних, тоді

як у США на тисячу людей – один пожежний. Тому зараз гостро стоїть питання розширення штатних одиниць для потреб країни. Так, з огляду на те, що в КНР постійно зростає промисловість, ступінь небезпеки об'єктів постійно зростає також [166].

Підготовку кадрів рятувальників у розвинених країнах світу розглядав у своєму дослідженні А. Підгайний. У своїй роботі він говорить про те, що система підготовки кадрів у таких країнах, як Великобританія, Бельгія, Нідерланди, Данія, Італія, Туреччина, США має схожі позиції щодо підготовки та перепідготовки офіцерів рятувальних формувань. Програму навчання фахівців рятувальних служб науковець умовно поділив на два періоди [172, с. 64].

До першого періоду, який триває два роки, було віднесено початкову підготовку. Цей період характерний тим, що слухачі вивчають основи військової та інженерної справи, історію і традиції підрозділів цивільного захисту, індивідуальну та групову зброю; займаються фізичною підготовкою; вивчають норми поведінки в небезпечних ситуаціях, надання першої допомоги потерпілим та правила користування засобами захисту; відпрацьовують командирські навички. Наприкінці початкової підготовки, а в деяких навчальних закладах після першого року навчання за програмою поглибленої підготовки, слухачі проходять шеститижневі літні збори у таборах при навчальних центрах або у військах (на кораблях).

До другого періоду навчання, що триває два з половиною – три роки, належить поглиблена підготовка. Програма поглибленої підготовки передбачає вивчення наступних дисциплін: основи безпеки життєдіяльності; організація, забезпечення і призначення видів рятувальних служб; законодавство; організація зв'язку; служба тилу; озброєння та техніка; тактика дій із запобігання та реагування на надзвичайні ситуації; права та обов'язки командирів; стройова та фізична підготовки [172, с. 67].

Після першого року занять за програмою поглибленої підготовки слухачі проходять шеститижневі літні табірні збори у навчальних центрах за

спеціалізацією. Загальне керівництво, організацію навчального процесу і контроль здійснюють штаби центрів та інструкторські групи, завданням яких є розроблення сценаріїв навчань, їхнє проведення та аналіз.

З метою підвищення рівня кваліфікації офіцерів передбачається активне залучення їх до деяких форм перепідготовки у вищих навчальних закладах. Наприклад, практикується заочна форма підвищення кваліфікації. Термін навчання становить від одного до трьох років зі щорічними двотижневими зборами для підготовки і складання іспитів. Також діють заочні курси вивчення іноземних мов.

Розвиток та удосконалення професійної освіти сприяють ефективному виконанню рятувальними службами таких основних завдань:

- забезпечення достатньої дієздатності сил цивільного захисту за одночасного скорочення кількісного складу за рахунок високоякісної підготовки фахівців;

- виконання науково-технічних досліджень для розробки та модернізації спеціальної техніки, розвитку теорії і практики застосування рятувальних підрозділів [172, с. 66].

Виходячи з вищезазначеного, в усіх розглянутих країнах (Росії, Білорусі, Польщі, Латвії, Франції та КНР) для забезпечення надійного функціонування сил і засобів реагування на надзвичайні ситуації налагоджено чіткі механізми реалізації державної політики та здійснюється систематичний і дієвий контроль за дотриманням чинного законодавства. Тому в подальшому дослідженні необхідно звернути свою увагу на законодавчу базу з питань освіти у сфері цивільного захисту та організацію підготовки у даній сфері щодо України.

Висновки до першого розділу

1. У ході розгляду було з'ясовано, що для якісного розгляду проблемних питань у сфері державного управління підготовки фахівців служби цивільного захисту наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених, які своїм змістом переплітаються з темою дослідження, необхідно поділити на чотири групи: наукові дослідження з питань управління у сфері цивільного захисту, наукові дослідження з проблем у сфері вищої освіти, наукові дослідження з проблем підготовки фахівців, офіцерських кадрів та наукові праці, що досліджувались безпосередньо за темою нашої наукової роботи. Під час їхнього розгляду було з'ясовано, що підготовку фахівців служби цивільного захисту необхідно розглядати як об'єкт державного управління та досліджувати її як процес, до якого можна застосовувати положення теорії управління. Було з'ясовано, що до системи підготовки фахівців служби цивільного захисту, як і до будь-якої іншої сфери діяльності, можуть бути застосовані такі складові механізму державного управління, як суб'єкт, об'єкт, методи та форми реалізації державного управління.

2. За функціональністю нами було виокремлено стадії процесу підготовки фахівців служби цивільного захисту, а саме: кадрово-забезпечувальну, інформаційну, методичну, комунікативну, організаційну та контрольну. Були розкриті особливості колективу курсантів як об'єкта управління.

3. Після проведеного аналізу наукової літератури з трактування поняття «механізми державного управління» з урахуванням всіх специфічних умов та особливостей сфери цивільного захисту, визначено, що «механізм державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту» – це комплекс засобів (важелів, способів, методів), за допомогою яких суб'єкт управління (вищі органи державної влади, ЦОВВ, МВС України, ДСНС України та інші) впливає на об'єкт управління

(процес підготовки фахівців служби цивільного захисту) з відповідним нормативно-правовим, інституційним, організаційним і матеріально-технічним забезпеченням для досягнення поставленої мети щодо якісної підготовки кваліфікованих фахівців служби цивільного захисту.

4. Узагальнення зарубіжного досвіду дозволило стверджувати, що країнами, які розглядалися, у розв'язанні питань, пов'язаних з попередженням та ліквідацією надзвичайних ситуацій, накопичений значний досвід, створені ефективні освітні системи, що дозволяють якісно підготувати фахівців до дій у різноманітних надзвичайних ситуаціях. У кожній країні (Росії, Білорусі, Польщі, Латвії, Франції та КНР) по-різному організовано загальні структури, які займаються ліквідацією та попередженням надзвичайних ситуацій, проте нами було виокремлено основне: впровадити більшу кількість спеціальностей у профільних вишах, збільшити кількість практичних занять, приділити більше уваги медицині, проводити безкоштовні курси для людей, які б хотіли вступити до лав добровільної пожежної охорони, приділити більше уваги вивченню іноземних мов, а саме англійської, розробити систему безперервної освіти у сфері цивільного захисту.

5. За результатами аналізу суперечностей і недоліків існуючої системи підготовки фахівців у сфері цивільного захисту, з метою її розвитку, доведено необхідність у здійсненні як структурних, так і функціональних перетворень у системі. Даний напрям повинен здійснюватися на основі якісно нових підходів до підготовки з узгодженням національного законодавства у цій сфері з найкращими сучасними світовими стандартами.

Розділ 2

ТЕНДЕНЦІ ТА ОБ'ЄКТИВНІ ПЕРЕДУМОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДГОТОВКОЮ ФАХІВЦІВ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

2.1. Особливості функціонування правового механізму державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту

Модернізація та розвиток освіти повинні набути випереджального безперервного характеру, гнучко реагувати на всі процеси, що відбуваються в Україні та світі. Підвищення якісного рівня освіти має бути спрямовано на забезпечення економічного зростання держави та розв'язання соціальних проблем суспільства, подальшого навчання і розвитку особистості. Якісна освіта є необхідною умовою забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства.

У ході наукового дослідження було проаналізовано чимало наукових праць, в яких розглядалися різні механізми державного управління [1, 3, 22, 23, 26, 50, 51, 52, 55, 59, 76, 81, 92, 101, 107, 122, 129, 169, 179, 238, 245, 265, 308]. Добір механізмів державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту здійснювався з урахуванням чотирьох основних засобів. Виходячи з цього, абсолютно закономірним є розгляд сучасного стану функціонування правового, організаційного, фінансово-економічного та інформаційно-комунікаційного механізмів. Серед них правовому приділяється особлива увага, оскільки він повинен забезпечувати основу для функціонування інших трьох механізмів [287].

Нормативно-правова основа правового механізму державного управління підготовки фахівців служби цивільного захисту, як і всієї сфери цивільного захисту, перебуває в постійному розвитку. Тим паче зараз, коли в умовах теперішнього політичного стану в Україні соціально-економічна

трансформація українського суспільства вимагає постійної модернізації та оптимізації.

Слід зауважити, що питання організації дієвого правового механізму в системі ДСНС України завжди гостро стояло на усіх державотворчих етапах. І навіть з розробкою та ухваленням останніх нормативно-правових актів у сфері цивільного захисту, Кодексу цивільного захисту тощо, законодавча база не стала більш структурованою, що потребує обов'язкового виправлення.

На сьогоднішній день ДСНС України знаходиться в постійній реорганізації [284, с. 187–189]. Тільки за останні три роки відбулися дві суттєві реорганізації цього відомства. Невдовзі очікується нове реформування всієї служби, оскільки на підставі пункту 72 Плану дій Кабінету Міністрів України на 2016 рік, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 березня 2016 р. [197], для подальшого розвитку ДСНС України, підвищення ефективності функціонування єдиної державної системи цивільного захисту з урахуванням реформи місцевого самоврядування та децентралізації влади, відповідно до Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р [231], впровадження сучасних європейських підходів щодо захисту населення і територій від пожеж та надзвичайних ситуацій, здійснення державного нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки, була утворена постійно діюча робоча група з питань реформування ДСНС України та удосконалення нормативно-правових актів у сфері цивільного захисту. Про це йдеться у Наказі Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 6 травня 2016 року № 215 «Про створення робочої групи» [230].

Щоб проаналізувати нормативно-правову базу у сфері цивільного захисту, згадаємо, що, відповідно до вимог Указу Президента України від 9 грудня 2010 року № 1085 «Про оптимізацію системи центральних

органів виконавчої влади» [220], було утворено Міністерство надзвичайних ситуацій України, Державну службу гірничого нагляду та промислової безпеки України, Державне агентство України з управління зоною відчуження, Державну інспекцію техногенної безпеки України, реорганізувавши Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи. А вже 24 грудня 2012 року Президент України Віктор Янукович підписав Указ № 726 / 2012 «Про деякі заходи з оптимізації системи центральних органів виконавчої влади» [186], згідно з яким Міністерство надзвичайних ситуацій та Державну інспекцію техногенної безпеки України було реорганізовано у ДСНС України як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра оборони України.

Чергова адміністративна реорганізація сколихнула нормативно-правову базу всього Міністерства надзвичайних ситуацій України та стала підґрунтям для зародження правової основи новоствореного ДСНС України. Поряд з новими нормативними документами має відбуватися низка заходів з усунення недоліків в державному управлінні у сфері цивільного захисту як на державному, так і на регіональному рівнях, проте останнє було здійснено не на належному рівні, тому сьогодні точиться багато суперечок та дискусій [287].

На сучасному етапі реалізації державної політики у сфері підготовки фахівців для ДСНС України законодавчу систему нормативно-правової складової правового механізму державного управління підготовки фахівців служби цивільного захисту складають: Конституція України [99]; Кодекс цивільного захисту України (далі – Кодекс) [93]; Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій [177], законодавчі та нормативно-правові документи з питань освіти.

До основних законодавчих та нормативно-правових документів, що стосуються питань освіти у сфері цивільного захисту належать: Закон

України «Про освіту» від 23.05.1991 № 1060-XII [221], Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII [184], Закон України «Про професійно-технічну освіту» від 10.02.1998 № 103/98-ВР [227], Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку формування державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів» від 22.08.1996 № 992 [224], Закон України «Про національну програму інформатизації» від 04.02.1998 № 74/98-ВР [219], Закон України «Про засади державної мовної політики» від 03.07.2012 № 5029-VI [189], Закон України «Про професійний розвиток працівників» від 12.01.2012 № 4312-VI [225], Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 02.03.2015 № 222-VIII [215], Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 № 3808-XII [233], Закон України «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 № 5067-VI [188], Закон України «Про науково-технічну інформацію» від 25.06.1993 № 3322-XII [217], Указ Президента України «Про Національну доктрину розвитку освіти» від 17.04.2002 № 347/2002 [218], Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок проходження служби цивільного захисту особами рядового і начальницького складу та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» від 11.07.2013 № 593 [205], Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення навчання керівного складу, фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту» від 23.10.2013 № 819 [210], Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про професійно-технічний навчальний заклад» від 05.08.1998 № 1240 [207], Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися навчальними закладами, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності» від 27.08.2010 № 796 [196], Постанова

Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту)» від 20.01.1998 № 65 [203], Постанова Кабінету Міністрів України «Про ліцензування, атестацію та акредитацію навчальних закладів» від 12.02.1996 № 200 [216], Постанова Кабінету Міністрів України «Про документи про загальну середню та професійно-технічну освіту державного зразка і додатки до них» від 22.07.2015 № 645 [187] та інші.

Далі розглянемо нормативно-правові документи, які є основоположними для навчальних закладів та науково-освітніх установ ДСНС України, що затверджені Державною службою України з надзвичайних ситуацій: Наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи «Про затвердження Настанови з організації професійної підготовки та післядипломної освіти осіб рядового і начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту» від 01.07.2009 № 444 [136], Наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи «Про затвердження Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників МНС України» від 01.12.2009 № 808 [191].

Законотворчу нормативно-правову базу з підготовки фахівців служби цивільного захисту складають нормативні акти, затверджені Міністерством освіти і науки України. З-поміж них основними є: Наказ Міністерства освіти України «Про затвердження Положення про порядок переведення, відрахування та поновлення студентів вищих закладів освіти» від 15.07.1996 № 427/1452 [204], Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження норм часу для планування і обліку навчальної роботи та переліків основних видів методичної, наукової й організаційної роботи педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів» від 07.08.2002 № 450 [195], Наказ Міністерства

освіти України «Про Типові правила внутрішнього розпорядку для працівників державних навчально-виховних закладів» від 20.12.1993 № 455 [232], Наказ Міністерства освіти України, Міністерства економіки України Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку надання платних послуг державними та комунальними навчальними закладами» від 23.07.2010 № 736/902/758 [208], Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про експертну комісію та порядок проведення акредитаційної експертизи» від 14.01.2002 № 16 [199], Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Ліцензійних умов надання освітніх послуг, Порядку здійснення контролю за дотриманням ліцензійних умов надання освітніх послуг, Положення про експертну комісію та порядок проведення ліцензійної експертизи та Типового положення про регіональну експертну раду з питань ліцензування та атестації навчальних закладів» від 21.12.2003 № 847 [193], Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про організацію навчально-виробничого процесу в професійно-технічних навчальних закладах» від 30.05.2006 № 419 [201], Наказ Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства освіти і науки України «Про Положення про порядок кваліфікаційної атестації та присвоєння кваліфікації особам, які здобувають професійно-технічну освіту» від 31.12.1998 № 201/469 [223] та інші.

Нормативно-правові документи, затверджені Міністерством внутрішніх справ: Наказ Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Положення про продовольче забезпечення у Державній службі України з надзвичайних ситуацій» від 03.07.2014 № 632 [206] та інші нормативно-правові акти, міжнародні договори України, укладені в установленому порядку.

Проведений нами аналіз нормативно-правової бази у сфері підготовки фахівців для служби цивільного захисту свідчить про те, що цей процес є досить складним. Це відбувається, зокрема, через те, що

підготовка фахівців служби цивільного захисту є специфічною галуззю, яка підпорядковується у своїй діяльності кільком відомствам [277, с. 174–181], що, своєю чергою, ускладнює діяльність правового механізму державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту. Тому вважаємо за доцільне розібратись у реалізації даного механізму в межах нашої держави. У ході дисертаційного дослідження нами було визначено, як відбувається функціонування процесу реалізації правового механізму державного управління підготовки фахівців служби цивільного захисту (див. рис. 2.1).

Процес реалізації правового механізму державного управління має ієрархічну будову, яку умовно можна поділити на три рівні ієрархії управління за вертикальними і горизонтальними зв'язками координації і кооперації.

До першого рівня ієрархії управління процесом реалізації правового механізму державного управління підготовки фахівців служби цивільного захисту належать:

- Президент України;
- Верховна Рада України;
- Кабінет Міністрів України;
- навчальні заклади ДСНС України.

До другого рівня ієрархії управління процесом реалізації правового механізму державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту належать:

- Міністерство освіти і науки України;
- Міністерство внутрішніх справ України;
- Державна служба України з надзвичайних ситуацій;
- інші міністерства та відомства, які реалізують державну політику в одній чи кількох сферах, а також яким у своїй діяльності підпорядковані.

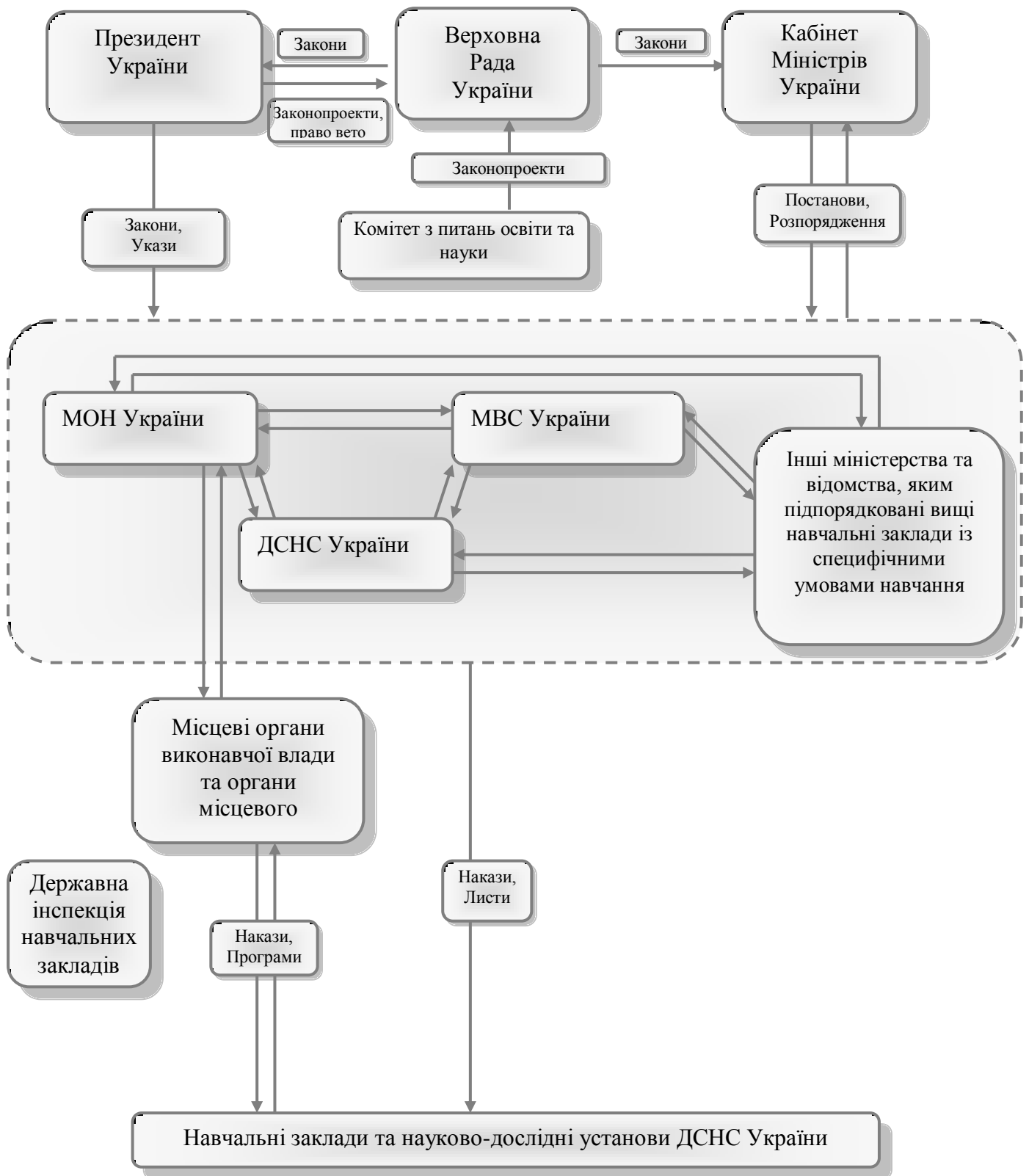

Рис. 2.1 Процес реалізації правового механізму державного управління підготовки фахівців служби цивільного захисту

Джерело: складено самостійно [277, с. 174–181]

До третього рівня ієрархії управління процесом реалізації правового механізму державного управління підготовки фахівців служби цивільного захисту за вертикальними і горизонтальними зв'язками координації та кооперації належать вищі навчальні заклади та науково-дослідні установи ДСНС України, що провадять свою діяльність згідно з чинним законодавством та видають свої внутрішні накази, що є необхідними для організації діяльності.

Вищезазначене свідчить про те, що процес реалізації правового механізму державного управління підготовки фахівців служби цивільного захисту є також трирівневим. Спочатку укази, закони, розпорядження надходять від третього рівня ієрархії вертикальними зв'язками координації та кооперації до другого, який своєю чергою передбачає створення своїх нормативних актів, адаптованих до специфіки кожного відомства та надсилає їх до другого рівня ієрархії, на якому вже навчальні заклади та науково-дослідні установи розподіляють виконання обов'язків та надають свої розпорядження у межах своєї компетенції. У таким спосіб відбувається вертикальний розподіл функцій управління, а на кожному з рівнів ми бачимо горизонтальний.

Згідно з рис. 2.1, на першому рівні розташовуються навчальні заклади та науково-дослідні установи ДСНС України. Щоб проаналізувати їхню діяльність, необхідно більш детально розібратися, за якими освітньо-кваліфікаційними рівнями готують фахівців ці навчальні заклади та як кваліфікується їхня діяльність згідно з законодавчою базою України.

Навчальні заклади ДСНС України охоплюють такі освітні рівні у системі освіти згідно зі ст. 29 Закону України «Про освіту» [221]: повна загальна освіта, професійно-технічна освіта та вища освіта. Дані заклади готують фахівців служби цивільного захисту за наступними освітньо-кваліфікаційними рівнями ст. 30 того ж самого Закону: кваліфікований робітник, молодший бакалавр, бакалавр, магістр та доктор філософії.

Так начальні заклади, які надають на певних рівнях вищу освіту для

підготовки курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів для подальшої їхньої служби на офіцерських (сержантських, старшинських) посадах або начальницького складу. Така підготовка має на меті задоволення потреб МВС України, Збройних сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, згідно з п. 1 ст. 1 Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII у редакції від 09.08.2016 [184] належать до «вищого військового навчального закладу (вищого навчального закладу із специфічними умовами навчання)». Останній є вищим навчальним закладом державної форми власності, в компетенції якого є надання на певних рівнях вищої освіти. Також у цьому Законі розтлумачено, що входить у компетенцію державних органів, до сфери управління яких належать вищі навчальні заклади із специфічними умовами навчання.

Стосовно назви учасників освітнього процесу в законодавстві України у ході дисертаційного дослідження виявлено деякі суперечності. Так, згідно зі ст. 50 Закону України «Про освіту» від 23.05.1991 року № 1060-XII у редакції від 19.02.2016 [221], є «діти дошкільного віку», «вихованці», «учні», «студенти», «курсанти», «слухачі», «стажисти», «клінічні ординатори», «аспіранти», «докторанти». Поряд з цим, згідно з п. 1, ст. 61 Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII, особи, які навчаються у вищих навчальних закладах є «здобувачами вищої освіти» та «іншими особами, які навчаються у вищих навчальних закладах». Також п. 2, ст. 61 конкретизує, хто саме є здобувачами вищої освіти: «студент», «курсант», «аспірант», «ад'юнкт», «докторант», п. 3, ст. 61 доповнює цей перелік «слухачем», «асистентом-стажистом»,

«інтерном», «лікарем-резидентом» та «клінічним ординатором» [184].

Згідно з категорійно-понятійним апаратом Закону України «Про вищу освіту» [184] п. 2, ст. 61, «курсантом» є особа, яка в установленому порядку зарахована до вищого військового навчального закладу (вищого навчального закладу із специфічними умовами навчання), військового інституту як підрозділу вищого навчального закладу і навчається з метою здобуття вищої освіти за певним ступенем, та якій присвоєно військове звання рядового, сержантського і старшинського складу або спеціальне звання рядового, молодшого начальницького складу, або таке звання вона мала під час вступу на навчання. При цьому статус курсанта може надаватися окремим категоріям осіб, які навчаються в невійськових вищих навчальних закладах, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

«Слухачем вищого військового навчального закладу (вищого навчального закладу із специфічними умовами навчання)», згідно з п. 2, ст. 61 [184], є особа, яка в установленому порядку зарахована до вищого військового навчального закладу (вищого навчального закладу із специфічними умовами навчання) з метою здобуття вищої освіти і має військове звання офіцерського складу або відповідне спеціальне звання середнього чи старшого начальницького складу.

Також у тій самій статті визначено, що «студентом» є особа, яка була зарахована до вищого навчального закладу з метою здобуття вищої освіти ступеня молодшого бакалавра, бакалавра чи магістра; «ад'юнктом» є особа, яка була зарахована до вищого військового навчального закладу (вищого навчального закладу із специфічними умовами навчання) для здобуття ступеня доктора філософії; докторантом є особа, яка була зарахована чи прикріплена до вищого навчального закладу (наукової установи) для здобуття ступеня доктора наук; «слухачем» є особа, яка навчається на підготовчому відділенні вищого навчального закладу або

особа, яка отримує додаткові чи окремі освітні послуги, зокрема за програмами післядипломної освіти.

Поряд з цим ст. 36 Закону України «Про професійно-технічну освіту» від 10.02.1998 № 103/98-ВР у редакції 01.01.2016 окреслює, що суб'єктом професійно-технічної освіти є учні та слухачі [227].

Виходячи з останнього, стає не зрозумілим, чому, згідно з п. 1.7 Положенням про вище професійне училище Львівського університету безпеки життєдіяльності від 13.07.2013 [183], одними з основних повноважень і напрямів діяльності цього училища є організація перепідготовки, підвищення кваліфікації, стажування особового складу, педагогічних та інших працівників училища у навчальних закладах, територіальних органах та підрозділах ДСНС України, на підприємствах, в установах та організаціях; моральне та етичне виховання курсантів, учнів і слухачів, прищеплення їм ідеалів гуманізму, поваги до законів, відповідального ставлення до виконання професійно-службового обов'язку; організація та забезпечення проживання, харчування курсантів, учнів і слухачів, ліцеїстів Ліцею цивільного захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності м. Вінниця, їхнє матеріально-технічне, медичне забезпечення та побутове обслуговування.

З даного Положення чітко видно, що Вище професійне училище Львівського університету безпеки життєдіяльності здійснює підготовку «курсантів», «учнів» та «слухачів», що суперечить п. 2, ст. 61 Закону України «Про вищу освіту» [184].

Поряд з цим, згідно з п. 1.4 Положення про вище професійне училище Львівського університету безпеки життєдіяльності «Про Ліцей цивільного захисту Львівського університету безпеки життєдіяльності», головними завданнями ліцею є формування у ліцеїстів власної гідності, громадської свідомості, потреби самовдосконалення, відповідальності за свої дії, патріотизму, відданості ідеалам Батьківщини. З даного Положення чітко видно, що Ліцей цивільного захисту Львівського університету

безпеки життєдіяльності здійснює підготовку «ліцеїстів», а це вступає в суперечність зі ст. 29 Закону України «Про освіту» [221].

Тому, виходячи з вищезазначеного, особи, які отримують освіту у навчальних закладах системи ДСНС України, є учні, слухачі, здобувачі вищої освіти (студенти, курсанти, аспіранти, ад'юнкти, докторанти, слухачі).

Також у цьому Законі зазначено, що держава повинна усіляко сприяти, підтримувати і розвивати міжнародне співробітництво у сфері вищої освіти та інтегрувати систему вищої освіти до світового освітнього простору. Останнє може відбуватися з впровадженням механізму гарантування якості вищої освіти для того, аби створити необхідну взаємодовіру, гармонізацію «систем оцінювання якості вищої освіти» України та Європейського простору вищої освіти; узгодження Національної рамки кваліфікацій з рамкою кваліфікацій Європейського простору вищої освіти для того, щоб забезпечити академічну та професійну мобільність у навчанні протягом життя; співпрацю з Європейською мережею національних центрів інформації про академічну мобільність та визнання; впровадження на міжнародному ринку результатів наукових, технічних, технологічних та інших розробок вищих навчальних закладів, продажу їхніх патентів і ліцензій; залучення коштів міжнародних фондів, установ, громадських організацій тощо для використання у вищих навчальних закладах наукових, освітніх та інших програмах.

Кодекс цивільного захисту України (далі – Кодекс) на рівні ДСНС України визначає, як повинна відбуватись підготовка фахівців специфічної галузі у Розділі VII «Навчання осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту та рятувальників, керівного складу, фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту, підготовка органів управління та сил цивільного захисту» [93]. Там же зазначено, що, відповідно до ст. 90

Кодексу, підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту за відповідними професіями, спеціальностями (спеціалізаціями), освітніми та освітньо-кваліфікаційними рівнями здійснюються тільки навчальними закладами цивільного захисту, які створюються відповідно до законодавства, та є закладами державної форми власності.

При цьому, особи, які бажають працювати в ДСНС України, приймаються на службу цивільного захисту та призначаються на посади рядового і молодшого начальницького складу служби цивільного захисту, повинні обов'язково пройти первинну професійну підготовку. Проте, якщо вони йдуть на посади середнього та старшого начальницького складу служби цивільного захисту, їм необхідно пройти перепідготовку або спеціалізацію у відповідних навчальних закладах цивільного захисту.

Порядок підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту визначається центральним органом виконавчої влади, який у межах своїх компетенцій забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері цивільного захисту. Останнє відбувається за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері освіти і науки. Рівень фахової підготовки осіб рядового та молодшого начальницького складу служби цивільного захисту і основних працівників професійних аварійно-рятувальних служб визначається стандартами професійно-технічної освіти. Стандартами вищої освіти визначається рівень підготовки осіб середнього і старшого начальницького складу служби цивільного захисту, а також керівного складу професійних аварійно-рятувальних служб.

Особливу роль при підготовці фахівців служби цивільного захисту надають людям, які працюють у професійних аварійно-рятувальних службах, а також спеціальній фізичній, медичній та психологічній

підготовці рятувальників. Підвищити свою кваліфікацію рятувальник може тільки у відповідних навчальних закладах.

Порядок організації та проведення професійної підготовки, підвищення кваліфікації основних працівників професійних аварійно-рятувальних служб визначається згідно з Порядком організації та проведення професійної підготовки, підвищення кваліфікації основних працівників професійних аварійно-рятувальних служб, що затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 02.10.2013 № 729 [209].

Перепідготовка і підвищення кваліфікації медичних працівників з-поміж осіб рядового та начальницького складу служби цивільного захисту та працівників професійних аварійно-рятувальних служб проводиться відповідно до законодавства, а саме – у сфері охорони здоров'я. Тоді, залежно від рівня фахової підготовки, особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту та рятувальникам професійних аварійно-рятувальних служб присвоюється відповідна класна кваліфікація, а медичним працівникам – кваліфікаційна категорія.

Визначає порядок та умови присвоєння класної кваліфікації Інструкція про порядок та умови присвоєння (підтвердження, зниження, позбавлення) класної кваліфікації особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, що затверджена Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 29.07.2014 № 743 та зареєстрована в Міністерстві юстиції України 13.08.2014 № 956/25733 [192].

Відповідно до Закону України «Про освіту» [221] та Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20.01.1998 № 65 [203], структура вищої освіти в Україні включає такі освітньо-кваліфікаційні рівні:

- молодший спеціаліст;
- бакалавр;
- спеціаліст;

– магістр.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про розроблення державних стандартів вищої освіти» від 07.08.1998 № 1247 [228], Державні стандарти вищої освіти висувають вимоги до змісту, обсягу і рівня освітньої та фахової підготовки, вони є основою оцінки освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівня громадян незалежно від форм отримання вищої освіти. Якість освітньої та наукової діяльності вищих навчальних закладів визначає відповідність освітніх послуг державним стандартам вищої освіти. Вони застосовуються з метою забезпечення якості вищої освіти і потреб народного господарства, науки та культури у фахівців, а також розроблення, впровадження та удосконалення нормативної і навчально-методичної бази, що регламентує підготовку фахівців з вищою освітою. Державні стандарти вищої освіти є обов'язковими для виконання усіма суб'єктами в системі вищої освіти [276, с. 429–431].

Підсумовуючи, зазначимо, що правовий механізм державного управління є одним з основних механізмів державного управління, оскільки він є основою для забезпечення функціонування інших механізмів. У ході дослідження нами було побудовано схему процесу реалізації правового механізму державного управління, який має ієрархічну будову, що умовно можна поділити на три рівні ієрархії управління за вертикальними та горизонтальними зв'язками координації і кооперації. Правовий механізм державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту відзначається складністю та невизначеністю у багатьох питаннях, що спричинено багаторазовими реорганізаціями. Не сприяє вирішенню проблемної ситуації навіть розробка та прийняття останніх нормативно-правових актів у сфері цивільного захисту. Опрацювати ж напрями усунення недоліків дозволить аналіз стану організаційного механізму державного управління.

2.2. Аналіз стану функціонування організаційного механізму державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту

Фахівці служби цивільного захисту повинні бути професіоналами своєї справи для того, аби якісно виконувати покладені на них серйозні та життєво важливі обов'язки, що стосуються їхньої діяльності. Працівники ДСНС України повинні мати великий багаж знань та вмінь, оскільки кожна окрема надзвичайна ситуація є нетиповою і вимагає аналізу, прогнозування, а також чітких злагоджених дій для її ліквідації.

У будь-якій соціально-економічній сфері побудова системи організаційного механізму державного управління грає важливу роль та кардинально впливає на остаточний результат діяльності всієї системи загалом. Така система має внутрішню впорядкованість, взаємодією між її елементами (підсистемами). Особливу роль серед них відіграють керуючі суб'єкти, які послідовно реалізують функції. Зважаючи на вищевикладене, вважаємо, що організаційний механізм державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту потребує дослідження.

Дослідження функціонування системи підготовки фахівців служби цивільного захисту передбачає спочатку аналіз типу структури управління, до якої належить система підготовки фахівців для ДСНС України. Питання щодо ефективності організаційних структур управління і вибору типу організаційної структури є актуальним. Даним напрямом опікується організаційне проектування.

Під організаційним проектуванням, у загальному вигляді, необхідно розуміти діяльність, спрямовану на створення організацій, що мають виконувати задані функції. Проектування містить у собі комплекс робіт щодо виявлення та аналізу факторів, які впливають на реалізацію функцій, проведення розрахунків, підготовки відповідних документів тощо.

Проблема організаційного проектування є однією з найбільш важливих і складних проблем сучасного управління. З точки зору даного проектування, загалом цивільний захист необхідно розглядати як чітко окреслену сферу діяльності. Така організація складається з наділених господарською компетенцією підрозділів та органів управління, що знаходяться у стійких зв'язках між собою і мають необхідні для реалізації функцій ресурси (майно).

Вирішення завдання організаційного проектування передбачає:

1. Визначення розмірів і границь (меж) організації в цілому та її структурних підрозділів.

2. Визначення способу внутрішнього упорядкування елементів.

Своєю чергою організаційний проект повинен відповідати:

- науковим знанням про відповідний вид діяльності (підготовка фахівців служби цивільного захисту);
- знанням про способи організації діяльності;
- вітчизняному та зарубіжному досвіду функціонування аналогічних за функціональним призначенням систем;
- можливостям колективу, технічним та іншим можливостям;
- існуючим тенденціям розвитку тощо [5, с. 116–126].

Управління, як об'єктивна складова частина діяльності будь-якого колективу, передбачає певні чітко та однозначно визначені взаємозв'язки між суб'єктами та об'єктами управління (керівниками та підлеглими), певні «канали проходження» управлінської інформації (команд, розпоряджень, вказівок), зворотної (контрольної) інформації тощо.

Організаційна структура управління є формою реалізації функцій управління. Ланка управління – самостійний структурний підрозділ, що виконує окрему функцію, частину її або сукупність кількох функцій управління.

Формування ланок управління починається зі встановлення і закріплення за кожною з них відповідних прав, обов'язків та

відповідальності. Ланками в системі ДСНС України можуть бути: департамент, управління, відділ управління, сектор, районний або міський відділ, аварійно-рятувальний підрозділ, а також окремі фахівці. Сюди ж можна віднести і керівників, які здійснюють керування і координацію діяльності кількох структурних підрозділів. Зокрема, ланками в системі підготовки фахівців служби цивільного захисту можуть виступати навчальні заклади та науково-освітні установи.

Поряд з цим, рівень управління є сукупністю ланок одного рівня ієрархії управління. Рівні управління демонструють послідовність побудови органів управління з низу до верху, тобто вертикальну побудову апарату управління, складність системи управління, її масштаб.

Елементи структури управління знаходяться у відповідних зв'язках між собою. Основними видами таких зв'язків є вертикальний зв'язок керівництва з підлеглими та горизонтальні зв'язки координації і кооперації. Вертикальні, своєю чергою, поділяються на лінійні, в яких підлеглість здійснюється за всім спектром питань, та функціональні, де підпорядкування відбувається в межах реалізації певної функції управління.

Вертикальні зв'язки визначаються масштабом керованості, горизонтальні – кількістю працівників або підрозділів, з якими здійснюються контакти у процесі управління.

Склад і взаємозв'язок рівнів та ланок управління виражаються в організаційній структурі управління. Структура апарату управління впливає активним чином на процес функціонування всієї системи управління, і тому повинна відповідати таким вимогам, як оптимальність, оперативність, надійність, економічність, спеціалізація, незалежність від конкретних осіб.

1) Структура апарату управління вважається оптимальною, якщо між ланками і рівнями управління на всіх рівнях ієрархії створюються раціональні зв'язки з якнайменшою кількістю рівнів у кожній системі.

2) Структура апарату управління вважатиметься оперативною, якщо зможе забезпечувати такий зв'язок між її елементами, щоб за час від прийняття рішення до його здійснення в керованій системі не встигли статися незворотні зміни, які б зробили непотрібною реалізацію ухвалених рішень.

3) Надійність структури апарату управління полягає у тому, що створена структура повинна гарантувати задану імовірність передачі інформації, не допускати перекручення управлінських команд та інших переданих даних, забезпечити безперебійний зв'язок в системі управління.

4) Економічність створеної структури полягає у тому, що необхідний ефект управління повинен досягатися мінімальними витратами на утримання апарату управління, уникненням дублювання функцій та робіт. Критерієм цього є співвідношення між витратами ресурсів і корисним результатом.

5) Спеціалізація управлінської структури спрямовується на зосередженість окремих працівників на виконання заданих функцій управління.

6) Незалежність від конкретних осіб – вимога пристосовувати організацію до особливостей працівників, будувати її як інструмент для досягнення цілей організації, підбирати людей, здатних забезпечити досягнення місії організації [86].

Важливою характеристикою структури управління вважається кількість рівнів.

За своїм призначенням у структурі всі елементи поділяються на вищі, нижчі і рівноправні. Перед кожним елементом структури необхідно ставити завдання, закріплювати права, обов'язки і відповідальність. При цьому важливо не допустити дублювання функцій, а так само випадків випадіння з кола обов'язків усіх органів управління яких-небудь функцій.

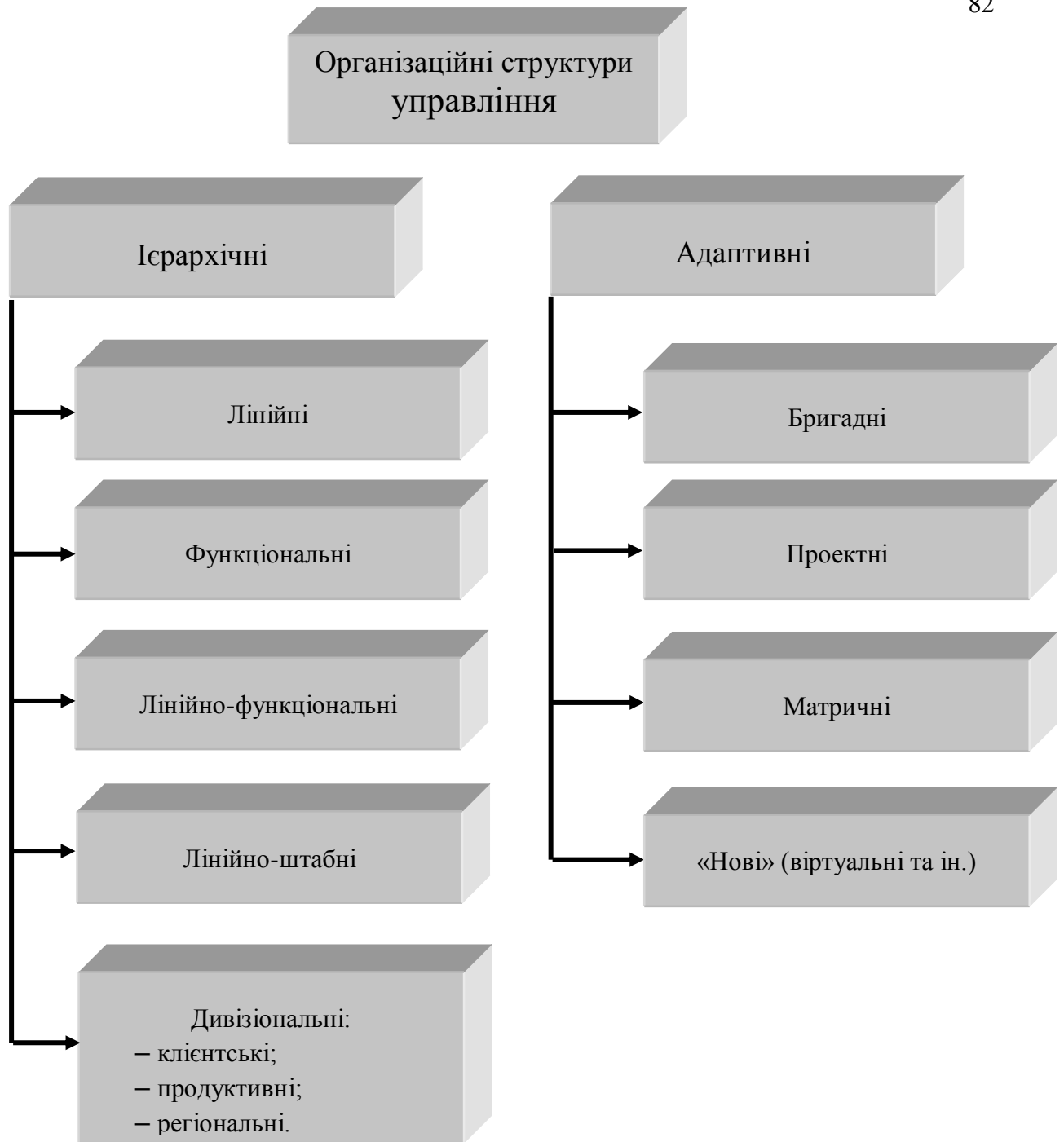

Рис. 2.2 Типи організаційних структур управління

Джерело: складено самостійно за [5]

Організаційні структури управління вимагають постійної досконалості та уточнення. У такий спосіб досягається ефективність управлінської діяльності. Для характеристики різних типів організаційних структур використовують схеми, які відображають розподіл співробітників

та їхніх обов'язків, проходження каналів комунікації та ліній підпорядкування.

Організаційна структура значною мірою залежить також від вимог зовнішнього середовища та цілей організації. Залежно від форм зв'язку між структурними підрозділами, організаційні структури управління мають багато різновидів. Типи існуючих організаційних структур управління зображені на рис. 2.2.

Під час проведення дисертаційного дослідження було проаналізовано типи існуючих організаційних структур (рис. 2.2) управління та визначено, що структура системи управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту належить до лінійно-функціональної (див. рис. 2.3).

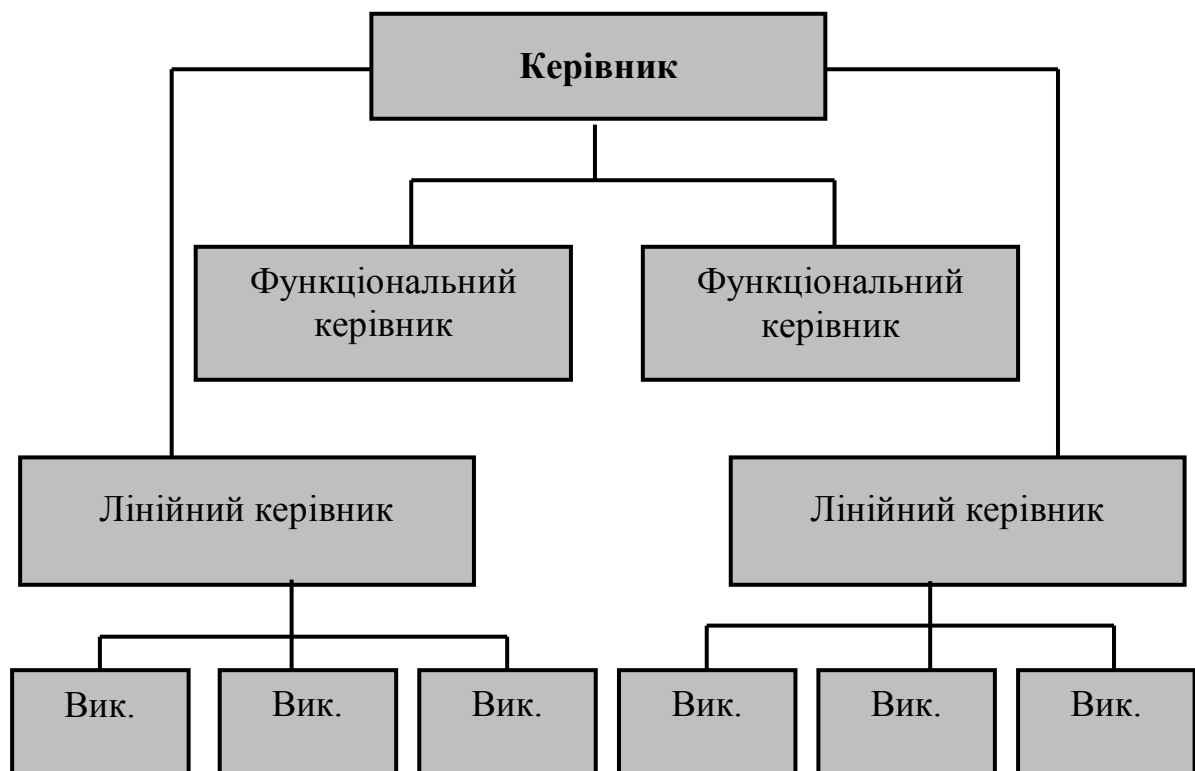

Рис. 2.3 Лінійно-функціональна структура управління

Джерело: складено самостійно за [5, с. 120–126]

Система підготовки фахівців служби цивільного захисту є складною ієрархічною системою зі своїми зв'язками. Як видно з рис. 2.3, у своїй структурі лінійно-функціональна система має лінійних та функціональних керівників. Функціональні керівники складають певну функціональну

підсистему, до них необхідно віднести ЦОВВ, зокрема МВС України, ДСНС України та МОН України, лінійними керівниками необхідно вважать навчальні заклади та науково-дослідні установи.

До переваг лінійно-функціональної організаційної структури необхідно віднести:

- забезпечення швидкої реалізації управлінських рішень;
- формування функціональних підрозділів здійснюється на основі спеціалізації підрозділів, кожен з яких виконує конкретну функцію, а усі разом – комплекс функцій, що забезпечують безперебійну роботу підрозділів [86];
- розподіл праці між підрозділами сприяє розширенню обсягу знань за кожною функцією у процесі збільшення досвіду роботи, сприяє підвищенню ефективності роботи апарату управління;
- на підставі зворотного зв'язку досягається взаємодія між різними рівнями управління;
- з'являється можливість для швидкої мобілізації та маневрування усіма видами ресурсів для вирішення завдань, що стоять перед керівництвом [142].

До недоліків лінійно-функціональної організаційної структури необхідно віднести:

- ефективна тільки при функціонуванні у постійному незмінному режимі, коли горизонтальні зв'язки встановлюються на тривалий час і їхнє регулювання не потребує додаткового втручання вищих органів управління;
- як тільки з'являються нові, нестандартні проблеми, що потребують творчих рішень, руйнується стабільність функціонування, виникає потреба у перерозподілі або формуванні нових зв'язків;
- вирішуються насамперед поточні завдання, а питання розвитку відступають на другий план [142];

– виникають застійні явища, що стримують реалізацію прогресивних змін [86].

Після вибору типу організаційної структури управління системою підготовки фахівців служби цивільного захисту необхідно визначитись з основними поняттями у даній сфері.

Так виконання функцій управління вимагає тимчасових, матеріальних та інших витрат, у результаті яких керований об'єкт набуває потрібного стану. Це і становить зміст поняття «процеси управління» (див. рис. 2.4). Також існує інше визначення «процесу управління», в якому як основний момент розглядаються не функції, а управлінські рішення, на вибір прийняття і реалізацію яких спрямовані зусилля та діяльність органу управління. В даному випадку процес управління являє собою сукупність дій в циклі [171].

Сьогодні зміст функції «організація» науковцями-управлінцями розглядається як «створення структури підприємства, що дає можливість людям ефективно працювати разом для досягнення спільних цілей» [51]. Головними завданнями цієї функції є формування структури організації з урахуванням розмірів підприємства, його цілей, технології, персоналу та інших змінних; встановлення конкретних параметрів, режимів роботи підрозділів організації, відносин між ними та забезпечення діяльності організації ресурсами (людськими, фінансовими, матеріальними, інформаційними).

Зміст функції «організації» поняття є досить містке. Воно поєднує в собі діяльність з розподілу праці і ресурсів, кооперування, координування та регулювання усіх процесів, що відбуваються. Змістом діяльності з організації є узгодження руху їхніх потоків у часі та у просторі. В. Корженко, своєю чергою, трактує розподіл праці як якісну диференціацію [101].

Рис. 2.4 Процес управління

Джерело: складено самостійно за [55]

Кооперування (від лат. cooperation – *співробітництво*) розглядається фахівцями як форма організації праці, за якою певна кількість людей спільно беруть участь в одному або різних, але пов'язаних між собою, процесах праці [35, с. 110]. Кооперування праці – це єдність, узгодженість спільних дій окремих працівників, їхніх колективів або національних господарств у процесі відтворення суспільно корисних благ; це форма поєднання трудової діяльності [35, с. 115]. Тобто, розподіл праці виокремлює певні функції і закріплює їх за співробітниками, кожен з яких окремо, без кооперування з іншими, не в змозі здійснити увесь цикл виробництва товарів чи послуг.

Координування (від лат. co – *спільно* та ordination – *упорядкування*)

трактується як узгодження, поєднання, доведення до ладу, до відповідності (дій, понять, складових частин будь-чого) [20, с. 121].

Регулювання (від нім. *regulieren* – *регулювати*, від лат. *regula* – *норма, правило*) – це підтримка стійкості (стабілізація) будь-якої величини, що регулюється, або її зміна відповідно до закону, який задано (програмне регулювання), або відповідно до деякого зовнішнього вимірюваного процесу (регулювання, що відслідковує), яке здійснюється за рахунок керуючого впливу на об'єкт регулювання [20, с. 566].

Функція «організації» є основою організаційного механізму державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту. Такий механізм спрямований на здійснення нею інноваційних функцій і на підтримку організаційного порядку, який фіксується у відповідних документах у формі норм і стандартів. Він забезпечує усталеність даної системи і підтримання у ній стабільних тривалих ієрархічних зв'язків. Приклади реалізації організаційного механізму: державне інвестування у систему професійної освіти у сфері цивільного захисту; створення системи інформаційного забезпечення навчальних закладів; розроблення і впровадження системи стандартів та системи акредитації у цю освітню сферу [37, с. 71].

Спірним є також питання, що саме включає в себе організаційний механізм державного управління. Вчений О. Труш вважає, що цей механізм включає в себе «сукупність різних за своєю природою конкретних процесів і дій», які зумовлюють «утворення та удосконалення взаємозв'язків між складовими елементами в механізмі управління та забезпечують організацію регулювання, управління в інтересах державної влади, ефективну діяльність державно-управлінської системи» [269]. Тобто він розглядає організаційний механізм як інструмент для впливу на державно-управлінську систему. Автори Н. Нижник та О. Машков своєю чергою проєціюють це поняття «на суб'єкти господарювання, організації» та стверджують, що «до організаційного механізму можна віднести

сукупність усіх правил і норм, що взаємодіють всередині організації, а також усі інші процеси, які здійснює організація для досягнення основної мети діяльності» [140, с. 128]. О. Федорчак у своєму трактуванні узагальнив визначення складових цього механізму, вказавши, що даний механізм «включає об'єкти, суб'єкти державного управління, їхні цілі, завдання, функції, методи управління та організаційні структури, а також результати їхнього функціонування» [27].

Якщо підсумувати думки науковців, то складовими будь-якого механізму, зокрема організаційного, можна вважати цілі, елементи об'єкта, їхні зв'язки, методи впливу, ресурси, інститути і органи (суб'єкт), принципи, структуру органів, інформацію, технічні засоби, – тобто все те, що становить систему управління. На близькість до системи управління вказують деякі зазначені вище визначення та її цілеспрямована дія у напрямку узгодження суспільних, групових і особистісних інтересів. Майже в усіх трактуваннях, які були проаналізовані, йдеться про функціонування системи управління в широкому розумінні – сукупність суб'єкта і об'єкта. Н. Мельтюхова у своїй монографії вважає, що трактування поняття «механізм» дуже близьке за змістом до поняття «технологія». Виходячи з того, що в ньому присутні суб'єкт діяльності, мета, засоби (важелі, стимули, закони, обмеження), умови (ресурси, соціальний та організаційний потенціал), послідовність дій, об'єкти впливу, принципи та закономірності, науковець вважає, що їхній зміст є майже однаковим, але вони стосуються управлінських дій різного рівня складності. Для відносно простих процесів Н. Мельтюхова радить використовувати поняття «технологія» (оброблення інформації, навчання персоналу, планування, організації, мотивації тощо), для більш складних і масштабних – «механізм» (взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування, реалізація державою економічної або соціальної функцій, узгодження державних та місцевих інтересів тощо). Виходячи з цього, науковець розглядає механізм управління як сукупність

певних технологічних процесів, що також можуть бути різними за рівнем деталізації дій. В реалізації державно-управлінських функцій вона приділяє багато уваги стосункам зі споживачами послуг: «зв'язок суб'єкта державного управління з користувачами послуг повинен бути не тільки через галузеві підприємства і установи, а і безпосередньо у тому, що останні захищають передусім власні корпоративні інтереси, які не завжди співпадають з інтересами споживачів. Під час виконання функції організації також є доцільною участь споживачів, які допоможуть зробити цей процес більш раціональним і цілеспрямованим». Н. Мельтюхова вважає, що такий підхід до розгляду взаємодії суб'єкта і об'єкта державного управління є підставою для побудови дієвих і ефективних механізмів, функціонування яких забезпечить результативний розвиток системи «Держава» [132, с. 111]. Проте ми вважаємо, що в нашому конкретному випадку споживачі – здобувачі вищої освіти, слухачі, учні – не можуть об'єктивно дати оцінку якості наданих їм послуг. Про якість послуг говорить, наприклад, їхня компетенція. Для висвітлення та якісного аналізу процесу підготовки фахівців служби цивільного захисту було побудовано схеми здійснення процесу взаємодії суб'єкта і об'єкта державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту I та II рівня (див. рис. 2.5, 2.6).

На сьогоднішній день підготовку фахівців служби цивільного захисту на території України здійснює Національний університет цивільного захисту України (далі – НУЦЗУ), Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (далі – ЛДУБЖД), Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗУ, Вище професійне училище ЛДУБЖД, Ліцей цивільного захисту ЛДУБЖД, Навчальний центр Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту ДСНС України та Інститут державного управління у сфері цивільного захисту [286, с. 312–319].

Система управління підготовкою кадрів в ДСНС України має ієрархічний характер. Крім прямого ієрархічного управління існує багато чинників, які детермінують ієрархічну будову. Це інтеграція навчальних закладів ДСНС України у багаторівневу структуру освіти України, стандартизація освіти для ДСНС України, членство освітніх установ ДСНС України в навчально-методичних об'єднаннях тощо.

Вищий навчальний заклад ДСНС України є одним з компонентів системи освіти служби цивільного захисту. Стан управління на рівні навчального закладу ДСНС України визначається управлінською діяльністю керівництва структурних підрозділів навчального закладу. Оптимальне керування являє собою цілий комплекс організаційних, педагогічних, соціальних, психологічних, методологічних умов і факторів.

Організація навчальної і виховної роботи високої якості у будь-якому вищому навчальному закладі будується на таких основних принципах: всебічність і системність (комплексність), фундаментальність (грунтовність), гуманізація, безперервність і спадкоємність.

Сутність управлінської діяльності полягає в організації ефективної взаємодії між елементами навчального закладу і елементами більш високого рівня управління підготовкою на рівні служби цивільного захисту.

На рис. 2.5 зображено, що суб'єктом державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту є органи влади, а саме: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, МОН України, ДСНС України, МВС України, які прямо або опосередковано виконують функції планування, організації, мотивації і контролю в обсягах, що відповідають ступеню підпорядкованості об'єкта та його формі власності. Вони видають накази та розпорядження, формують державне замовлення, узгоджують програму підготовки та кількість годин тощо. Об'єктами управління у нашому випадку є навчальні заклади, науково-дослідні установи, Інститут державного управління у

сфері цивільного захисту (далі – ІДУЦЗ) та Навчальний центр оперативнорятувальної служби цивільного захисту ДСНС України, які і здійснюють безпосередньо підготовку майбутніх працівників ДСНС України згідно з тими наказами і розпорядженнями, які надійшли від суб'єкта управління.

Рис. 4. *Схема здійснення процесу взаємодії суб'єктів і об'єктів державного управління II рівня*

Джерело: складено самостійно за [184, 221, 227, 286]

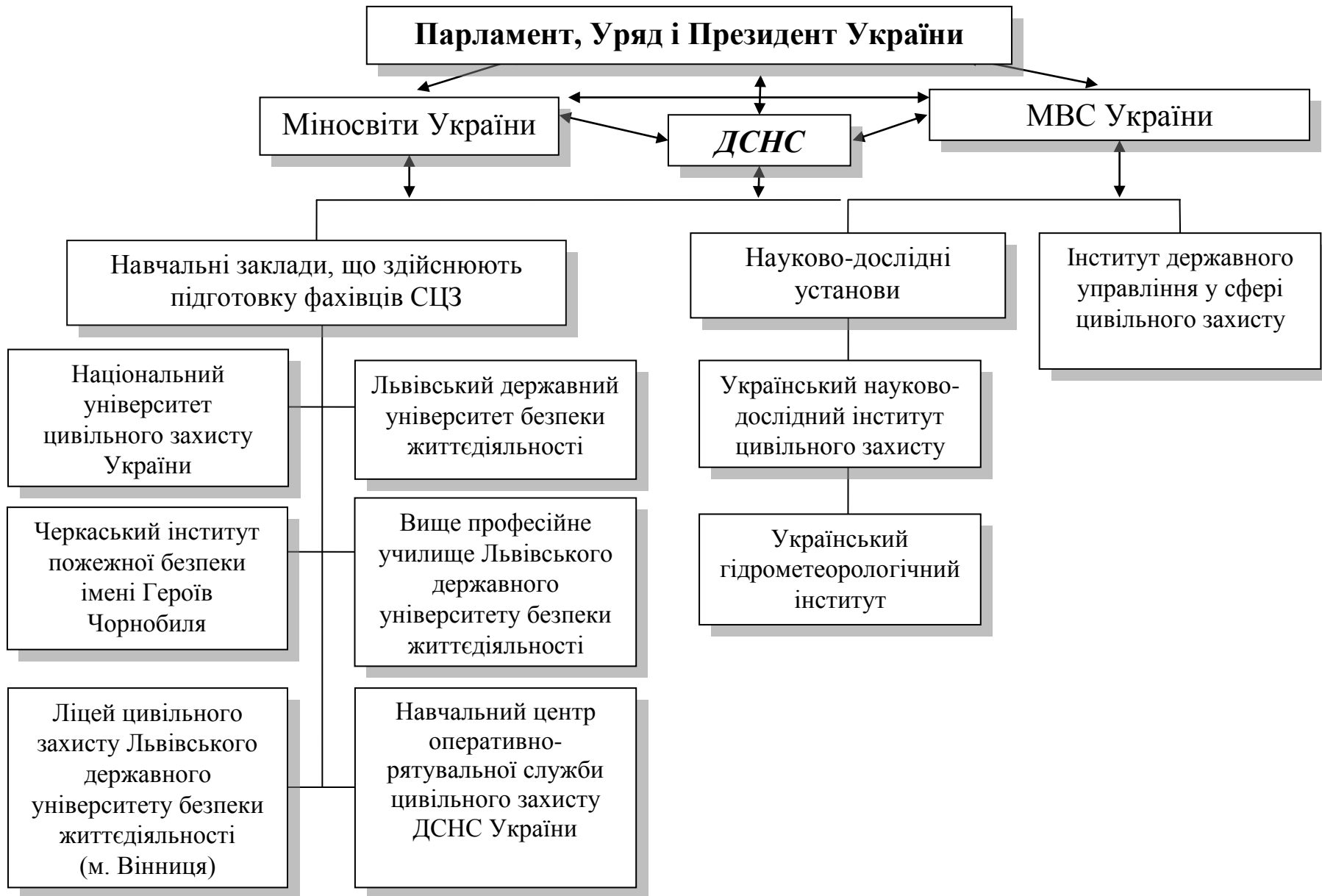

Рис. 2.5 *Схема здійснення процесу взаємодії суб'єктів і об'єктів державного управління І рівня*
 Джерело: складено самостійно за [184, 221, 227, 286]

Модель системи якості вищого навчального закладу включає шість взаємопов'язаних і взаємодіючих груп рекомендацій та вимог (компонентів) до різних аспектів діяльності навчального закладу (рис. 2.7).

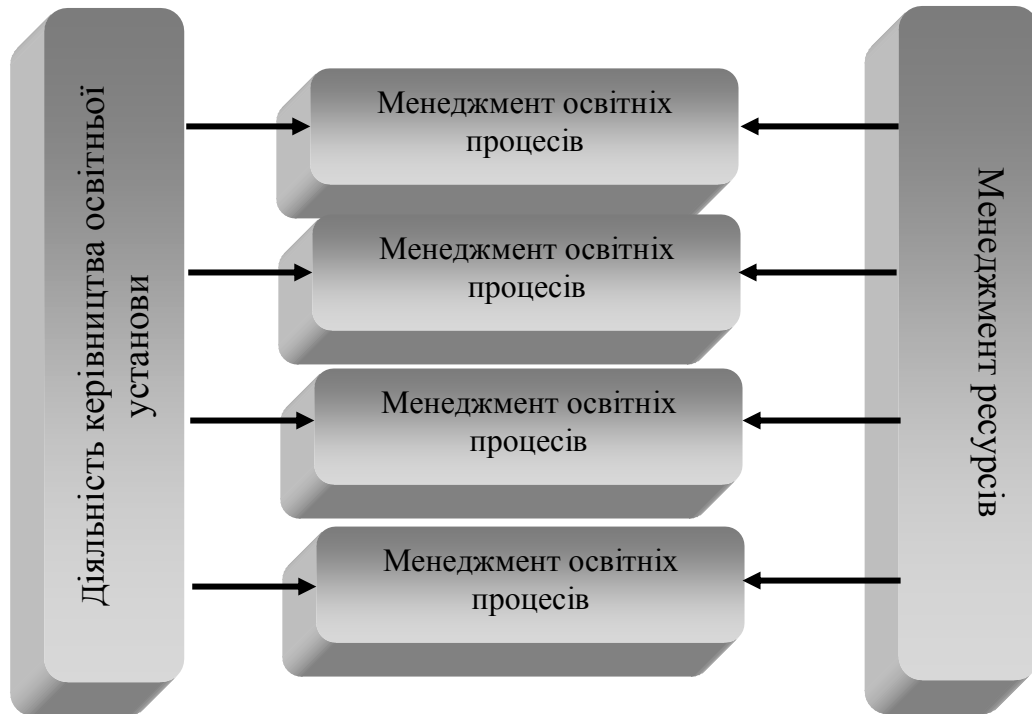

Рис. 2.7 Структура системи менеджменту якості освітнього закладу

Джерело: складено самостійно за [17, 135, 178]

Структурними компонентами системи якості освітнього закладу є діяльність керівництва в системі якості, документація системи якості, менеджмент основних процесів, менеджмент ресурсів, які забезпечують процеси, діяльність освітнього закладу з вимірювання, аналізу та поліпшення, інформування суспільства. Водночас частина елементів і процедур в системі якості мають формальний характер. Немає єдиного інформаційного середовища обробки даних у межах навчального закладу. Існуюча структура не дозволяє оцінити кінцевий результат – рівень і якість підготовки випускника. Останнім часом можна відзначити постійне зростання інтересу до питань, безпосередньо пов'язаних з груповою

діяльністю слухачів. Тут можна говорити про великі і надвеликі системи. Вони характеризуються великою кількістю складових елементів, наявністю значної кількості зв'язків, складною структурою, наявністю вхідної та вихідної інформації тощо.

Освітня система вишу ДСНС України є складною багатофункціональною системою, що складається з безлічі процесів і має зв'язки, рівні, форми, методи, завдання, об'єкти, способи і періодичність дій зв'язку, рівні, форми, методи, завдання, об'єкти, способи і періодичність дій.

З огляду на те, що навчальний заклад є великою соціальною системою, можна взяти в якості основи типологізації технологій результати диференціації як самого управлінського циклу, так і типів управління. При розгляді системи управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту було виявлено цілі та завдання, які є відправними точками визначення обсягу і виду управлінських робіт, що забезпечують їхнє досягнення. У нашому випадку, коли мова йде про функції, які є складовими частинами процесу управління, а ті, своєю чергою, є складовими частинами будь-якого процесу управління.

Можна виокремити п'ять основних функцій управління [135, с. 347]: *планування* (встановлення цілей; розробка стратегій, програм та планів; визначення необхідних ресурсів; доведення планів до виконавців); *організація* (формування структури освітньої системи; забезпечення кадрами; забезпечення матеріальними засобами; забезпечення приміщеннями); *мотивація* (встановлення та оцінка потреб; формування цілей, спрямованих на задоволення потреб; формування необхідних впливів на задоволення потреб), *координація* (забезпечення узгодженості в діяльності усіх ланок; забезпечення стійкості та безперервності управління); *контроль* (облік та аналіз роботи; кількісна та якісна оцінка; контроль виконання робіт; прийняття заходів щодо корекції значних відхилень від планів).

Порівняльний аналіз за спеціальностями у вищих навчальних закладах, які готують фахівців служби цивільного захисту

Освітньо-кваліфікаційні рівні	Спеціальності	Національний університет цивільного захисту України	Львівський державний університет безпеки життєдіяльності	Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля	Вище професійне училище ЛДУ БЖД
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавра	Пожежна безпека	+	+	+	-
	Психологія	+	+		-
	Цивільний захист	+	+	+	-
	Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування	+	+	-	-
	Управління інформаційною безпекою	-	+	-	-
	Транспортні технології	-	+	-	-
	Охорона праці	+	+	-	-
	Хімічна технологія	+	-	-	-
	«Пожежна безпека» на базі молодшого спеціаліста	-	+	-	-
Освітньо-кваліфікаційний рівень спеціаліст	Пожежна безпека	+	+	+	-
	Психологія	+	-	-	-
	Цивільний захист	+	+	-	-
	Екологія та охорона навколишнього середовища	-	+	-	-
	Охорона праці	+	+	-	-
	Природоохоронні хімічні технології	+	-	-	-
	«Пожежна безпека» на базі молодшого спеціаліста	-	+	-	-
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр	Пожежна безпека	+	+	+	-
	Психологія	-	+	-	-
	Цивільний захист	+	-	-	-
	Екологія та охорона навколишнього середовища	-	+	-	-
	Охорона праці	+	+	-	-
	Управління пожежною безпекою	+	-	-	-
	Адміністративний менеджмент у сфері захисту інформації	-	+	-	-
	Управління проектами	-	+	-	-
	Організація перевезень і управління на транспорті	-	+	-	-
	Організація і регулювання дорожнього руху	-	+	-	-
	Управління у сфері цивільного захисту	+	-	-	-

Джерело: складено самостійно за [155, 160, 164]

Під час проведення дисертаційного дослідження нами було структуровано результати порівняльного аналізу за спеціальностями у вищих навчальних закладах, які готують фахівців служби цивільного захисту (див. табл. 2.1). Після проведеного аналізу констатуємо, що є багато однакових спеціальностей, а саме: пожежна безпека, психологія, цивільний захист, а також багато відмінних, а саме: хімічна технологія, транспортні технології та управління інформаційною безпекою. З цього ми робимо висновок про те, що навчальні заклади в системі ДСНС України розвиваються і удосконалюються, відкриваючи нові спеціальності та готуючи різнопрофільних фахівців не тільки вже для ДСНС України.

Управління навчальним закладом ДСНС України у своїй структурі має дві основні підсистеми – керуючу і керовану. Як керована підсистема виступають навчально-виховний процес, люди і речові об'єкти. Керуюча підсистема включає ряд посадових осіб і колегіальних органів, діяльність яких спрямована на організацію та регулювання навчально-виховного процесу з метою отримання його оптимальних результатів [48, с. 86]. Цього результату досягають за допомогою системи впливів на педагогів, зайнятих у навчально-виховному процесі. Наслідком цих впливів стає упорядкування, узгодження і поєднання різноманітних елементів цього процесу.

Ефективність діяльності керуючої підсистеми переважно визначається її відповідністю керованій системі. Ця відповідність виявляється через: відповідність цілей навчально-виховного процесу і цілей управління; змісту навчально-виховного процесу і змісту управлінської діяльності суб'єктів управління; цілей і особливостей навчально-виховного процесу та організаційної структури управління [69, с. 50].

Зазначимо, що десятки років в основу організації навчально-виховного процесу був покладений функціональний підхід. Він виявлявся у поділі педагогічного процесу на навчання і виховання. А виховна робота, своєю чергою, поділялася на окремі напрями виховання. Організаційна структура

управління закріплювала відповідну організацію навчально-виховного процесу.

На сьогодні не викликає сумніву неефективність функціонального підходу, але збереження старої структури і змісту діяльності керуючої підсистеми відіграє консервативну роль та зумовлює використання застарілих форм організації навчально-виховного процесу [78, с. 15] у навчальних закладах ДСНС України.

Підсумовуючи наведене, зазначимо, що організаційна система підготовки фахівців для служби цивільного захисту не є ідеальною, тому що в ній немає жодного органу, який би мав серед своїх функціональних обов'язків взаємозв'язок між усіма рівнями освіти у сфері цивільного захисту. Навчальний заклад ДСНС України – це складна, цілісна соціальна система, яка містить у собі численні процеси (педагогічні, психологічні, економічні тощо), і тому управління таким навчальним закладом не може обмежуватися лише деякими з них, і відкидати інші. Через це управління навчальним закладом у сфері цивільного захисту доцільно розглядати як діяльність керуючої підсистеми, спрямованої на створення прогностичних, педагогічних, психологічних, кадрових, фінансових, економічних, організаційних, правових, ергономічних, інформаційних, комунікаційних та інших необхідних чинників для нормального функціонування і розвитку навчального закладу ДСНС України. Тому розгляд фінансового, економічного, інформаційного та комунікаційного чинників, які знаходять своє відображення у відповідних механізмах державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту, стане предметом вивчення у наступних підрозділах.

2.3. Характеристика фінансово-економічного та інформаційно-комунікативного механізму державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту

На етапі долаття політичних та соціально-економічних кризових явищ в країні фінансово-економічний механізм підготовки фахівців служби цивільного захисту відіграє дуже важливу роль у реалізації своїх повноважень ДСНС України. Проблеми фінансування сфери цивільного захисту залишаються на сьогоднішній день не достатньо дослідженими, попри надзвичайну важливість та практичну значущість.

Над загальними проблемами фінансово-економічного механізму працювали і працюють багато зарубіжних та вітчизняних учених, зокрема Ф. Зинов'єв, О. Ковалюк, М. Крупка, Кульман Анрі, Л. Лазебний, С. Львовчкін, М. Пессель, О. Поважний, Р. Рибак та інші [81, 92, 109, 110, 122, 170, 174, 236]. Проблемними питаннями у сфері фінансування ДСНС України займались В. Садковий, А. Чубенко та інші [247, 297].

Сутність фінансово-економічного механізму у вітчизняній та зарубіжній літературі науковці розкривають по-різному, проте більшість учених вживає це поняття поряд з іншими економічними категоріями. Тому ми вважаємо за доцільне більш детально та ґрунтовно розкрити це визначення за допомогою змістовно-структурного аналізу таких понять, як економічний механізм, фінансовий механізм, фінанси, фінансування, управління.

Термін «фінанси» є загальноприйнятим, найчастіше його трактують як систему економічних відносин між державою, юридичними та фізичними особами, а також між окремими державами і міжнародними економічними інститутами й організаціями щодо акумуляції та використання грошових засобів на основі розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту та національного доходу [272, с. 275]. Роль та значення фінансів в економічних відносинах суспільства залежить від місця грошових відносин,

проте фінансові взаємозв'язки виражають далеко не всі грошові відносини, адже фінанси відрізняються від грошей як за змістом, так і за функціями, що виконують.

Під «фінансуванням» у науці розуміють забезпечення фінансовими ресурсами, які необхідні для підприємств, організацій, а також різних економічних програм і видів економічної діяльності, будівництв і об'єктів, що будуються. Тому на сьогоднішній день це поняття поступово трансформується у «фінансове забезпечення». Саме такою категорією зараз оперують більшість науковців, які вважають, що слово «забезпечення» є необхідним у такому контексті поняттям. В українській мові слово «забезпечувати» означає постачати що-небудь у необхідній або достатній кількості, щось гарантувати, обороняти або захищати, створювати умови для здійснення чого-небудь, кого-небудь або що-небудь охороняти від небезпеки тощо [260, с. 19]. У галузі державного управління «забезпечення» трактується як дія або виконання чого-небудь, що може послугувати гарантією того чи іншого процесу. Коли мова йде про забезпечення управління, то науковці вказують на конкретний якісний аспект, що йому притаманний, при цьому на увазі мають сукупність засобів, умов і дій, які своєю чергою гарантують нормальне проходження управлінських процесів [1, с. 243].

І. Зятковський тлумачить поняття «фінансове забезпечення» як «систему джерел і форм фінансування розвитку економічної і соціальної сфер суспільства». Він говорить про те, що воно здійснюється в трьох формах: «самофінансування, кредитування, бюджетні асигнування». Своєю чергою, «самофінансування» він визначає як «покриття витрат за рахунок власних коштів», що є визначальною формою фінансового забезпечення, хоча і не основною за питомою вагою. «Кредитування» як «ефективна форма фінансового забезпечення», що визначає покриття частини витрат за рахунок позичених коштів, здійснюється у формі комерційного і банківського кредитів. Ефективність забезпечується встановленням таких принципів

кредитування, як поворотність, терміновість, платність, матеріальна забезпеченість. Бюджетні асигнування є формою фінансового забезпечення за рахунок централізованого фонду грошових коштів держави [83, с. 44–150].

Найбільш поширені напрями структуризації складових фінансово-економічного механізму на комплекс зазначених елементів:

- підсистема фінансово-кредитних інструментів (форми, методи, важелі);
- організаційна структура;
- нормативно-правовий режим та інформаційне забезпечення;
- фінансове забезпечення та фінансове регулювання;
- організаційна структура, фінансове забезпечення, фінансове регулювання та важелі впливу;
- фінансові методи, фінансові важелі, правове забезпечення, нормативне забезпечення, інформаційне забезпечення;
- система регулювання фінансової діяльності, система зовнішньої підтримки фінансової діяльності, система фінансових важелів, методів та інструментів [234, с. 152].

Під час аналізу було виявлено, що науковці при розгляді економічного і фінансового механізмів у своїх роботах виділяють як багато спільних рис при їхньому формуванні, так й індивідуальних. Наприклад, до спільних рис можна віднести те, що фінансовий та економічний механізм є сукупністю методів, форм, засобів, важелів, на основі яких здійснюється процес управління зазначеною сферою чи діяльністю окремих суб'єктів. До індивідуальних рис можна віднести особливості застосування зазначених методів, важелів та інструментів для ефективного функціонування механізму і досягнення поставлених суб'єктами цієї системи цілей через дотримання принципів та виконання функцій діючого механізму.

До спільних методів характеристики економічного і фінансового механізмів можна віднести:

- аналіз та облік, планування та прогнозування;

– контроль;

– самофінансування, ціноутворення, інвестування, оподаткування, відповідальність та матеріальне стимулювання, взаємовідносини між суб'єктами господарювання;

Спільні важелі: відсоткова ставка, амортизація, ціна, фінансове стимулювання, податок, інвестиції, кредити, пільги та санкції, прибуток.

Фінансовий та економічний механізми вирішують одне практичне завдання, про це свідчить їхня спорідненість, взаємопов'язаність та взаємовизначеність властивих для обох механізмів спільних елементів, а саме: фінансові методи (ціноутворення, стимулювання, контроль та планування); фінансові інструменти (грошовий капітал, фінансові стимули, фінансові санкції тощо); фінансові важелі, які конкретизують дію функціонування фінансового інструменту у фінансовому механізмі (баланс доходів і витрат, прибуток, внутрішній аудит, норми прискореної амортизації, ліцензування, атестація, акредитація тощо).

Крім того, проведені дослідження визначили, що здебільшого при огляді та визначенні фінансово-економічного механізму вчені наповнюють різними за назвою, проте рівнозначними за економічною природою, елементами. Тому ми пропонуємо, використовувати визначення фінансово-економічний механізм для повного відображення складного інструментарію, який використовується для регулювання економічної складової підготовки фахівців служби цивільного захисту [292, с. 695–700].

Щоб глибше розібратись у трактуванні поняття «фінансово-економічний механізм підготовки фахівців служби цивільного захисту», необхідно визначитись у методологічних підходах, які нам для цього знадобляться. На прикладі фінансового механізму Р. Рибак та Л. Лазебний пропонують підходи «теорії ігор» та «синергічний підхід» [236, с. 34–45]. На думку авторів, якщо використовувати такий підхід, як «теорія ігор», то фінансовий механізм слід розглядати як систему взаємовідносин самостійних суб'єктів, і в процесі їхньої взаємодії з метою досягнення цілей, що діють на

принципах відкритості та прозорості, визначеності, адекватності, використання раціональних стимулів і стратегічної спрямованості. Синергетичний підхід ґрунтується на тому, що фінансовий механізм – система, а її складові повинні підпорядковуватись єдиним принципам, незалежно від природи підсистем.

Ґрунтовно та широко були представлені підходи до визначення суті поняття «фінансовий механізм» у роботі І. Колесової [96, с. 179–180]. Науковець виділила такі базові підходи, які використовуються для формування та функціонування даного механізму:

– *системний підхід*. Він базується на врахуванні кількості та якості внутрішніх і зовнішніх взаємопов'язаних систем, динаміки їхньої зміни у часі і просторі, виявленні і використанні інтегральних зв'язків системи, які є результатом внутрішньої взаємодії елементів;

– *процесний підхід*. Основою цього підходу є розробка безперервних та послідовних дій фінансового менеджменту щодо реалізації його базових функцій, орієнтованих на досягнення поставлених цілей підприємства, на основі використання принципів, функцій і методів у межах своїх фінансових ресурсів;

– *комплексний підхід*. Він передбачає використання одночасно кількох підходів, що забезпечують єдиний керуючий цикл для всіх рівнів функціонування фінансового механізму;

– *програмно-цільовий підхід*. Даний підхід передбачає формування впливу управління через розробку і реалізацію цільових програм розвитку підприємства для досягнення оперативних, тактичних і стратегічних цілей його функціонування;

– *критеріальний підхід*. Цей підхід передбачає розробку власних оціночних критеріїв для підприємства, його окремих організацій учасників і їхніх особливих структурних підрозділів з метою оцінки і стимулювання діяльності, а також системи спільних критеріїв для функціонування фінансового механізму;

– *інтегрований підхід*. Даний підхід включає в себе всі вищеперелічені підходи з метою формування ефективного функціонування фінансового механізму, що дозволяє синтезувати ці підходи в єдину модель [96, с. 180–185].

На нашу думку, до визначення поняття фінансово-економічний механізм управління доцільно застосовувати системний підхід, тому що він дає змогу досліджувати механізм як цілісну множину елементів та підсистем у сукупності відношень і зв'язків між ними.

У своїй монографії «Фінансово-економічний механізм управління діяльністю готельних підприємств» Н. Прокопенком після аналізу теоретичної бази обґрунтування сутності фінансового механізму було запропоновано узагальнити такі напрями цього поняття, як «спосіб реалізації фінансово-економічних відносин», як «засіб здійснення фінансової політики держави», як «сукупність методів, форм, інструментів, важелів та заходів управління економічним розвитком», як «система управління фінансами підприємств або ототожнення із фінансовим менеджментом» [234, с. 95–157].

На думку вченого Н. Прокопенка, поняття, яке наведено у праці О. Ковалюка є найбільш вдалим, адже воно ґрунтовно розкриває суть даної економічної категорії згідно з широтою та рівнем застосування [234, с. 56]. О. Ковалюк, своєю чергою, трактує поняття фінансового механізму як «систему фінансових форм, методів, важелів та інструментів, які використовуються у фінансовій діяльності держави чи підприємства при відповідному нормативному, правовому, інформаційному їхньому забезпеченні, а також при відповідній фінансовій політиці на макро- і мікрорівні» [92, с. 325].

О. Крилій стисло та лаконічно розкриває поняття «фінансово-економічний механізм управління, як статичну єдність певних елементів, що слугують інструментом організації та регулювання економічних процесів та відносин. У широкому розумінні – це динаміка, реальне функціонування всієї статичної єдності елементів» [107, с. 53–58].

Цілеспрямований вплив фінансово-економічного механізму на процес відтворення забезпечується вертикальною і горизонтальною координацією його елементів. «Вертикальна координація здійснюється за допомогою елементів вищого рівня (методи), рознесених по елементах нижчого рівня (інструменти), які безпосередньо конкретизують їхню дієвість за певними елементами (важелі). Горизонтальна координація, що забезпечується саморегулюючою налаштованістю кожного елемента на виконання лише властивого йому навантаження, узгоджує дії, безпосередньо непов'язаних між собою елементів механізму за вертикальним рівнем та елементів, що належать до різних вертикальних рівнів [261, с. 22].

Враховуючи викладене вище, ми пропонуємо використовувати словосполучення «фінансово-економічний» для характеристики механізму, інструментарієм якого є сукупність форм і методів створення та використання фінансових ресурсів для забезпечення діяльності навчальних закладів ДСНС України. Водночас ринкові засади, на які поступово переходить економіка нашої держави, вимагають розглядати діяльність закладів освіти як виробників та продавців освітніх послуг, які, своєю чергою, формують відповідну пропозицію. Виходячи з того, що навчальні заклади в системі ДСНС України розвиваються і удосконалюються, відкриваючи нові спеціальності та готуючи різнопрофільних фахівців не тільки вже для ДСНС України. Тому попит на послуги визначає не лише держава, а й потенційні споживачі, спираючись на основний регулятор, який визначає обсяг пропозиції та попиту, а саме – ціну за надані освітні послуги [293].

Враховуючи специфіку фінансово-економічної діяльності підготовки фахівців служби цивільного захисту, та на основі дослідження різних підходів для визначення цього поняття (див. рис. 2.8), під *фінансово-економічним механізмом державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту* слід розуміти сукупність інструментів, важелів, стимулів, фінансово-економічних методів створення та використання

фінансових ресурсів для забезпечення діяльності навчальних закладів, які готують фахівців для ДСНС України.

У кожній з цивілізованих країн світу була запроваджена відповідна система державного регулювання галузі вищої освіти, яка безпосередньо й становить основу її фінансово-економічного механізму. В нашій країні такою основою є система державного замовлення на підготовку фахівців.

Рис. 2.8 Підходи щодо визначення суті дефініцій «фінансово-економічного механізму державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту»

Джерело: складено самостійно за [1, 22]

Джерелами фінансування заходів у сфері цивільного захисту, зокрема й утримання навчальних закладів та науково-дослідних установ ДСНС України, є державний та місцевий бюджети, фонди організацій, резервні фонди, інвестиції, кредити, кошти благодійних та інших громадських організацій тощо.

А. Чубенко зазначає у своїй монографії, що фінансові відносини, пов'язані із забезпеченням системи цивільного захисту грошовими та матеріально-технічними ресурсами, існують виключно у формі правовідносин, завжди мають цілісність, системність та формальну визначеність, пов'язану з тим, що вони регулюють чітко визначені зв'язки, які створюються між об'єктом і суб'єктом. Науковець вказує на те, що, з одного боку, учасником цих правовідносин є суб'єкти, які представляють інтереси держави у сфері державних фінансів, зокрема Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Казначейська служба України, Національний банк України тощо, з іншого – органи, що входять до єдиної державної системи цивільного захисту (далі – ЄДСЦЗ) та безпосередньо беруть участь у мобілізації та використанні фінансових ресурсів бюджетів відповідних органів [298, с. 198–241]. У нашому випадку навчальні заклади та науково-дослідні установи ДСНС України мають опосередковане відношення до ЄДСЦЗ, тому основним джерелом фінансування є державний бюджет ДСНС України. Фінансування у повному обсязі навчальних закладів ДСНС України, зокрема осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, у складі МОН України не передбачено чинним законодавством [247, с. 267].

Сьогодні, в умовах євроінтеграційних трансформацій, які зараз відбуваються в Україні, розпочинається процес інформатизації суспільства. В Енциклопедії з державного управління визначено поняття інформатизації суспільства, яке включає в себе «сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів», що, своєю чергою, «спрямовані на

створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян і суспільства» за допомогою «створення, розвитку, використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані за допомогою застосування сучасної обчислювальної техніки [247, с. 75]». Таке саме трактування цього поняття наводиться в основному нормативному документі з цього питання, а саме – у Законі України «Про Національну програму інформатизації» від 4 лютого 1998 року № 74/98-ВР [219]. Національна програма інформатизації у своєму складі має комплекс окремих завдань інформатизації, які, своєю чергою, спрямовані на реалізацію державної політики і пріоритетних напрямів для створення сучасної інфраструктури України. Вищезазначений закон є наслідком Закону України «Про інформатизацію», який зареєстровано 2 жовтня 1992 року і покладено в основу регулювання відносин з приводу створення, збирання, зберігання, отримання, поширення, використання, охорони та захисту інформації, яка останніми роками набуває все більшої значущості [214].

Підвищення рівня надійності, достовірності інформації, найбільш ефективного використання її ресурсів, внутрішніх та зовнішніх каналів значно підвищують якість управлінських рішень у сфері підготовки фахівців служби цивільного захисту, а саме – забезпечують стабільність та прогресивність навчального процесу.

В інформаційній політиці є кілька найважливіших стадій, за рахунок яких суб'єкт чинить вирішальний вплив на об'єкт:

– виробництво інформації – це штучне створення відомостей про подію (явище) та виявлення (спостереження) і збір необхідної інформації (фактичних даних) з наступним їх закріпленням на інформаційних носіях;

– обробка інформації – це надання інформації властивостей бути доступною, сприйнятливою та корисною. Процес обробки включає в себе систематизацію відомостей, їхнє доповнення, видалення, інтерпретацію, зменшення або зміну. Уся вироблена інформація обов'язково проходить стадію обробки. Це викликано потребами суб'єкта, який також виконує

функцію контролю за поширюванням в суспільстві. Видавництво інформації завершується в той час, коли їй буде надано ідентифікаційних ознак приналежності до суб'єкта [214].

Інформаційний процес у соціумі є сукупністю різноманітних потоків відтворення, сприйняття, оцінки, диспозиції та позиції, відношення, вироблення і формування на цій платформі мотивів соціальної поведінки.

Інформаційний процес за своїми завданням можна розділити як:

- об'єкт аналітичної роботи;
- інформаційний вплив на населення, де важливу роль грають засоби масової інформації;
- засіб державного управління.

Для інформаційного процесу державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту все вищезазначене також має відображення, а саме:

- оцінка ретроспективної динаміки та визначення перспективних тенденцій розвитку;
- сповіщення курсантів, студентів, слухачів та ад'юнктів про олімпіади, конкурси, наукові товариства, напрями наукової діяльності кафедр та факультетів, різноманітних заходів, які проводяться у навчальних закладах ДСНС України;
- держава за допомогою інформації у вигляді нормативних документів і розпоряджень впливає та контролює діяльність навчальних закладів ДСНС України.

Інформацію також розділяють за видами. В. Степанов у своїй монографії навів класифікацію за наступними характеристикам: по-перше, ступінь підпорядкованості; по-друге, форма закріплення; по-третє, доступність інформації; по-четверте, зміст (призначення, цінність даної інформації залежно від часу, сфера застосування); по-п'яте, за сферою застосування; по-шосте, витрати інтелектуальної праці людини на створення інформації (табл. 2.9.).

Таблиця 2.9

Класифікація видів інформації

<i>За ступенем упорядкованості:</i>	<ul style="list-style-type: none"> – інформація; – документована інформація.
<i>За формою закріплення:</i>	<ul style="list-style-type: none"> – письмово; – в усній формі; – у вигляді звукового чи відеозапису механічного, магнітного, цифрового оптичного і т. д.); – у вигляді зображення (ескіз, план, схема, зображення, комп'ютерна графіка, фотографія, анімація і т. д.); – в об'ємно-просторовій формі (модель, макет, споруда, скульптура і т. д.).
<i>За доступністю інформації:</i>	<ul style="list-style-type: none"> – відкрита; – інформація з обмеженим доступом.
<i>За змістом:</i>	<ul style="list-style-type: none"> – за сферою застосування; – за цінністю інформації залежно від часу; – призначенням.
<i>За сферою застосування:</i>	<ul style="list-style-type: none"> – економічна; – соціально важлива; – службова; – приватна; – розважальна і т. д.
<i>За цінністю залежно від часу інформація може бути розділена на:</i>	<ul style="list-style-type: none"> – оперативну; – неоперативну; – пам'ятники культури.
<i>За призначенням:</i>	<ul style="list-style-type: none"> – масова; – групова; – індивідуальна.

Джерело: складено самостійно за [261, с. 22, 262]

Сукупність різноманітних інформаційних процесів, інформаційних систем, системи масової свідомості і психіки створюють систему вищого порядку, а саме – інформаційний простір. Головною складовою інформаційних процесів є комунікація [263, с. 20].

Поняття «комунікація» містить у собі, по-перше, передачу інформації від однієї особи до іншої, по-друге, взаємодію, за допомогою якої інформація передається і приймається, по-третє, сам процес передачі і прийому інформації.

Комунікація між людьми має свої специфічні особливості. Вона передбачає наявні стосунки двох індивідів, і кожен з цих індивідів є активним суб'єктом. Комунікативний вплив здійснюється лише за наявності єдиної або схожої системи кодифікування і декодифікування у комунікатора (особи, що направляє інформацію) та реципієнта (особи, що приймає її). У процесі комунікації не виключається вірогідність виникнення комунікативних бар'єрів.

Інформація у комунікативних процесах може бути спонукальною та констатуючою. Спонукальна інформація виявляє себе у формі наказу, розпорядження, прохання. Її покликанням є стимулювати якусь дію. А стимуляцію, своєю чергою, підрозділяють на активацію, інтердикцію та дестабілізацію. Активація спонукає до дії в заданому напрямі, до дії, яка вже намічена цілями. Інтердикція виявляє себе у забороні небажаних видів діяльності, а дестабілізація – у розугодженості чи порушенні автономних форм діяльності [282].

Говорячи про інформацію, слід не забувати про інформаційні потоки, які є дуже важливими для передачі інформації. Загалом, потоки інформації є сукупністю повідомлень, які об'єктивно відображають розвиток господарських процесів та передаються по каналах зв'язку для здійснення управління. Потоки можуть бути прямими (від керуючої підсистеми до керованої підсистеми) і зворотними (від керованої підсистеми до підсистеми)

У логістиці інформаційний потік класифікується наступним чином (див. табл. 2.10).

Табл. 2.10

Класифікація видів інформаційного потоку

Залежно від виду	Класифікація
	горизонтальний; вертикальний
від місця проходження	зовнішній; внутрішній
від напрямку по відношенню до логістичної системи	вхідний; вихідний

Джерело: складено самостійно за [263]

Також інформаційний потік може випереджати матеріальний, або прямувати одночасно з ним або після нього. Поряд з цим інформаційний потік може бути спрямований як в один бік з матеріальним, так і у протилежний. Такий інформаційний потік називається випереджальним у зустрічному напрямку, який, як правило, містить відомості про замовлення; інформаційний потік називається випереджальним у прямому напрямку, коли він являє собою попередні повідомлення про майбутнє прибуття інформації. Якщо одночасно з матеріальним потоком у прямому напрямку йде інформація про кількісні і якісні параметри матеріального потоку. В зустрічному напрямку слідом за матеріальним потоком йде інформація про результати прийняття інформації за кількістю або за якістю, різноманітні претензії, підтвердження. При цьому, в загальному випадку, шлях, за яким рухається інформаційний потік, може не збігатися з маршрутом руху матеріального потоку [282].

Характеризуватись інформаційний потік може за наступними показниками: джерело виникнення, напрямок руху потоку, швидкість передачі і прийом, інтенсивністю потоку тощо.

При формуванні інформаційних систем неможливо обійтись без дослідження потоків у розрізі певних показників. Так вирішити задачу оснащення обчислювальною технікою певного робочого місця неможливо без знання обсягів (кількості) інформації, що проходить через це робоче місце, а також без визначення необхідної швидкості обробки цієї інформації.

Інформаційним потоком можна керувати наступним чином: по-перше, змінюючи напрямок потоку, по-друге, обмежуючи швидкість передачі до відповідної швидкості прийому, по-третє, обмежуючи обсяг потоку до величини пропускну здатності окремого вузла або ділянки шляху [262, с. 374].

Інформаційний потік, зазвичай, вимірюється кількістю обробленої чи переданої інформації за одиницю часу. Способами вимірювання кількості інформації, яка має місце у будь-якому повідомленні, вивчаються у розділі кібернетики, а саме у теорії інформації. Якщо дотримуватись цієї теорії, за одиницю кількості інформації прийнята так звана «двійкова одиниця – біт». Інформація вимірюється байтами, якщо вона використовується електронно-обчислювальною технікою. При прийнятті та обробці інформації застосовуються також похідні одиниці кількості інформації, а саме кілобайт і мегабайт.

На практиці інформація може вимірюватися також у кількості оброблених або переданих документів, сумарною кількістю документорядків у переданих документах чи в документах, що обробляються.

Крім логістичних операцій, в економічних системах здійснюються багато інших операцій, які так само супроводжуються виникненням та передачею потоків інформації. Проте логістичні інформаційні потоки мають у собі найбільш значущу частину сукупного інформаційного потоку [178, с. 239–240].

Тому для реалізації головної мети, а саме, удосконалення системи підготовки фахівців служби цивільного захисту, ми пропонуємо розглядати механізм, який би включав у себе інформаційну складову та комунікаційну, у

такому вигляді результат від дії механізму матиме найбільшим ефект [261, с. 78].

Інформаційно-комунікаційний механізм державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту є вкрай важливий для функціонування навчальних закладів ДСНС України. Через інформаційні потоки відбувається передача навчальної інформації до здобувачів вищої освіти, слухачів, учнів у вигляді лекцій, семінарів, практичних занять, уроків тощо. На таких заняттях за допомогою засобів комунікації викладач дає навчальний матеріал, використовуючи мультимедійні засоби. А здобувачі вищої освіти, слухачі та учні використовують комп'ютери, електронну бібліотеку, глобальну інформаційну мережу для самостійного виконання заданих завдань з навчальних дисциплін тощо. Також інформаційні потоки повністю забезпечують функціонування всієї складної системи освіти у навчальних закладах. До останнього можна віднести практичну реалізацію функцій планування, організації, координації та контролю [282].

Підсумовуючи вищезазначене, ми вважаємо, що реформування системи підготовки фахівців служби цивільного захисту має бути спрямоване на подальше удосконалення форм та методів фінансування через залучення інвестицій і, як варіант, довгострокового кредитування в діяльність закладів. Необхідно додати до статті фінансування із державного бюджету витрати на підтримання безперервної освіти в системі навчальних закладів ДСНС України та збільшити фінансування наукової діяльності у навчальних закладах ДСНС України. Підготовка фахівців служби цивільного захисту, яка засновується на принципах безперервної освіти, повинна розглядатися як цілісна система, в якій за допомогою інформаційно-комунікаційних засобів систематизовано всі навчальні програми, відбувається взаємозв'язок за всіма рівнями освіти у сфері цивільного захисту. Тому надалі у дослідженні потрібно дослідити реалізацію розглянутих вище механізмів державного управління та способи їхнього комбінування і взаємодії.

Висновки до другого розділу

1. Беручи за основу загальну концепцію державного управління, у дисертації запропоновано виокремлення правового, організаційного, фінансово-економічного та інформаційно-комунікаційного механізму державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту.

2. Встановлено, що правовий механізм державного управління є одним з основних механізмів державного управління, оскільки він є основою для забезпечення функціонування інших механізмів. Було зауважено, що навіть з розробкою та прийняттям останніх нормативно-правових актів у сфері цивільного захисту, законодавча база не стала більш структурованою. Останнє обумовлено багаторазовими реорганізаціями системи ДСНС України.

3. Визначено, що система підготовки фахівців служби цивільного захисту є складною ієрархічною системою зі своїми зв'язками. Конкретизовано, що функціональними керівниками в даній системі виступають ЦОВВ, зокрема МВС України, ДСНС України та МОН України. Поряд з цим, лінійними керівниками є навчальні заклади та науково-дослідні установи. Встановлено, що організаційна система підготовки фахівців для служби цивільного захисту не є ідеальною, оскільки в ній немає жодного органу, функціональним обов'язком якого був би взаємозв'язок між усіма рівнями освіти у сфері цивільного захисту. У ході дослідження нами було побудовано схему процесу реалізації правового механізму державного управління, який має ієрархічну будову, що умовно можна поділити на три рівні ієрархії управління за вертикальними і горизонтальними зв'язками координації і кооперації.

4. У дисертації було побудовано схеми здійснення процесу взаємодії суб'єкта і об'єкта державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту I та II рівня. Також у роботі структуровано результати порівняльного аналізу за спеціальностями у вищих навчальних закладах, які

готують фахівців служби цивільного захисту. Після проведеного аналізу було констатовано, що навчальні заклади в системі ДСНС України розвиваються та удосконалюються, відкриваючи нові спеціальності та готуючи різнопрофільних фахівців не тільки для ДСНС України.

5. Враховуючи специфіку фінансово-економічної діяльності підготовки фахівців служби цивільного захисту та на основі дослідження різних підходів для визначення цього поняття, у ході дисертаційного дослідження було встановлено, що під «фінансово-економічним механізмом державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту» слід розуміти сукупність інструментів, важелів, стимулів, фінансово-економічних методів створення та використання фінансових ресурсів для забезпечення діяльності навчальних закладів, які готують фахівців для ДСНС України.

6. Визначено, що реформування системи підготовки фахівців служби цивільного захисту повинно бути спрямоване на подальше удосконалення форм та методів фінансування через залучення інвестицій. Необхідно додати до статті фінансування з державного бюджету витрати на підтримання безперервної освіти в системі навчальних закладів ДСНС України та збільшити фінансування наукової діяльності у навчальних закладах ДСНС України.

7. Інформаційно-комунікаційний механізм державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту є вкрай важливим для функціонування навчальних закладів ДСНС України. Досліджено, що інформаційні потоки повністю забезпечують функціонування всієї складної системи освіти у навчальних закладах специфічної сфери. Встановлено, що підготовка фахівців служби цивільного захисту, яка засновується на принципах безперервної освіти повинна розглядатися як цілісна система, в якій за допомогою інформаційно-комунікаційних засобів систематизовано навчальні програми та відбувається взаємозв'язок за всіма рівнями освіти у сфері цивільного захисту.

Розділ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДГОТОВКОЮ ФАХІВЦІВ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

3.1. Розробка комплексного механізму державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту

У ході дослідження було встановлено, що визначальним чинником у підготовці фахівців служби цивільного захисту є вплив держави через міністерства та служби, який здійснюється за допомогою правового, організаційного, фінансово-економічного та інформаційно-комунікаційного механізмів.

Правовий, організаційний, фінансово-економічний та інформаційно-комунікаційний механізми державного управління здатні до комбінування та інтеграції. І тільки у поєднанні їх в єдиний цілий механізм, який має на меті удосконалення підготовки фахівців для ДСНС України, забезпечить найбільшу ефективність, бо застосування лише одного з виокремлених вище мономеханізмів зменшує можливість досягнення запланованого позитивного результату через обмеженість та вузькість функцій. Тому, вважаємо за доцільне об'єднати вищезазначені механізми в єдиний – комплексний механізм державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту.

Про необхідність комплексного підходу до вирішення певних завдань говорять багато видатних вчених у своїх працях, зокрема В. Бакуменко, Ю. Куц, Н. Мельтюхова, Л. Парашенко, А. Помаза-Пономаренко, Н. Яркіна [1, 22, 23, 26, 113, 133, 169, 179, 306] та ін. Науковцями було застосовано комплексний механізм до різних сфер діяльності, таких як управління підприємства рибного господарства, управління розвитком загальної середньої освіти в Україні, державне регулювання земельно-орендними

відносинами та ін.

Так, В. Бакуменко у своєму навчальному посібнику звернувся до комплексного підходу у правовому регулюванні діяльності у певних сферах, галузях або щодо загальнодержавних, регіональних і місцевих проблем у формі систем взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих нормативно-правових документів, що утворюють інтегроване правове поле цієї діяльності, та які він визначав як проблемно-орієнтовані нормативно-правові бази. Науковець вважає, що причиною того, що «нормативно-правові бази на сьогодні діють в різних проблемно-орієнтованих сферах діяльності», як правило, не відповідають або тільки частково відповідають вимогам і потребам суспільного життя внаслідок певних недоліків, внутрішніх суперечностей та взаємодії політичних, економічних, соціальних, гуманітарних, екологічних та інших чинників [26, с. 237].

Поняття «комплексний механізм управління» як економічний термін використовується у праці М. Круглова, в якій визначено, що «комплексний механізм управління є сукупністю «економічних мотиваційних організаційних і правових», а у деяких випадках також «політичних способів» цілеспрямованої взаємодії суб'єктів господарювання, суб'єктів підприємництва і науково-технічного розвитку та впливу на їхню діяльність, які забезпечують узгодження інтересів взаємодіючих сторін об'єктів і суб'єктів управління [108, с. 330]. Не дивлячись на те, що це визначення виводить комплексний механізм управління за межі окремого господарюючого суб'єкта-підприємства на галузевий або регіональний рівень або рівень національної економіки, його незначна декомпозиція дозволяє отримати наступне: комплексний механізм управління є сукупністю способів цілеспрямованої дії на діяльність суб'єктів господарювання, які забезпечують узгодження інтересів взаємодіючих сторін об'єктів і суб'єктів управління. А це вже безпосередньо стосується комплексного механізму управління підприємством.

Однією з важливих категорій науки управління є принципи, тому що на їхній сукупності базуються механізми державного управління. Підходи до обґрунтування складу та змісту принципів для реалізації механізмів державного управління знайшли безпосереднє відображення в багатьох працях вітчизняних та іноземних фахівців [1, 20, 24, 25].

У ході проведеного дослідження було зазначено, що питання єдиного підходу до визначення загальних принципів державного управління з метою реалізації механізмів є доволі дискусійним. Тому необхідно з'ясувати змістовну суть дефініції «принцип державного управління», а потім здійснити перехід до її трансформації з урахуванням особливостей сфери підготовки фахівців служби цивільного захисту.

Так, з позиції Г. Атаманчука, під принципом державного управління слід розуміти закономірність, відношення або взаємозв'язок суспільно-політичної природи та інших елементів державного управління (системи онтологічних елементів), що виражені у вигляді певного наукового положення, закріпленого здебільшого правом, і яке застосовується в теоретичній і практичній діяльності людей з управління [20, с. 367]. Поряд з цим, О. Рябченко принцип державного управління розглядає «як закономірність, як відносини або взаємозв'язок суспільно-політичної природи та інших груп елементів державного управління, що виражено у вигляді певного наукового положення, закріпленого правом» [240, с. 177]. Погоджується з такими твердженнями і А. Васіна та Л. Гордієнко у своїй праці «Державне управління», визначивши, що принципи державного управління є «закономірністю, відносинами, взаємозв'язками, керівними засадами, на яких ґрунтуються їх організація й здійснення та які можуть бути сформульовані в певні правила» [40, с. 97, с. 127]. Поряд з цим, слід зазначити, що в наведеному визначенні присутнє термінологічне змішування закономірностей та керівних засад.

На думку Н. Мельтюхової, під принципами державного управління слід розуміти «керівні правила, що відбивають зміст законів і закономірностей та

мають бути закріплені в нормативно-правових документах і використовуватися в науковій та практичній діяльності фахівців з управління» [133].

Іншої думку стосовно дискусійного питання М. Паладій, який у своїй монографії «Сфера інтелектуальної власності в Україні: проблемні питання державного управління в умовах інтеграції в міжнародні співтовариства» під принципами державного управління розумів основні вихідні положення і правила [167, с. 51]. Погоджується з цим твердження і М. Андрієнко у своїй науковій праці «Механізми державного управління сферою пожежної безпеки в Україні». «Принцип державного управління» він розуміє як базове вихідне теоретичне положення і правило, яке відображає об'єктивні закономірності (закони) існування та розвитку суспільства і держави, і використання якого дозволяє синтезувати найбільш суттєві предметні складові ефективного державного управління [10, с. 186]. Після даного визначення дефініції, а також визначивши поняття принципу державного управління досліджуваної сфери, а саме – пожежної безпеки, ним була сформульована суть принципу реалізації механізмів державного управління сферою пожежної безпеки у такій редакції: базове вихідне теоретичне положення і правило, яке відображає об'єктивні закономірності (закони) існування та розвитку суспільних відносин, і використання яких дозволяє синтезувати найбільш суттєві предметні складові ефективного державного управління сферою пожежної безпеки [9].

Після проведеного огляду наукових джерел стосовно визначення терміну «принцип державного управління», а також при врахуванні класичних підходів до відомих шкіл «наукового управління» та «адміністрування» [1, 20, 26], визначаємо, що під принципами державного управління надалі будемо розуміти основні вихідні положення та правила, що відображають об'єктивні закономірності розвитку суспільства і держави, використання яких дозволяє синтезувати суттєві предметні складові ефективного державного управління. Під суттю принципу реалізації

механізмів державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту будемо надалі розуміти теоретичне положення та правило, що відображає об'єктивні закономірності розвитку суспільних відносин, при використанні яких починають працювати важливі предметні складові ефективного державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту.

Поряд з цим, після проведеного аналізу було з'ясовано, що в науковій літературі кількість загальних принципів державного управління та їхня типологія відрізняються. Це свідчить про існування проблеми уніфікації загальних принципів державного управління та відсутність єдиного підходу до її розв'язання, а також породження цим непростой проблематики класифікації принципів державного управління.

Так, на думку Н. Мельтюхової, в якості базової основи класифікації принципів державного управління необхідно розуміти певний взаємозв'язок принципів та законів управління. У такому ключі науковець отримала сукупність співвідношень [132]. Так, закону «єдність системи управління» відповідають чотири принципи: об'єктивність з позицій дотримання законів; правове регулювання управлінської діяльності; відповідність фактичної діяльності закріпленим функціям; єдність системи органів державної влади; установлення нормативів за елементами системи. Для такого закону, як закон «поєднання централізації та децентралізації», визначено також чотири принципи: територіально-галузева організація управління; делегування повноважень і відповідальності; поєднання єдиноначальності та колегіальності; зворотного зв'язку. Закон «взаємозалежності об'єкта і суб'єкта управління» співвідноситься з вісімкою принципів: відповідність об'єктивним законам суспільного розвитку; відповідність інтересам народу; різноманітність спеціальних (конкретних функцій); орієнтація на постійне оновлення; урахування темпів розвитку керованих об'єктів при формуванні управлінських рішень; вміння слухати керівників і клієнтів; публічність; демократизм. Для закону «відповідність повноважень і відповідальності»

характерні три принципи: співвідношення влади та державного управління; делегування повноважень і відповідальності; конкретизація управлінської діяльності та особистої відповідальності. Сім принципів: підпорядкування локальних цілей загальній меті; суперечність цілей; взаємодоповнюваність цілей; послідовність у досягненні всієї сукупності цілей; розподіл цілей за функціями державного управління; уточнення мети при зміні обставин; відповідність елементів системи визначеній меті співвідносяться із законом «цілеспрямованість побудови і функціонування системи». І останній закон – це закон «виключна роль творчої активності людини в організації якісної роботи системи управління». Згідно з автором, цей закон співвідноситься з одинадцятьма принципами: застосування заробітної плати як грошового стимулу; дисципліна; чесність у справах; винагорода; справедливість; стабільність персоналу; ініціатива; атмосфера, що сприяє розкриттю здібностей робітників; методи роботи з людьми, що приносять задоволення від роботи; етика ділової поведінки; посилення соціальної і політичної захищеності державних службовців [133].

У підручнику під керівництвом Ю. Битяка прописано, що державне управління повинно реалізовуватись відповідно до тих принципів або засад, які закріплені Конституцією України, стверджуючи, що в сучасній юридичній літературі систему принципів державного управління, як правило, не розглядають [2]. На наш погляд, такий підхід є обмеженим у межах вже існуючих Конституційних положень і не може сприяти розвитку та удосконаленню державного управління в цілому.

У своїй праці «Основы теории государственного управления» Д. Зеркін та В. Ігнатов принципи об'єднують у дві основні групи – загальносистемні методологічні принципи та принципи, які регулюють управління як соціально-політичний процес [80, с. 57, с. 78]. Поряд з цим, до складу загальносистемних принципів авторами додані ще чотири групи принципів: загальнометодологічні принципи, сформульовані на засадах пізнання загальних законів соціального та державного управління, що закріплені

політичними і правовими нормами; організаційні системно-структурно-функціональні принципи, закріплені нормативно; принципи розроблення, ухвалення та виконання рішень, які здебільшого передбачені законодавством; принципи управління окремими сферами суспільного життя: політичною, економічною, соціальною, культурною.

Підтвердив існування проблеми класифікації принципів своїми фаховими та науковими дослідженнями Г. Атаманчук. При розгляді видів принципів державного управління він виділив кілька груп принципів:

1) загальносистемні принципи: законність, розподіл влади, федералізм, об'єктивність, демократизм, правове упорядкування, публічність;

2) структурно-цільові принципи: підлеглості, взаємодоповнюваності, послідовності, узгодженості, забезпечення переходу «дерева» цілей державного управління у функціональну структуру державного управління.

3) структурно-функціональні принципи: диференціації та фіксування функцій шляхом видання правових актів; сумісності; концентрації; комбінування, достатньої різноманітності; відповідності управляючих впливів реальним потребам і запитам структурних компонентів, якими управляють, і, головним чином, об'єктів, якими управляють [20, с. 137].

4) структурно-організаційні принципи: єдності системи державної влади; поєднання колегіальності та єдиноначальності; лінійно-функціональний; територіально-галузевий і багатоманітності організаційних зв'язків.

5) структурно-процесуальні принципи включають відповідність елементів управлінської діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування їхнім функціям і організації, а також конкретизації способів стимулювання.

У зв'язку з цим, з урахуванням змісту дефініції «принцип державного управління» та сучасної наукової думки [1, 20, 23, 34, 101, 132], пропонується застосовувати наступні принципи для реалізації механізмів підготовки фахівців служби цивільного захисту (див. табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Принципи державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту

Принципи	Зміст
Наукової обґрунтованості	Даний принцип передбачає побудову системи управління в кожному окремому випадку на основі попереднього наукового аналізу, дотримання у процесі управління вимог економічних законів та закономірностей управління
Законності	Передбачає, з одного боку, правове закріплення правил поведінки, процес управління з боку держави, а з іншого боку, – громадське та особисте визнання і дотримання юридичних норм
Економічності	Ефективність вимірює досягнення цілей організації в умовах дії зовнішнього середовища. Економічність вимірює найкраще використання ресурсів і оптимізацію процесів організації. Економічність на всіх рівнях організації є критично важливим фактором для того, щоб організація могла вижити і домогтися успіху в умовах ринку. Тому принцип економічності є одним із ключових при оцінці роботи організації
Гарантованості	Тісно пов'язаний з принципами економічності і законності. Полягає в підкріпленні законом, контрактом або договором зобов'язання навчального закладу системи ДСНС України перед здобувачами вищої освіти, слухачами, учнями та працівниками даних закладів
Доступності інформації	Забезпечує нам вільний доступ до інформації будь-якого навчального закладу ДСНС України. Це дає змогу абітурієнтам слідкувати за вступною кампанією, здобувачам вищої освіти, слухачам – дивитися розклад занять, заплановані олімпіади та конкурси

	наукових робіт, інформацію про наукові напрями кафедр та факультетів, про заплановані конференції тощо; професорсько-викладацькому складу та іншим працівниками даних закладів – отримувати відомості про конференції, симпозиуми, відкриті столи, телефонний довідник, інформацію про надходження нових розпоряджень від ректора та інших служб навчальних закладів тощо
Ефективності	Передбачає ефективну організацію системи освіти у вищих навчальних закладах ДСНС України з метою підготовки кваліфікованих кадрів для служби цивільного захисту, розподіл навчальних дисциплін та планування практичних занять
Системності	Можливість розподілити комплексний механізм державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту на підсистеми, яким притаманна власна структура
Комплексності	Досягнення загальної ефективності функціонування комплексного механізму державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту є можливим лише за умов комплексної дії всіх його підсистем
Компліментарності (компенсаційності)	Відсутність активності одних підсистем призводить до гальмування активності інших підсистем, що спричиняє виникнення дефектів комплексного механізму державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту. Недоліки одних підсистем можуть бути компенсовані за рахунок переваг інших підсистем
Функціональності	У кожній підсистемі присутнє чітко визначене функціональне призначення, також вона повинна мати таку форму організації, щоб за наявності сприятливих умов ефективно реалізовувати власні можливості відносно функцій, які вона повинна виконувати; диференціація та

	фіксування функцій шляхом видання правових норм
Регламентованості	Кожна з підсистем реалізує своє функціональне призначення в межах чинного законодавства
Процесності	Процес управління спрямований на реалізацію усіх функцій і являє собою серією безперервних та послідовних взаємопов'язаних етапних дій
Нормативності	Полягає в обов'язковому встановленні нормативів управління за всіма вихідними елементами процесу управління
Оптимізації державного управління	Даний принцип дозволяє удосконалювати структуру об'єкта управління та підвищувати його функціональні можливості. Принцип оптимізації державного управління обумовлює необхідність раціоналізації ієрархічних рівнів управління та децентралізації регламентуючої ролі державного апарату, а також удосконалення структури управління державних установ і організацій
Інтегрування	Даний принцип спрямований на дослідження і посилення взаємозв'язків між окремими підсистемами й елементами системи державного управління, рівнями управління по вертикалі та суб'єктами управління по горизонталі
Відтворюваності	Даний принцип орієнтований на постійне поновлення етапів процесу державного управління
Плановості	Спланованість виявляється в нормалізації умов роботи і її розподілі між виконавцями, у координації дій виконавців і їхньому інструктуванні, а також в організації обліку і контролю за виконанням кожної роботи і програми загалом. Реалізація цього принципу на практиці додає планову організацію всій системі управління

Джерело: складено самостійно за [1, 20, 23, 34, 101, 132]

Принципами державного управління у даній сфері є: принцип системності, наукової обґрунтованості, законності, економічності, комплексності та узгодженості, прогнозованості, пріоритетності, доцільності, адекватності, ефективності, компліментарності, функціональності, регламентованості, процесності, нормативності, оптимізації державного управління, інтегрування, відтворюваності, плановості та інші.

Вважаємо за необхідне детально розглянути деякі з принципів державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту з табл. 3.1:

Принцип наукової обґрунтованості є одним з найважливіших принципів, оскільки він полягає у взаємному наближенні та розвитку науки і практики. Наука повинна знайомити з нововведеннями в теорії, а практика, своєю чергою – надавати інформацію щодо наявних проблем для їхнього обґрунтованого вирішення. Останнє вимагає активної співпраці представників обох рівнів. В такому випадку відбудеться повне використання потенціалу вищих навчальних закладів у сфері цивільного захисту і науковців, а також апробації їхніх концептуальних розробок.

Другим за значимістю є *принцип законності*. Він передбачає, з одного боку, правове закріплення правил поведінки, процес управління з боку держави, а з іншого боку – громадське та особисте визнання і дотримання юридичних норм. Зв'язок принципу законності з владою свідчить про те, що він пронизує всі інститути державно-правової надбудови і сфери їхньої діяльності у соціумі. Це відбувається за рахунок визначення нормативно-правовими актами організаційної системи, функцій, прав та обов'язків державних і самоврядних органів.

Одне з провідних місць також займає *принцип економічності*, тому що він полягає в дієвій та економічній організації системи державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту. Під час цієї організації мають бути враховані особливості влаштування даної системи, особливо те, що вищі навчальні заклади системи ДСНС України здійснюють

підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації фахівців для підрозділів даної служби та організацій усіх форм власності. Виходячи з останнього, фінансове забезпечення навчальних закладів зі специфічними умовами навчання, які мають на меті підготовку кваліфікованих кадрів для ДСНС України, здійснюється за рахунок коштів загального та спеціального фондів державного бюджету. Фінансування навчальних закладів ДСНС України за рахунок коштів державного бюджету здійснюється з урахуванням наданого йому статусу, рівня акредитації, напрямів і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців, та напрямів підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, а також за рахунок власних надходжень. Важливим теоретичним положенням, яким корелюється принцип економічності, є вимога щодо забезпеченості ресурсами. Даний принцип спрямовано на забезпечення органів влади засобами, необхідними для реалізації покладених на них повноважень, які делеговані державою, і тими, що стосуються власних надходжень за рахунок слухачів, котрі навчаються за контрактною формою.

Далі за значимістю є *принцип гарантованості*. Він тісно пов'язаний з принципами економічності і законності. Даний принцип полягає в підкріпленні законом, контрактом або договором зобов'язання вищого навчального закладу системи ДСНС України перед здобувачами вищої освіти, слухачами, учнями та працівниками даних закладів.

На наш погляд, важливим є також *принцип доступності інформації*. Даний принцип забезпечує нам вільний доступ до інформації будь-якого вишу системи ДСНС України. Це дозволяє абітурієнтам слідкувати за вступною кампанією, отримувати повну інформацію про вищий навчальний заклад, який вони обрали для вступу, про його статут, інформацію про факультети, кафедри, наукові центри та лабораторії, також вони можуть безпосередньо звернутися до ректора з листом чи отримати дані про приймальні дні тощо; слухачам, студентам, курсантами, ад'юнктами – переглядати розклад занять, заплановані олімпіади та конкурси наукових

робіт, інформацію про наукові напрями кафедр та факультетів, про заплановані конференції тощо; професорсько-викладацькому складу та іншим працівниками даних закладів – отримувати відомості про конференції, симпозіуми, відкриті столи, телефонний довідник, інформацію про надходження нових розпоряджень від ректора та інших служб навчальних закладів тощо.

Принцип *ефективності* передбачає ефективну організацію системи освіти у вищих навчальних закладах ДСНС України з метою підготовки кваліфікованих кадрів для служби цивільного захисту, розподіл навчальних дисциплін та планування практичних занять.

Поряд з принципами державного управління важливою складовою механізму державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту є його функції, які, своєю чергою, базуються на формах та методах державного управління. Методи управління, в загальному випадку, слід розуміти як засіб практичної реалізації функцій управлінського характеру, що здійснюється шляхом впливу суб'єкта управління на особливості поведінки і діяльності об'єкта управління за допомогою організаційно-розпорядчих інструментів з метою досягнення бажаного результату [23, с. 25]. Форми та методи державного управління мають на меті надати можливість суб'єкту державного управління керувати впливати на об'єкт. Слід при цьому прийняти до уваги той факт, що існує пряма залежність методів державного управління від його функцій. Тому в ході вибору методів державного управління необхідно простежувати, які саме функції є першочерговими.

Науковим підходом до визначення сукупності (набору) методів при реалізації комплексного механізму державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту та їхньої можливої конфігурації, на нашу думку, має стати підхід, що базується на обґрунтуванні сукупності принципів, використання яких дозволить робити такий відбір об'єктивним і спрямованим на досягнення поставленої мети. Як показує проведений аналіз,

на значимості наукових досліджень щодо обґрунтування принципової основи для вибору методів організаційного та державного управління в різних сферах діяльності, зокрема у сфері підготовки фахівців служби цивільного захисту, акцентували увагу вітчизняні та іноземні науковці й фахівці: В. Авер'янов, Г. Атаманчук, В. Бакуменко, В. Доманський, І. Лопушинський, Н. Нижник, В. Садковий, Г. Ситник [1, 20, 23, 65, 118, 140, 244, 429] та ін.

Результати проведеного дослідження за наявною джерельною базою дозволяють стверджувати, що питаннями вибору методів, які необхідні для реалізації механізмів державного управління в різних сферах діяльності, залишаються на сьогоднішній день досить проблематичними. Це відбувається через те, що фахівців і науковців, які працюють у даному напрямі, більше уваги приділяють питанням, що пов'язані з умовами саме застосування конкретних методів управління, класифікації наявних методів управління та методам формування управлінських рішень.

У ході дослідження нам необхідно обґрунтувати склад принципів, використання яких забезпечить створення умов для формування необхідної сукупності методів реалізації механізмів державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту. Важливість такого підходу обумовлена також і тим, що існує значна кількість напрацьованих методів як в теорії організаційного управління та менеджменту, так і державного управління зокрема. Необхідно визначитись, що саме повинно бути основою для керування органами державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту при формуванні тієї або іншої сукупності методів для забезпечення конкретного етапу механізму вироблення та ухвалення управлінського рішення.

Наявність сформованої сукупності методів для здійснення механізмів державного управління має стати підставою для подальшого вибору з-поміж них та використання при вирішенні конкретних завдань на відповідних етапах підготовки фахівців для ДСНС України. При цьому необхідність отримання найбільш ефективного рішення вимагає вибору та конкретизації

методичного інструментарію, який найкраще підходить для вирішення конкретного завдання або розв'язання проблеми. Поряд з цим, необхідно визначити принципи вибору методів та їхнього змісту, що є попереднім кроком для окреслення прийнятної для системи підготовки фахівців служби цивільного захисту стратегії щодо формування сукупності потрібних методів.

Існує кілька різнохарактерних підходів щодо класифікації груп методів державного управління, запропонованих вітчизняними та закордонними науковцями [20, 23]. Зокрема, якщо не враховувати їхню традиційну класифікацію на методи прямого та непрямого впливу, виходячи з того, що підготовка фахівців служби цивільного захисту є специфічною галуззю. Тому доцільно навести систематизацію методів державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту з огляду на наукові роботи вітчизняних авторів, базу нормативно-правових документів стосовно підготовки фахівців для ДСНС України, а також у взаємозв'язку з функціями державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту (див. табл. 3.2).

Функції законотворчого спрямування створюють систему, за допомогою якої реалізується підготовка фахівців служби цивільного захисту на основі законодавчих актів та нормативно-правових документів.

Методичне забезпечення державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту складається з науково-методичних та теоретико-методологічних напрацювань стосовно особливостей державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту, які можуть бути відповідним базисом для прийняття рішень управлінського характеру та враховують використання низки підходів: ціннісного, структурно-системного, раціонального, критичного, конструктивного, порівняльно-ретроспективного, логічного та можливих варіантів їхнього поєднання.

Таблиця 3.2

Огляд методів державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту у взаємозв'язку з його функціями

Методи	Форми	Функції
Нормативно-правовий	Нормативно-правові документи, законодавча база з підготовки фахівців служби цивільного захисту; науково-методичні напрацювання	Законотворчого та методичного спрямування
Фінансовий	Бюджетні кошти на заробітні плати; необхідне фінансування на розвиток науки і техніки; сприяння структурним зрушенням; бюджетні кошти на підготовку фахівці служби цивільного захисту; державні програми для підвищення престижу фахівців служби цивільного захисту	Економічного спрямування
Організаційно-розпорядчий	Організація структури підготовки фахівців служби цивільного захисту, ієрархія зв'язків вищих рівнів управління з нижчими, мотиваційна складова, забезпечення освітньої діяльності та кадрової підготовки	Кадрово-забезпечувального, організаційного та контрольного спрямування
Інформаційний	Електронна бібліотека; у навчальній роботі: лекції, семінари, практичні заняття; у науковій роботі: конференції, конгреси, симпозіуми, круглі столи; освітні програми; анкетування; пропаганда престижу фахівця ДСНС України; глобальні інформаційні ресурси (Internet); доступ до інформації; e-learning; міжнародна практика	Інформаційно-комунікаційного та інноваційного спрямування

Джерело: складено самостійно за [1, 20, 23, 65, 118, 140, 244, 429]

Функції економічного спрямування дозволяють правильно розподілити бюджетні кошти на заробітні плати співробітника ДСНС України, сприяти структурним зрушенням, запровадити державні програми для підвищення престижу фахівців служби цивільного захисту, залучення бюджетних коштів на підготовку фахівців служби цивільного захисту; необхідне фінансування на розвиток науки і техніки у сфері цивільного захисту та надати вигідні пропозиції для здійснення інвестування у сферу цивільного захисту загалом.

Функція кадрово-забезпечувального спрямування забезпечує поповненням фахівців для ДСНС України, вона проводить аналіз щодо затребуваності фахівців служби цивільного захисту та формує державне замовлення на підготовку фахівців служби цивільного захисту, по закінченні навчального закладу вона розподіляє фахівців на місця проходження подальшої служби. Окрім цього, вона сприяє набору професорсько-викладацького складу та інших співробітників, які необхідні для реалізації підготовки фахівців служби цивільного захисту. Ця функція є дуже важливою та охоплює широке коло завдань.

Поряд з цим, кадрове забезпечення механізму державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту має на увазі процеси підготовки майбутніх фахівців служби цивільного захисту, які здійснюють або будуть здійснювати професійну діяльність в ДСНС України, та підвищення рівня їхньої кваліфікації.

Функцію організаційного забезпечення підготовки фахівців служби цивільного захисту представлено у вигляді організаційної структури управління, яка має ієрархічну будову та безліч взаємопов'язаних зв'язків. Саме на рівні організаційного забезпечення механізму державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту формується державна політика у сфері підготовки фахівців даної галузі та реалізуються основні управлінські рішення.

Функція контрольного спрямування необхідна для підтримання всієї системи підготовки фахівців служби цивільного захисту у дієвому стані, а

також для дотримання всіх вимог нормативно-правових актів та законодавчих документів.

Функція інформаційно-комунікаційного спрямування необхідна для функціонування всієї системи підготовки фахівців служби цивільного. У навчальній роботі такою інформацією можуть бути лекції, семінари, практичні заняття; у науковій роботі – конференції, конгреси, симпозіуми, круглі столи. Поряд з цим, – це освітні програми, анкетування, глобальні інформаційні ресурси (Internet); доступ до інформації; e-learning; електронна бібліотека; міжнародна практика. Також не слід забувати про пропаганду престижу фахівця ДСНС України та глобальні інформаційні ресурси.

Інформаційне забезпечення державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту являє собою сукупність різнохарактерних типів інформації (зокрема етнокультурного, соціального, економічного природно-географічного характеру), що створює комплексне уявлення про сферу підготовки фахівців служби цивільного захисту; інструменти пошуку, збирання, систематизації, обробки, збереження, актуалізації, поширення первинних даних про діяльність сфери підготовки фахівців служби цивільного захисту [130, с. 117–129].

Функції інноваційного спрямування дозволяють реалізувати інноваційний потенціал, наприклад, у науковій сфері, впроваджувати нові технології у процес підготовки фахівців служби цивільного захисту.

З урахуванням вищезазначеного, після визначення механізмів, принципів, функцій та методів державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту нами було побудовано комплексний механізм державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту (див. рис. 3.1).

Комплексний механізм дає змогу вийти за межі суто правового, фінансово-економічного, організаційного та інформаційно-комунікаційного розвитку, а також забезпечує багаторівневе розв'язання проблем. Відзначимо, що ідентифікація важливості комплексного механізму

державного управління у даній сфері в масштабах усієї держави, на жаль, не відбулась, і тому є предметом нашого дослідження.

Виконання певних функцій забезпечує досягнення поставленої мети комплексного механізму державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту найбільш економічним шляхом. У. Шухарт стосовно циклу управління Е. Демінга говорить про те, що він має звужений зміст, оскільки функція «Перевіряй» («Check») замінена на «Вивчай» («Study») [316]. Зауважимо, що складові моделі безперервного поліпшення процесів управління, наведені У. Шухартом, також потребують доповнення і конкретизації. Йдеться про те, що управлінський процес повинен мати дещо інший вигляд, сегменти якого є такими: гарантуючо-планувальний, регулюючо-дієвий, стимулюючо-мотиваційний, перевіряючо-корекційний. Перша функція охоплює не тільки визначення мети, а й гарантування її досягнення шляхом планування необхідних робіт за умови залучення до цього об'єкта регулювання й чіткого визначення обсягу та розподілу інформаційних, кадрових і матеріально-фінансових ресурсів. Другий (регулюючо-дієвий) компонент управлінського циклу вимагає організації, безпосередньо реалізації запланованих дій та проміжної перевірки стану їх вчинення. Третя функція також виконує важливу роль і передбачає наявність, насамперед, стимулу, який має сприяти виникненню стійкого мотиву в соціальних суб'єктів до належного виконання ними дій. Останній сегмент процесу управління включає остаточну перевірку, що не можлива без збору, оцінювання інформації на основі певних показників результативності, а також виправлення наявних відхилень і контроль за цим [179, с. 160–164].

Рис. 3.1 Комплексний механізм державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту, який базується на принципах забезпечення безперервної освіти

Джерело: складено самостійно [288, с. 135-142]

Комплексний механізм державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту, що базується на принципах забезпечення безперервної освіти, являє собою взаємопов'язану систему, де суб'єкт державного управління підготовки фахівців служби цивільного захисту в особі Парламенту, Уряду, Президента України та Центрального органу виконавчої влади (далі – ЦОВВ), з одного боку, та навчальних закладів ДСНС України – з іншого, впливає на об'єкти державного управління, а саме навчальні заклади ДСНС України (які у визначеному контексті трансформуються в об'єкти) і здобувачів вищої освіти, слухачів, учнів та на результати наукової роботи [285, с. 417–418].

Для того щоб такий вплив мав позитивні наслідки, він повинен дотримуватись поставлених цілей, а саме: в науковій роботі – розвитку науки і техніки у сфері цивільного захисту, формування освітніх стандартів; в науково-методичній роботі – формування висококваліфікованих фахівців служби цивільного захисту. Складовими елементами комплексного механізму державного управління у даній сфері, як було зазначено раніше, є організаційний, правовий, фінансово-економічний та інформаційно-комунікаційний механізм державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту [288, с. 135–142].

Підсумовуючи зазначене, зауважимо, що комплексний механізм державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту, який базується на принципах забезпечення безперервної освіти, є невід'ємною частиною функціонування всієї системи підготовки фахівців у даній сфері. З метою подальшого застосування запропонованого комплексного механізму необхідно окреслити концептуальні засади стратегії державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту.

3.2. Стратегічні засади державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту

Стратегічне управління являє собою програмний спосіб мислення та управління, що забезпечує узгодження цілей, можливостей організації та інтересів працівників. На думку деяких дослідників, сутність стратегічного управління полягає у відповіді на три найважливіші запитання: де зараз знаходиться та чи інша організація; в якому напрямку, на думку вищого керівництва, вона повинна розвиватися в майбутньому; як вона збирається потрапити туди, де її хоче бачити керівництво? На ці запитання дають відповідь три основні фази стратегічного управління: стратегічний аналіз, стратегічний вибір (або власне стратегічне планування) і реалізація стратегії.

Під час проведення дослідження було виявлено, що процес стратегічного планування (див. рис. 3.2) значно відрізняється від процесу прийняття оперативних рішень. У першому необхідно вирішувати задачі, що пов'язані з вибором альтернативних рішень, це стосується вибору цілей самої організації, розподілу її ресурсів, вибору стратегічних задач. Пошук альтернативних рішень здебільшого обумовлений адаптивним характером стратегічного планування.

Рис. 9. Процес стратегічного планування

Джерело: складено самостійно за [20, 23]

Адаптивність є неодмінною умовою стратегічного плану. Вона реалізується через ситуаційний підхід і передбачає наявність альтернативного плану та стратегії, на які може переходити освітня установа. Така реакція на зміни відбувається в його зовнішньому оточенні.

Інтерес до стратегічного управління зумовлений наступним:

- усвідомити, що будь-яка організація – це відкрита система, й головні джерела успіху такої організації знаходяться у навколишньому зовнішньому середовищі;

- стратегічна спрямованість діяльності організації в умовах загострення конкурентної боротьби виступає одним з вирішальних чинників виживання і процвітання;

- за допомогою стратегічного планування можливо відреагувати на фактори невизначеності та ризику, які властиві зовнішньому середовищу;

- необхідно використовувати сценарний та ситуаційний підходи, які є частиною ідеології стратегічного управління, тому що майбутнє передбачити неможливо, й екстраполяція, яка використовується в довгостроковому плануванні, не працює;

- аби організація найкращим чином реагувала на вплив зовнішнього середовища, її система управління повинна бути побудована на інших, ніж раніше, принципах [63].

Стратегічне планування повинно бути спрямованим на адаптацію діяльності організації до умов, що постійно змінюються, зовнішнього середовища та на отримання вигоди від нових можливостей [279, с. 19–22].

Загалом стратегічне планування є симбіозом інтуїції та мистецтва вищого керівництва організації з постановки і досягнення стратегічних цілей, які спираються на володіння конкретними методами передпланового аналізу й розробки стратегічних планів.

Стратегія кожного окремого навчального закладу повинна забезпечити його сталий розвиток, що гарантуватиме: підготовку фахівців на рівні світових стандартів і відповідно до вимог МОН України, МВС України,

ДСНС України; проведення наукових досліджень на рівні, що забезпечує їхній попит на ринку науково-технічної продукції у світі; розвиток і спадкоємність кадрового потенціалу на основі гідної матеріальної винагороди і комфортних умов праці та відпочинку; підтримку матеріально-технічної бази на рівні провідних країн світу [294, с. 304–305].

Розробка стратегії навчального закладу, як правило, починається з визначення основних напрямів і критеріїв його професійної спрямованості, на основі яких встановлюється форма реалізації стратегії і здійснюється її остаточний вибір. Корпоративна філософія навчального закладу може включати в себе наступні елементи:

1) стратегічне бачення, що відображає цілі навчального закладу, його довгострокові завдання і спрямованість діяльності;

2) аналіз можливостей – історія навчального закладу, основні показники діяльності, можливості та переваги, стратегічні цілі та способи їхньої реалізації в сучасних умовах;

3) корпоративна культура – основи діяльності навчального закладу, інформаційно-комунікаційна система, система мотивації викладацького складу, шляхи підвищення кваліфікації фахівців, інноваційна і соціальна політика;

4) взаємодія із зовнішнім середовищем – виконання зобов'язань перед громадянами країни, забезпечення стабільності у роботі [108, с. 65].

Формування багатокладної системи освіти і розвиток ринку освітніх послуг мали істотний вплив на умови діяльності навчальних закладів України. Зовнішнє середовище функціонування навчальних закладів стало якісно іншим. У навчальних закладах виникла необхідність адаптації до нових економічних умов, зокрема до умов конкуренції. За таких обставин управління навчальним закладом має бути більш пристосованим до «ринкової саморегуляції» [244]. Сьогодні ставить вимоги, що висувуються суспільством до навчальних закладів та, насамперед, до університетів, які пов'язані не тільки з тим, що вони повинні бути більш динамічними і

рухливими, а й з тим, що від них очікують більшої відкритості та доступності. Навчальним закладам необхідно більш точно і активно позиціонувати свій внесок в інноваційний процес та соціальний розвиток сучасного суспільства. Тому дослідники даної проблематики все частіше говорять про необхідність стратегічного підходу до управління сучасними навчальними закладами. Певна річ, це стосується і навчальних закладів та науково-дослідних установ ДСНС України.

Стратегією вважають узагальнювальну модель дій, що необхідні для досягнення поставлених цілей управління, спираючись на обрані критерії чи показники, та ефективного розподілу ресурсів. Ми у своїй дослідній роботі більш схильні до іншого визначення поняття «стратегії», оскільки вважаємо, що цій дефініції більш притаманний термін «комплекс». Отже, стратегія – це довгостроковий взаємозалежний комплекс видів діяльності, спрямований на забезпечення життєдіяльності та економічного потенціалу підприємства стосовно його конкурентів.

Якщо подивитись на це визначення крізь «призму» державного управління та враховуючи специфіку «підготовки фахівців служби цивільного захисту», то в такому випадку, на нашу думку, мова не йде про конкуренцію, хоча вона існує між провідними вишами ДСНС України: НУЦЗУ та ЛУБЖД. Ці навчальні заклади конкурують між собою вже багато років своїми спеціальностями та послугами. Проте в нашому дослідженні цьому поняттю надана інша роль. Ми вважаємо, що термін «конкуренція» необхідно застосовувати у контексті євроінтеграційних змін. Останнє можна трактувати як своєрідне стимулювання до покращення, відкриття нових спеціальностей, підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу тощо. Вищі навчальні заклади ДСНС України переймають зарубіжний досвід викладання й стратегічного планування країн, які в цьому напрямі досягли значних результатів.

Навчальні заклади ДСНС України хоч і готують фахівців загалом для подальшого проходження служби в органах і підрозділах ДСНС України,

проте вони стоять на одному рівні з іншими навчальними закладами та разом складають українську освіту.

Темпи та напрями інноваційного розвитку освіти в Україні в сучасних кризових умовах значною мірою залежать від ефективності та результативності державного управління.

Стосовно стратегічного планування розвитку освіти в Україні діє:

- Національна доктрина розвитку освіти (Указ Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002) (далі – Національна доктрина) [218];
- Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013) (далі – Національна стратегія) [270].

Згідно з Національною доктриною розвитку науки, освіта є «основою розвитку самої особистості», суспільства, нації та держави, запорукою майбутнього нашої країни. Зазначено, що вона – це визначальний чинник політичного, соціально-економічного, культурного і наукового потенціалу соціуму. Згідно зі ст. 1 Національної доктрини, «освіта» є стратегічним ресурсом, який допоможе країні поліпшити добробут людей, забезпечити виконання національних інтересів та зміцнити авторитет і конкурентоспроможність держави на міжнародній арені [218].

Визначеними національними пріоритетними напрямами державної політики щодо розвитку освіти, згідно з Національною доктриною, вважають: особистісну орієнтацію освіти; формування цінностей – національних та загальнолюдських; створення рівних можливостей для громадян у здобутті освіти будь-якого рівня; оновлення змісту освіти і форм організації навчально-виховного процесу, постійне підвищення якості освіти; розвиток системи безперервної освіти та навчання протягом життя; пропаганду здорового способу життя; розширення україномовного освітнього простору; забезпечення освітніх потреб національних меншин; забезпечення економічних і соціальних гарантій для професійної самореалізації педагогічних, науково-педагогічних працівників, підвищення

їхнього соціального статусу; розвиток дошкільної, позашкільної, загальної середньої освіти у сільській місцевості та професійно-технічної освіти; органічне поєднання освіти і науки, розвиток педагогічної та психологічної науки, дистанційної освіти; запровадження освітніх інновацій, інформаційних технологій; створення індустрії сучасних засобів навчання і виховання, повне забезпечення ними навчальних закладів; створення ринку освітніх послуг та його науково-методичного забезпечення; інтеграція вітчизняної освіти до європейського та світового освітніх просторів.

Не менш важливим нормативним документом зі стратегічного спрямування нашої країни є Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», що затверджена Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 [218]. В даному документі є визначення мети, векторів руху, дорожньої карти, першочергових пріоритетів та індикаторів належних оборонних, соціально-економічних, організаційних, політико-правових умов становлення та розвитку України. Вона є рушійною силою для всіх внутрішньополітичних процесів, що відбуваються в нашій країні. Так, Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» передбачає в рамці «вектора відповідальності» реалізацію реформи освіти.

Тому не випадковим є те, що Національною стратегією передбачено основні напрями, а також можливі пріоритети, завдання і механізми реалізації державної політики в галузі освіти, визначено кадрову і соціальну політику вищої освіти. Вона загалом становить основу для внесення змін і доповнень до чинного законодавства України, управління і фінансування, структури та змісту системи освіти. На меті Національна стратегія має кілька завдань: перше завдання полягає у підвищенні доступності до якісної та конкурентоспроможної освіти для кожного українця відповідно до інноваційного сталого розвитку сучасного суспільства та чинного законодавства з економіки; друге завдання – це забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними здібностями, задатками, потребами за допомогою навчання упродовж життя.

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року наголошує на створенні всіх необхідних умов для випереджального безперервного характеру модернізації та розвитку освіти. Така спрямованість на підвищення якісного рівня освіти повинна сприяти економічному зростанню держави і вирішенню соціальних проблем у соціумі, подальше навчання і розвиток талановитої та здібної особистості.

До стратегічних напрямів розвитку освіти загалом входить виконання перспективних завдань, зокрема:

- на основі компетентнісного підходу та з урахування міжнародного досвіду і принципів сталого розвитку оновити цілі та зміст освіти;
- забезпечити економічні та соціальні гарантії, які сприятимуть реалізації конституційного права кожного громадянина на якісну освіту;
- на інноваційній основі забезпечити системне підвищення якості освіти та супроводжувати навчально-виховний процес сучасними психолого-педагогічними та науково-методичними підходами;
- необхідно удосконалити систему підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних та керівних кадрів системи освіти, підвищити їхню управлінську культуру;
- забезпечити стабільність та покращити економічні і соціальні гарантії педагогічним, науково-педагогічним, бібліотечним та іншим працівникам системи освіти, підвищити їхній соціальний статус, престиж педагогічної професії, створити необхідні умови для професійного удосконалення та творчості;
- створити сучасну матеріально-технічну базу для функціонування системи освіти;

- розробити ефективний механізм фінансово-економічного забезпечення освіти, який би сприяв належній оплаті праці педагогічних та науково-педагогічних працівників і т. д.

Розглянемо Національну стратегію щодо навчальних закладів ДСНС України з урахуванням особливостей навчальних закладів зі специфічними умовами навчання.

У системі ДСНС України є навчальний заклад, який забезпечує загальну середню освіту для майбутніх фахівців служби цивільного захисту. Цей навчальний заклад має назву Ліцей цивільного захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. Ліцей було створено з метою забезпечення умов для здобуття повної загальної середньої освіти і забезпечення соціального захисту дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей, батьки яких загинули при виконанні службових обов'язків, дітей працівників ДСНС України та обдарованої молоді. Національна стратегія пропонує здійснити оптимізацію мережі загальноосвітніх навчальних закладів з урахуванням економічних, демографічних, соціальних перспектив розвитку регіонів, запитів громадян і потреб суспільства; перебудувати зміст і організацію навчально-виховного процесу; підвищити ефективність навчально-виховного процесу на основі впровадження досягнень психолого-педагогічної науки, інформаційно-комунікаційних технологій, педагогічних інновацій; створити умови для диференціації навчання та подальшого удосконалення процедур і технології зовнішнього незалежного оцінювання як передумови забезпечення рівного доступу до навчання у вищій школі. Однак Ліцей цивільного захисту вже відповідає деяким проектам Національної стратегії в напрямі «забезпечення профільного навчання, індивідуальної освітньої траєкторії учнів відповідно до їхніх особистісних потреб, інтересів та здібностей».

До навчальних закладів ДСНС України, як зазначалося раніше, належать і професійно-технічні заклади освіти, а саме Вінницьке вище професійне училище Львівського державного університету безпеки

життєдіяльності та Навчальний центр Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту ДСНС України. Національна стратегія наголошує на розробленні і впровадженні державних стандартів професійно-технічної освіти з професій широких кваліфікацій. Це питання є важливим, на наш погляд, та вимагає негайної реалізації.

Стосовно закладів вищої освіти системи ДСНС України, яких на даний час в Україні є два – це НУЦЗУ та ЛУБЖД, Національна стратегія виокремлює з пріоритетних кілька напрямів розвитку освіти, а саме: по-перше, розробити стандарти вищої освіти, які були б зорієнтовані на компетентнісний підхід, узгоджені з новою структурою освітньо-кваліфікаційних та освітньо-наукових рівнів вищої освіти та з Національною рамкою кваліфікацій; по-друге, необхідно і надалі удосконалювати процедуру та технологію зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти, які виявили бажання вступити до лав вищих навчальних закладів. Виконання цього завдання стало б передумовою забезпечення рівного доступу до здобуття вищої освіти; переоснащення навчальної, науково-методичної та матеріально-технічної бази вищих навчальних закладів.

Післядипломна освіта є невід’ємною для фахівців служби цивільного захисту згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов’язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту» від 23.10.2016 № 819 [210]. З цією метою гарнізони ДСНС України постійно направляють своїх співробітників на перепідготовку та підвищення кваліфікації. Тому в питаннях післядипломної освіти Національна стратегія пропонує кілька необхідних для реалізації завдань, а саме: удосконалити нормативно-правове забезпечення системи післядипломної педагогічної освіти; розробити стандарти післядипломної педагогічної освіти, які були б зорієнтовані на модернізацію системи перепідготовки, підвищення кваліфікації та стажування педагогічних, науково-педагогічних працівників і

керівників навчальних закладів; необхідно постійно реалізувати сучасні технології професійного удосконалення та підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних і керівних кадрів системи освіти відповідно до вимог інноваційного розвитку освіти. Та основним, на наш погляд, є забезпечення випереджального характеру підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних і керівних кадрів відповідно до потреб реформування системи освіти, викликів сучасного суспільного розвитку.

Враховуючи теоретичні, концептуальні та організаційні аспекти формування стратегії розвитку загальної середньої, професійно-технічної та вищої освіти для навчальних закладів ДСНС України, було визначено, що стратегічне планування освіти в нашій країні, взагалі, посідає центральне місце в системі управління національною економікою на всіх рівнях. З одного боку, воно є ефективним інструментом забезпечення розвитку економіки України в цілому, а, з іншого боку, сам процес формування стратегії потребує відповідного інструментарію і постійного його удосконалення.

Так, згідно зі ст. 2 Національної доктрини розвитку освіти, одним з пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку освіти є інтеграція вітчизняної освіти до європейського та світового освітніх просторів. Звідси виникає необхідність поступово переходити на міжнародні стандарти класифікації освіти. Розглянемо одну з таких класифікацій, а саме International Standard Industrial Classification of All Economic Activities (далі – ISIC). Вона є частиною Міжнародної системи соціальних та економічних класифікацій Організації Об'єднаних Націй.

В даній класифікації освіти поділено на:

- формальну освіту;
- неформальну освіту;
- інформальне навчання [313].

ISIC охоплює освітні програми формальної та неформальної освіти, доступні кожному протягом життя. Кваліфікації, визнані відповідними

національними органами управління освітою, незалежно від того, як вони отримані (наприклад, шляхом успішного завершення програми формальної освіти або програми у межах інформального навчання), використовуються для оцінки рівня отриманої освіти.

Дана класифікація не охоплює програми інформального, випадкового або несистемного навчання, а також кваліфікації, що не визнані. Формальну і неформальну освіту охоплюють різні освітні програми, розроблені в межах національного контексту, а саме: попередня освіта, звичайна освіта, програма «другого шансу», програми з ліквідації неграмотності, освіта для дорослих, безперервна освіта, відкрита і заочна освіта, стажування, технічна та професійна освіта, освіта для учнів з особливими потребами.

Формальна освіта – це інституціоналізована, цілеспрямована, спланована за участі державних організацій і визнаних державою приватних організацій освіта, що загалом становить систему формальної освіти країни. Таким чином, програми формальної освіти визнаються відповідними державним органом або рівнозначними їм організаціями, наприклад, будь-яким навчальним закладом у співпраці з державним урядом. Формальна освіта переважно складається з програм попередньої освіти. Професійно-технічна освіта, освіта для учнів з особливими потребами і деякі компоненти програм освіти для дорослих часто розглядаються як частина системи формальної освіти. Кваліфікації формальної освіти визначаються за своїми визначеннями, а тому розглядаються ISIC. Інституціональною освітою вважається така освіта, за якої організація надає комплексні умови для освіти, а саме відносини «учень – учитель» та/або взаємодія, спеціально призначена для цілей освіти і навчання.

Формальна освіта, як правило, організовується в освітніх установах, створених для отримання очної освіти учнями в системі, що забезпечує безперервність переходу від однієї освітньої програми до іншої. Це називається попередньою освітою, яка визначається як формальна освіта людей до їхнього першого виходу на ринок праці, тобто до того часу, поки

вони будуть здобувати освіту в очній формі.

Формальна освіта також включає навчання всіх вікових груп разом зі змістом програм і кваліфікацій, відповідних кваліфікацій початкової освіти. Програми, за якими частково ведеться навчання без відриву від виробництва, можуть також розглядатися як формальна освіта, якщо вони ведуть до отримання кваліфікації, що визнається національними органами освіти або рівнозначними організаціями. Навчання у межах таких програм часто відбувається у співпраці навчальних закладів і роботодавців (наприклад, стажування).

Подібно до формальної освіти, але будучи відмінним від інформального, випадкового навчання або несистемного навчання, неформальна освіта – це освіта, яка інституціоналізована, цілеспрямована та спланована особою або організацією, що забезпечує надання освітніх послуг. Визначальною характеристикою неформальної освіти є те, що вона є доповненням і/або альтернативою формального утворення в навчанні протягом усього життя людини. Навчання в межах таких програм часто провадиться для забезпечення загального права доступу до освіти.

Неформальна освіта доступна людям будь-якого віку, але вона не обов'язково має безперервну спрямовану структуру; вона може бути нетривалою за часом і/або низькою за інтенсивністю; вона, як правило, також організовується у формі короткотермінових курсів, майстер-класів або семінарів. Неформальна освіта найчастіше веде до отримання кваліфікацій, які не визнаються кваліфікаціями формальної освіти або їхніми еквівалентами. Проте офіційно визнані кваліфікації можуть бути отримані в результаті виняткової участі у спеціальних програмах неформальної освіти: це часто відбувається, якщо в межах неформальної освіти заповнюються компетенції, набуті в інших контекстах.

Залежно від національного контексту, неформальна освіта може охоплювати програми з ліквідації неосвіченості дорослих і молоді, програми для дітей, які не відвідують школу, а також програми з розвитку життєвих і

трудоу навичок, програми, спрямовані на соціальний та культурний розвиток. Вона може включати підготовку на робочому місці для удосконалення чи адаптації наявних кваліфікацій, навичок навчання безробітних або представників економічно неактивного населення, а також у деяких випадках можливі шляхи переходу до формальної освіти. Неформальна освіта може також включати навчальну діяльність, спрямовану на самоосвіту і не обов'язково пов'язану з роботою.

Успішне завершення програми неформальної освіти та/або отримання освітньої кваліфікації зазвичай не дає доступу до вищого рівня освіти, якщо тільки дана програма не затверджена в системі формальної освіти і не визнана відповідними національними органами освіти.

Для статистичної звітності Міжнародна класифікація чітко розмежовує поняття формальної та неформальної освіти. Вона рекомендує використовувати критерій еквівалентності змісту і/або отриманої кваліфікації для класифікації програм неформальної освіти. На даний момент процес збору даних у сфері освіти (класифікації, опитування, переписи, і т. д.) в міжнародному масштабі головним чином спрямований на формальну освіту.

Інформальне навчання не розглядається у межах Міжнародної класифікації для оцінки участі в освіті, хоча визнані кваліфікації, отримані у межах інформального навчання, враховуються при визначенні рівня отриманої освіти. Інформальне навчання є однією з форм навчання, яка є цілеспрямованою або ретельно спланованою, але не інституціоналізованою. Відповідно, вона менш організована та менш структурована, ніж формальна або неформальна освіта. Інформальне навчання може включати навчальну діяльність в сім'ї, на робочому місці, за місцем проживання та у повсякденному житті, і спрямованість його визначається самостійно, сім'єю або соціумом. Як формальна і неформальна освіта, інформальне навчання слід відрізнити від випадкового навчання або несистемного навчання.

Міжнародна класифікація не розглядає випадкове або несистемне навчання, а саме – різні форми навчання, які не є організованими і

припускають комунікацію, що не призначена для навчання. Випадкове або несистемне навчання може стати побічним продуктом повсякденної діяльності, заходів або комунікації, не призначених для цілеспрямованої освіти або навчальної діяльності. Прикладами такого навчання може бути спілкування при зустрічі, радіо- і телепередачі, які не є освітніми програмами.

За останнє десятиліття визнання попереднього навчання за допомогою неформальної освіти або інформального навчання стало більш типовим у багатьох країнах. ISIC є представлення більш точної класифікації кваліфікацій, отриманих за допомогою практичного придбання навичок, знань і компетенцій, порівняних з успішним завершенням формальної освітньої програми, і визнаних в рамках формальної кваліфікації згідно з міжнародними вимогами.

Національні та регіональні кваліфікаційні системи можуть бути корисними інструментами для диференціації знань, навичок і компетенцій, що належать до програм і кваліфікацій. Багато країн використовують схожі системи для опису рівнів компетенції і навичок населення для оцінки освітніх досягнень. Враховуючи вищезазначене, ми наголошуємо, що необхідно, аби українська державна освіта мала чіткий зв'язок з міжнародними класифікаціями, такими як ISIC. Це дозволить нашій освіті бути конкурентоспроможною на міжнародному ринку освітніх послуг.

Згідно зі ст. 2 Національної доктрини, одним із пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку освіти визначено розвиток системи безперервної освіти та навчання протягом життя [218]. Відповідно до розділу III Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, де стратегічним напрямом державної політики у сфері освіти має стати забезпечення доступності та безперервності освіти протягом усього життя, є розвиток системи безперервної освіти та навчання протягом життя [270], та ст. 6 Закону України «Про освіту», де основним принципом освіти є безперервність та різноманітність [221]. Так з метою удосконалення

державної політики щодо державних механізмів управління якістю освіти Кабінет Міністрів України затвердив Постановою від 23.11.2011 № 1341 Національну рамку кваліфікацій, яка повинна стати своєрідною кваліфікаційною конституцією, мірилом національного людського капіталу та орієнтиром для розроблення якісно нових професійних галузевих стандартів, що дозволять секторам економіки і роботодавцям стати реальними замовниками у підготовці необхідних фахівців [202].

Виходячи з останнього, постійна модернізація професійної освіти повинна передбачати підготовку фахівців до дій за призначенням, урахуваючи, що відбувається стрімке старіння знань, обумовлене швидкими економічними зрушеннями. Для забезпечення належної якості професійної підготовки фахівців необхідно запроваджувати систему освіти протягом усього трудового життя. Саме такий підхід дозволить нашій країні підготувати найдосвідченіших фахівців у сфері цивільного захисту.

Відповідно до цього, необхідно проаналізувати можливість та доцільність впровадження такої освіти з урахуванням специфіки служби цивільного захисту.

Згідно зі ст. 29 Закону України «Про освіту», структура освіти в Україні включає:

- дошкільну освіту;
- загальну середню освіту;
- позашкільну освіту;
- професійно-технічну освіту;
- вищу освіту;
- післядипломну освіту [221].

Навчальні заклади ДСНС України

Навчальний заклад	Необхідна освіта для вступу до навчального закладу	Освітньо-кваліфікаційний рівень після завершення навчального закладу
Ліцей цивільного захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності	Базова загальна середня освіта	Повна загальна середня освіта
Вище професійне училище Львівського державного університету безпеки життєдіяльності	Повна загальна середня освіта	Кваліфікований робітник; молодший спеціаліст
Навчальний центр Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту ДСНС України	Повна загальна середня освіта	Кваліфікований робітник
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля	Повна загальна середня освіта	Бакалавр; магістр
Національного університету цивільного захисту України	Повна загальна середня освіта	Бакалавр; магістр; доктор філософії; доктор наук
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності	Повна загальна середня освіта	Бакалавр; магістр; доктор філософії; доктор наук

Джерело: складено самостійно за [151, 154, 155, 160]

Так, згідно зі ст. 30 того самого Закону, в Україні встановлюються наступні освітні рівні:

- дошкільна освіта;
- початкова загальна освіта;
- базова загальна середня освіта;
- повна загальна середня освіта;
- професійно-технічна освіта;
- вища освіта [221].

У підпорядкуванні ДСНС України знаходяться наступні навчальні заклади (див. табл. 3.3):

- 1) повна загальна середня освіта:
 - Ліцей цивільного захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності;
- 2) професійно-технічна освіта:
 - Вище професійне училище Львівського державного університету безпеки життєдіяльності;
 - Навчальний центр Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту ДСНС України.
- 3) вища освіта
 - Національний університет цивільного захисту України;
 - Львівський державний університет безпеки життєдіяльності;
 - Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України.

Безперервна освіта є процесом зростання освітнього (загального та професійного) потенціалу особистості протягом її життя, що організаційно забезпечений системою державних і громадських інститутів та відповідає потребам особистості і суспільства [303, с. 20–23]. Метою безперервної освіти є становлення й розвиток особистості як в періоди її фізичного і соціально-психологічного дозрівання, розквіту і стабілізації життєвих сил та здібностей, так і в періоди старіння організму, коли на перший план

висувається завдання компенсації втрачених функцій і можливостей [175, с. 5–12].

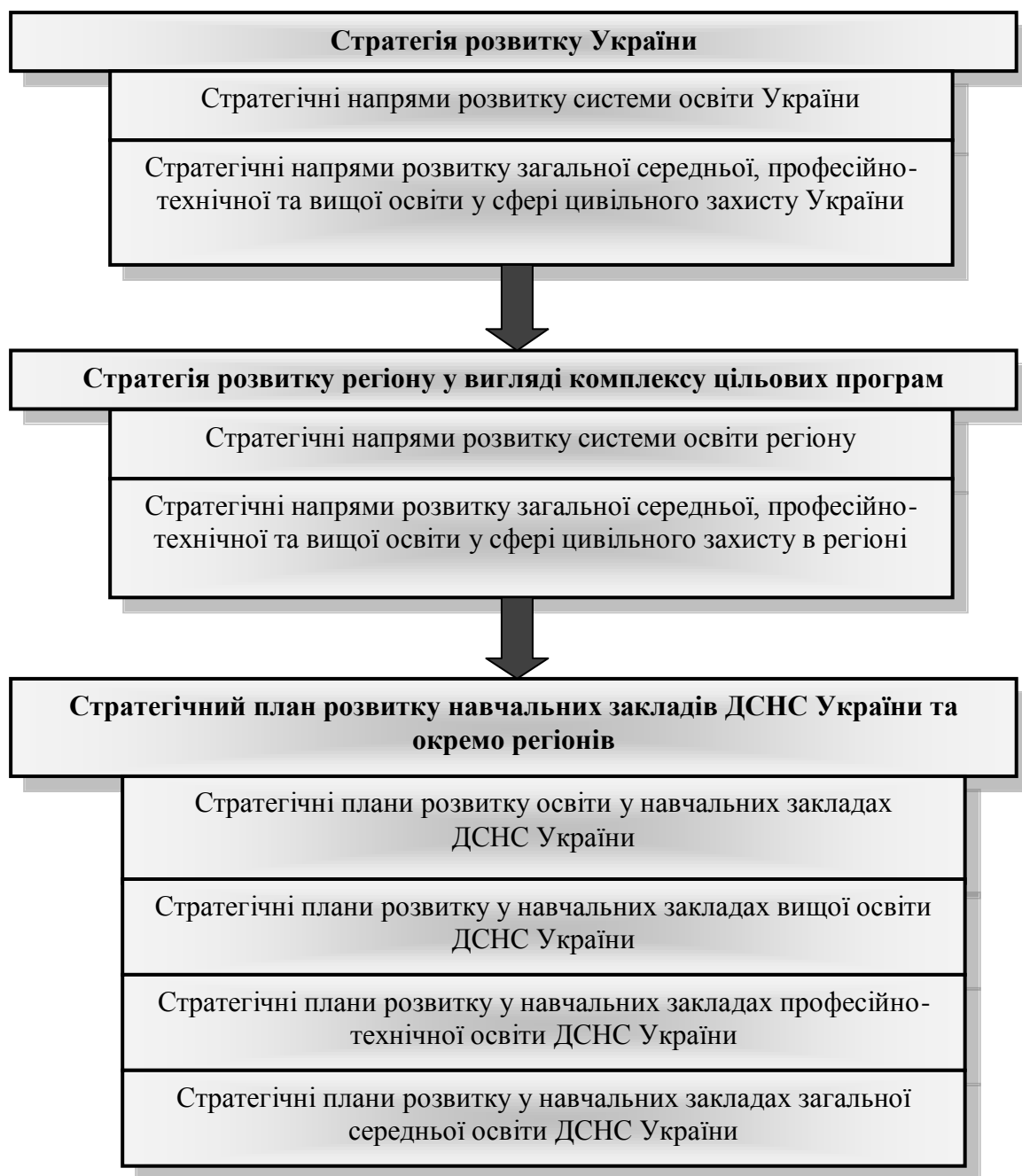

Рис.3.3 Система стратегічного планування розвитку загальної середньої, професійно-технічної та вищої освіти у навчальних закладах ДСНС України

Джерело: складено самостійно

Системоутворюючим фактором безперервної освіти є суспільна потреба в постійному розвитку особистості кожної людини. Цим визначається упорядкування великої кількості освітніх структур – основних і паралельних, базових і додаткових, державних і громадських, формальних і неформальних. Їхній взаємозв'язок і взаємозумовленість, взаємна субординація за рівнями, координація за спрямованістю і призначенням, забезпечення взаємодії між ними перетворюють всю сукупність таких структур в єдину систему. Єдність цілей безперервної освіти, як системи специфічних завдань, кожна її ланка органічно поєднується з варіативністю освіти, різноманіттям типів освітніх установ, педагогічних технологій і форм державно-громадського управління [3, с. 160–187]. Безперервна освіта у сфері цивільного захисту є основоположним фактом у досягненні високої кваліфікації та компетенції для співробітника ДСНС України. Якщо підготовка фахівця служби цивільного захисту почнеться ще з загальноосвітнього рівня, коли молода людина формується не тільки як особистість, а й у фізіологічному плані, то такому юнакові або дівчині буде набагато легше адаптуватися до занять спортом та вивчення специфічних предметів, оскільки кваліфікований фахівець служби цивільного захисту, окрім засвоєння фундаментальних знань, повинен бути фізично розвинутим. Кожна надзвичайна ситуація є нетиповою, вона вимагає бути завжди готовим до виконання своїх обов'язків.

Тому стратегічне планування повинно відбуватися на всіх рівнях освіти у сфері цивільного захисту. Ми вважаємо, що пов'язаність стратегічного планування загальної середньої, професійно-технічної та вищої освіти навчальних закладів ДСНС України з системою стратегічного планування в країні повинна виглядати так, як представлено на рисунку 3.3.

Отже, окреслені концептуальні засади стратегії державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту в ході проведеного дисертаційного дослідження зводяться до необхідності впровадження системи освіти, яка розрахована на безперервність. Даний напрям є одним із

стратегічних напрямів у нашій країні, адже стратегічне планування повинно відбуватися на всіх рівнях освіти у сфері цивільного захисту. Поряд з цим визначено, що для того, аби українська освіта була конкурентоспроможною на ринку освітянських послуг, потрібно узгодити державну класифікацію освіти з міжнародними стандартами. Далі у дослідженні необхідно визначити шляхи підвищення ефективності державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту.

3.3. Удосконалення ефективності державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту

Призначення вищевіокремленого комплексного механізму державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту та стратегічні засади державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту спрямовані на удосконалення ефективності підготовки фахівців для ДСНС України.

Якість підготовки будь-яких фахівців являє собою результат навчального процесу. Цей результат залежить від багатьох факторів: по-перше, від рівня кваліфікації професорсько-викладацького складу, по-друге, від стану навчального та методичного забезпечення, по-третє, від технічного оснащення та, щонайголовніше, від інтелектуальних здібностей майбутнього фахівця служби цивільного захисту.

Моніторинг якості підготовки фахівців показав, що якість освіти у навчальних закладах ДСНС України знаходиться на високому рівні. Нами було проаналізовано міжнародний досвід підготовки фахівців служби цивільного захисту та виявлено, що захист населення, територій, матеріальних і культурних цінностей від надзвичайних ситуацій – це одна з основних функцій держави, від ефективності здійснення якої безпосередньо залежить національна безпека і загалом існування держави.

У провідних зарубіжних країнах, зокрема державах-членах Євросоюзу

та НАТО, вже давно усвідомили важливість вирішення відповідного завдання, задля чого в більшості з них створені спеціальні організаційно-управлінські системи запобігання надзвичайним ситуаціям, здатні забезпечити ефективний цивільний захист, фахівців якого готують спеціалізовані навчальні заклади даних країн.

Після проведеного аналізу міжнародного досвіду систем підготовки кадрів для органів та підрозділів цивільного захисту провідних країнах світу нами висунуто низку пропозицій, для того щоб наша професійна освіта у сфері цивільного захисту наблизилась до вимог європейської, а саме:

– необхідно впровадити більший вибір спеціальностей у профільних навчальних закладах ДСНС України, наприклад, економіку, юриспруденцію тощо. Це дозволить вищим навчальним закладам ДСНС України не бути залежними тільки від державного бюджету;

– необхідно збільшити кількість практичних занять, для того щоб майбутні працівники ДСНС України могли швидко та кваліфіковано приймати рішення у психологічно-важкій атмосфері надзвичайної ситуації та мали змогу на освоєння техніки на практиці;

– необхідно приділити більше уваги медицині. У багатьох розвинених країнах існує таке поняття як «парамедик», – це людина, яка має кваліфікацію рятувальника та пройшла відповідні додаткові курси з надання невідкладної допомоги, вона уміє швидко та якісно надавати допомогу в зоні надзвичайної ситуації [241 с. 46–54], там, де звичайний медичний працівник не має доступу для знаходження;

– необхідно в університеті проводити безкоштовні курси для людей, які хотіли б вступити до лав добровільної пожежної охорони. Така практика дозволить підвищити престиж спеціальності та дозволить віднайти людей, які вважають ліквідацію надзвичайних ситуацій та рятування людей своїм покликанням;

– необхідно приділити більше уваги вивченню іноземних мов, а саме англійської, адже вона є однією з найпоширеніших мов у світі, особливо як

друга мова та мова міжнародного спілкування. Така практика дозволить співробітникам ДСНС України брати участь у міжнародних конференціях та навчаннях, що, своєю чергою, суттєво підвищить їхній професійний рівень [283, с. 118–119].

Сьогоднішня вбачає євроінтеграцію в усіх сферах суспільно-політичного життя, таке бачення не могло залишити поза увагою й аспекти в освіті, тому необхідно пристосувати наші спеціальності з підготовки фахівців до Міжнародної стандартної класифікації освіти, яку ми почали розглядати вище. ISIC є класифікацією, що являє собою керівництво для упорядкування освітніх програм і відповідних кваліфікацій за рівнями та галузями освіти. Така класифікація є результатом міжнародної угоди і документом, що офіційно затверджений країнами-учасницями на Генеральній конференції ЮНЕСКО.

Міжнародна класифікація являє собою основу для класифікації освітньої діяльності, що визначена в програмах і підсумкових кваліфікаціях відповідно до узгоджених на міжнародному рівні категорій. Тому, основні положення і визначення такої класифікації призначено для міжнародного застосування і охоплення всього спектра систем освіти [313].

Вихідною одиницею класифікації ISIC є національна освітня програма і відповідно визнані освітні кваліфікації, де освітня програма визначається як єдиний комплекс або послідовність видів освітньої діяльності, або комунікації, що спланована і організована для досягнення заздалегідь поставлених цілей навчання або конкретних освітніх завдань протягом певного періоду часу. Цілі полягають в удосконаленні знань, навичок і компетенцій у межах особистого, громадянського, суспільного і/або виробничого контексту. Мета навчання, як правило, пов'язана з підготовкою до навчання на більш високому рівні, оволодінням професією, а також може бути спрямованою на розвиток особистості або на проведення дозвілля. Загальною характеристикою освітньої програми є те, що, по досягненні цілей

навчання або після виконання освітніх завдань, видається документ, який підтверджує успішне її завершення.

Ключові компоненти ISIC розуміються таким чином (див. рис. 3.4).

Рис. 3.4 Ключові компоненти ISIC

Джерело: складено самостійно за [313]

Окрім зазначених на рисунку 3.4 компонентів, ISIC визначає навчальний процес як тривалий та безперервний [313].

Останніми десятиліттями в зарубіжній практиці досить багато приділяється уваги моделюванню професійної діяльності майбутніх фахівців на основі отримання адекватного і наочного уявлення про цю діяльність та створення технологій, що забезпечують необхідну підготовку. В основі великої кількості зарубіжних моделей стоїть поняття «компетенції», зараз

дане поняття можна застосувати і до системи освіти України. Компетенція являє собою сукупність якостей особистості (знань, навичок, можливостей самонавчання тощо), що задаються стосовно певного кола предметів і процесів, необхідних для якісної продуктивної діяльності щодо них. В європейському проекті «Визначення та відбір ключових компетенцій» «ключові компетенції» представлені як найбільш значущі і важливі «в багатьох життєвих сферах, які слугують запорукою життєвого успіху і ефективного функціонування суспільства» [84, с. 11, с. 17].

Поняття «компетентність» та «кваліфікація» вже досить довго існують у світі, і такі підходи до кваліфікацій, які були отримані шляхом неформальної освіти і практичної діяльності, зарекомендували себе тільки з позитивного боку. Тому ми пропонуємо легітимізувати це поняття на практиці. Чималим зрушенням у цього питанні посприят Закон України «Про вищу освіту», в якому з'явилося тлумачення цих понять у наступному вигляді (рис. 3.5).

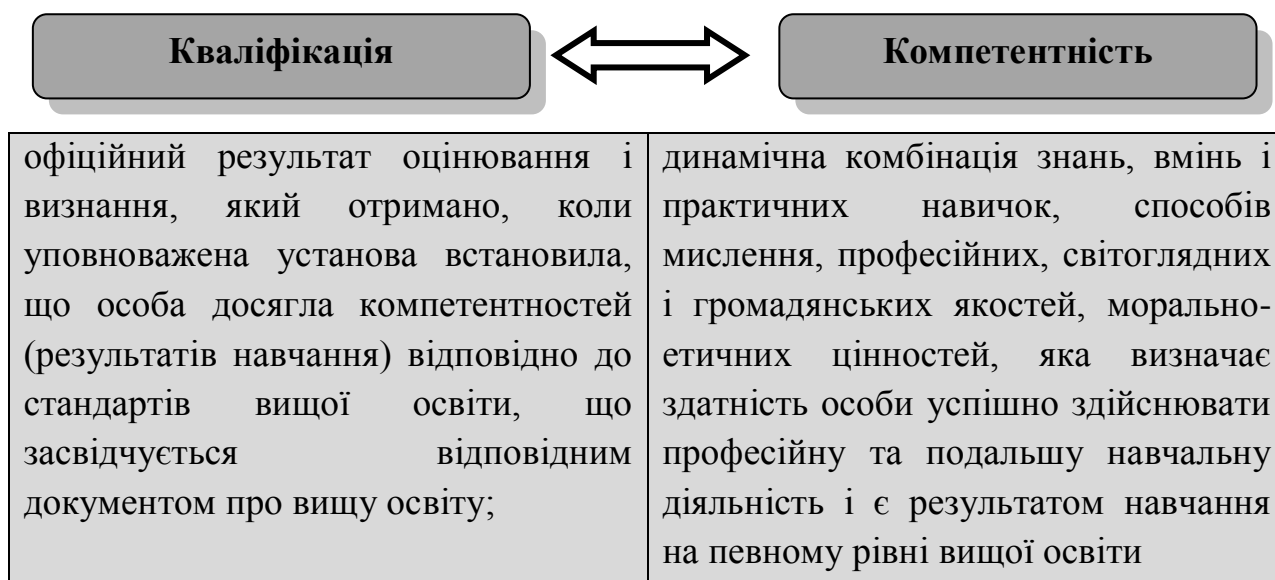

Рис. 3.5 Тракткування понять «кваліфікація» та «компетентність» відповідно до Закону України «Про вищу освіту».

Джерело: складено самостійно за [184]

У контексті ISIC, кваліфікація – це офіційне підтвердження, як правило, у формі документа, що посвідчує успішне завершення освітньої

програми або етапу освітньої програми. Кваліфікацію можна отримати за допомогою:

- успішного завершення освітньої програми повністю;
- успішного завершення етапу освітньої програми (проміжна кваліфікація освіти);
- перевірки знань, навичок, компетенцій, що не залежать від участі в освітній програмі [313].

Успішним завершенням програми вважається досягнення учнями певних цілей навчання. Індивідуальні кредити, отримані за результатами успішного завершення індивідуальних курсів (наприклад, модулів або предметів), не заважають отриманню кваліфікації відповідно до міжнародних стандартів.

Для визначення якості підготовки фахівця служби цивільного захисту, як і для іншої професійної спеціальності, окрім «кваліфікації» та «компетенції» використовують ще поняття «кваліфікаційні характеристики» та «професіограми». Кваліфікаційна характеристика фахівця є описом об'єктивних вимог. Дотримання і виконання даних вимог у повному обсязі дозволить фахівцеві успішно вирішувати основні професійні завдання.

Досить докладно кваліфікаційні характеристики розглянуто у працях Н. Селезньова [250, с. 7–30]. Він встановлює основні відмінності між професіограмою та кваліфікаційною характеристикою. Професіограма, на його переконання, описує психологічні, соціально-економічні, технічні та інші характеристики професії. Кваліфікаційна характеристика розглядає не спеціальність, а носія цієї спеціальності певного рівня кваліфікації.

Ми дотримуємось загальноприйнятої думки, що «професіограма» (від лат. *professio* – *спеціальність*; *gramma* – *запис*) є системою ознак, що описує ту чи іншу професію та включає в себе перелік норм і вимог, які висуваються даною професією чи спеціальністю до фахівця. Зокрема, професіограма включає в себе перелік психологічних характеристик, яким повинні відповідати фахівці конкретних професійних груп. Крім зазначеного вище,

професіограми часто використовують при розробці антикризової кадрової політики, а кваліфікаційна характеристика є нормативним документом компетентного фахового органу, що погоджений із замовником фахівців, у якому безпосередньо формулюються вимоги до професійних якостей, знань та умінь фахівця, що необхідні для виконання завдань професійної діяльності згідно з потребами ринку праці.

Також розрізняються основні цілі розробки професіограми і кваліфікаційної характеристики. Метою розробки професіограми є удосконалення профвідбору, раціоналізації режиму роботи і проадаптації, мета кваліфікаційної характеристики – це підвищення ефективності планування підготовки майбутніх фахівців.

На підставі проведеного аналізу, до моделей підготовки фахівців можна віднести наступні: мінімальна освітня програма; кваліфікаційні вимоги; державний освітній стандарт; державні вимоги до мінімуму змісту та рівня підготовки. До моделей професійної діяльності віднесемо: професіограми; психограми; модель діяльності; модель кваліфікаційних характеристик [44, с. 11–14].

Деякі вчені при моделюванні системи управління і підготовки фахівців виділяють дві основні складові: рівень професійної підготовки та основні особистісні якості.

Так, Г. Матушанський у своїх працях приділив значну увагу розробці моделей професійної діяльності викладачів вишів, і на їхній основі різним моделям підготовки фахівців. Моделі особистості він поділяє на два підкласи – «професіографічні» і «персонологічні». Професіографічні моделі особистості, засновані на виборі базових властивостей «від професії», ґрунтуються на вимогах, що висуваються професією до фахівця, і на здібностях, які повинен мати фахівець. Вибір базових властивостей в персонологічних моделях здійснюється «від особистості» і ґрунтується на відомостях про багатосторонню структуру особистості [128].

Також розглядає «професіографічний» підхід до формування якостей особистості майбутнього фахівця вчений Л. Тароєв [266, с. 70–85]. До професіографічного підходу він відносить підготовку фахівця до професії через детальне вивчення професії, ознайомлення його з професіограмою (різнобічний опис професії, що дає чітке уявлення про те, що має виконуватися фахівцем, які ресурси повинні бути задіяні, які виробничі умови дотримані). Існують різні методи та підходи до дослідження професії та побудови професіограми:

- комплексний (враховується значне коло різних характеристик – технологічних, соціальних та ін.);

- аналітичний (аналіз основних морфологічних і нормативних показників професії);

- задачно-особистісний підхід (опис основних об'єктивних професійних знань, умінь, результатів діяльності та психологічних характеристик, відповідність яких дозволить виконувати поставлені завдання).

Найбільшого поширення при складанні професіограми отримав задачно-особистісний підхід:

- чітко виділяти предмет і основні результати праці;
- мати практичну спрямованість;
- виокремлювати спрямованість праці на користь конкретної людини;
- не виокремлювати певні частини професії, а описувати її цілісно в системі характеристик (виділяти пріоритетні складові);

- відображати розвиток фахівця за допомогою професії, психологічний розвиток у процесі діяльності;

- відображати непоправні професійні якості. Знання курсантом, студентом та слухачем професіограми за обраною спеціальністю активізує його в оволодінні майбутньою професією, викликає вибіркоче ставлення до діяльності в навчальний та позанавчальний час [115, с. 46–49].

Поряд з цим, зважаючи на дослідження, які були проведені, ми вважаємо за потрібне виконати вимоги ст. 5 Закону України «Про вищу освіту» [184], в якій зазначено, що підготовка фахівців з вищою освітою повинна здійснюватись за відповідними освітньо-професійними, освітньо-науковими, науковими програмами на таких рівнях вищої освіти: а саме: початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень, другий (магістерський) рівень, третій (освітньо-науковий) рівень та науковий рівень.

Поряд з цим, необхідно забезпечити перехід до дворічної магістратури та чотирирічної програми підготовки докторів філософії.

В країнах Європейського Союзу поняття «академічної мобільності» дуже розвинуте. Академічна мобільність являє собою інтеграційний процес у сфері освіти, який надає можливість студентам, слухачам, курсантам, ад'юнктам та викладачам брати участь у різноманітних навчальних та навчально-дослідницьких програмах. Основною метою таких програм є підвищення якості освіти загалом, підготовка майбутніх кваліфікованих фахівців, розвиток міжкультурного обміну та підвищення кваліфікації для викладачів навчальних закладів. Така практика сприятиме оволодінню вітчизняними викладачами новітніми інтерактивними, індивідуалізованими, командними та проектними навчальними технологіями спільного вироблення нового знання.

Така практика – з обміну досвідом представниками професорсько-викладацького складу та слухачами – є у навчальних закладах ДСНС України, проте ми здебільшого виступаємо як учасники, а не як засновники таких програм. Тому це питання потребує вирішення на рівні центральних органів виконавчої влади. Поряд з цим, потрібно масово поширювати практику публікацій у провідних наукометричних базах та реєстрацію вітчизняних збірників у таких наукових базах. Для цього потрібно заохочувати науково-педагогічних працівників займатись наукою та поширювати свої знання в усьому світі. Також є необхідність перегляду

ставлення наших наукових співробітників до прикладних досліджень, які досить часто використовуються нашими колегами з інших країн. Така взаємодія з іноземними виданнями може дати величезний поштовх вітчизняній науці та дозволить відкрити нові горизонти на теренах науки загалом.

Випускники даних навчальних закладів, які навчаються на державному замовленні мають 100 % працевлаштування, вони працюють на таких посадах: державний інспектор з нагляду (контролю) за станом пожежної та техногенної безпеки, начальник караулу державної пожежно-рятувальної частини, інженер оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, інженер з саперних, піротехнічних та вибухових робіт загонів спеціального призначення, навчальних центрів оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, фахівець з радіаційного та хімічного захисту, інструктор з радіаційної та хімічної розвідки, інженер-радіолог, інженер з радіаційної та хімічної розвідки, інженер з радіаційної безпеки, психолог психологічної служби, інспектор відділу по роботі з персоналом, інспектор з охорони праці та ін.[152]. Більшість напрямів роботи, з якими необхідно буде стикнутися випускникам, пов'язана з ризиком для життя і здоров'я, досить суттєвим чинником є психологічне навантаження. Поряд з цим, підготовчі курси, що проходять для абітурієнтів училища та вищих навчальних закладів сфери цивільного захисту, здебільшого направлені на поглиблене вивчення фізики, математики, української мови та інших предметів за шкільною програмою, які необхідні для вступу, тобто вони є більш теоретичного спрямування [160]. Виходячи з останнього, ми вважаємо, що необхідною є саме психологічна підготовка абітурієнтів до обраної професії перед вступом до навчального закладу ДСНС України. Зокрема, необхідно ознайомити майбутнього здобувача вищої освіти, слухача з труднощами, якими вони можуть стикнутися у практичній діяльності після закінчення даного навчального закладу, звичайно, у межах дозволеного психологічного навантаження. Підготовчі курси, які ми пропонуємо, мають проводитися не

тільки для випускників загальноосвітніх закладів, які вже знаходяться в обмежених часових межах перед вступом до вишу або училища, а й для старшокурсників, які ще знаходяться перед вибором спеціальності та майбутньої професії. Таким чином, ці підготовчі курси можуть виконувати відразу дві функції – сприяти підвищенню рівня теоретичних знань та залученню майбутніх фахівців у даній сфері. Ми вважаємо, що така пропозиція є вкрай необхідною, адже людина зробить для себе інший вибір професії вже на початку, а не зрозуміє, що вона не зможе цим займатись вже після закінчення даного навчального закладу, наслідком чого стане звільнення з лав ДСНС України. Поряд з цим, будуть марно витрачені державні кошти на підготовку цього фахівця, а гарнізон, до якого повинен бути направлений цей випускник, залишиться без кваліфікованого співробітника, а держава, своєю чергою, витратить державний бюджет на його підготовку марно. Тож, як наслідок, виникає вже економічний фактор та мотиваційна складова проведення такого типу курсів. У Національній стратегії є дещо схожа пропозиція щодо впровадження «нульового» курсу для тих людей, які мають необхідність підвищити якість своєї середньої освіти. Проте у наших пропозиціях та у пропозиціях Національної стратегії – різні цілі: ми у своїх дослідженнях пропонуємо проводити підготовчі курси для того, щоб людина усвідомила усю важливість обраної спеціальності, а у «нульовому» курсі – це підвищення якості середньої освіти перед вступом до навчального закладу.

Інформаційні технології, так звані «новітні технології», які нині посідають одне з ключових місць, вимагають постійного покращання матеріально-технічної бази в навчальних закладах. Також важливим, на наш погляд, є ІТ-розробки у сфері освіти. Необхідно включити у базовий перелік е-навчання (e-learning service standard), це дозволить фахівцям будь-якої кваліфікації та спеціальностей бути обізнаними у такій прогресивній сфері як ІТ (Information Technology / інформаційні технології). Розвинуті країни світу вже давно взяли таку практику на озброєння, вони стрімко впроваджують

інноваційні програми для підготовки фахівців служби цивільного захисту. Так, приміром, у Республіці Польща 2012 року з'явився один із перших симуляторів, що дозволяє кадетам (курсантам) без фізичної присутності у надзвичайній ситуації навчитися приймати важливі управлінські рішення у складі пожежного караулу. Треба розуміти, що дана сфера стрімко розвивається, тому необхідно визначати перелік ІТ-засобів та ІТ-сервісів щонайменше один раз на рік.

Позитивним зрушенням у питаннях якості освіти є створення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Таке агентство є одним з органів управління у сфері вищої освіти. Його створення передбачено Законом України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року, що набрав чинності 6 вересня 2014 року [184]. Національне агентство перебере на себе певні регуляторні та контрольні функції Міністерства освіти і науки України; замінить Вищу атестаційну комісію (ВАК) та Державну акредитаційну комісію (ДАК).

Також слід зазначити, що Концепцією розвитку освіти і науки в Україні було запропоновано і навіть намічено дати ухвалення національних індикаторів якості освіти та національні індикатори ефективності освіти. Проте це питання зараз перебуває у стадії замороження. Тому і те, що Україна ввійде в Education at a Glance до 2017 року також залишається обіцянкою на папері.

Нагадаємо, що якість освіти можна оцінити за певними показниками, їх ще називають індикаторами. Найпоширенішими системами освітніх індикаторів є Освітні індикатори Ради з освіти Європейського Союзу, Освітні індикатори Міжнародного Консультативного Форуму з освіти для усіх, Освітні індикатори ЮНЕСКО, ОЕСР (Організація з економічного співробітництва та розвитку) [1]. У світовій практиці застосовується кілька індикаторів, вони ж – системи показників якості освіти, які можуть бути використані для аналізу поточного стану освітньої сфери. Загалом, вони

поділяються на два типи моделей – міжнародні (ЮНЕСКО, ЄС, ОЕСР, ISIC) та національні (Бельгія, Данія, Франція, Швеція, Швейцарія, США, Росія) [2].

В Національній доктрині розвитку освіти і науки, яка була затверджена Указом Президента України від 17 квітня 2002 року № 347/2002, було прописано, що «держава сприяє розвитку співробітництва навчальних закладів на дво- і багатосторонній основі з міжнародними організаціями та установами (ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, Європейським Союзом, Радою Європи), Світовим банком, зарубіжними освітянськими фондами, іншими міжнародними організаціями» [218]. З того часу минуло вже 14 років, а вітчизняні виші так і не мають національних індикаторів та необхідних узгоджень для того, аби їх сприймали на рівних правах з ВНЗ Європи та інших розвинутих країнах світу.

Питання міжнародного визнання необхідно вирішувати зараз і негайно, бо за цим визнанням стоять всі інтеграційні процеси, які просто не можуть повноцінно відбуватися на території нашої держави в обраній сфері. Також необхідно законодавчо закріпити участь України в міжнародних моніторингових дослідженнях (PISA, TIMSS, PEARLS).

На даний момент в навчальних закладах ДСНС України існує низка систем, які працюють в різних підрозділах університету. Це і бази даних з семестрового контролю, екзаменаційних сесій, складання розкладу, що ведуться в центрі організації, координації навчально-методичної роботи, електронний журнал обліку успішності і відвідування, база даних з результатами вступу до університету, дані про психологічний стан, база даних відділу кадрів та ін. Всі ці бази даних існують і працюють окремо і не взаємодіють. На підставі результатів проведення заходів – чи то екзаменаційної сесії, чи то психологічного обстеження, – звичайно ж, робляться певні висновки, але вони здебільшого є односторонніми, бо охоплюють один напрям і не дозволяють з достатньою точністю вказати на причини, зазначити необхідні дії, забезпечити постійні впливи на процес підготовки. Як було зазначено вище, недостатньо замикатися на процесі

тільки засвоєння знань, необхідно враховувати й інші фактори, що впливають на рівень підготовки курсантів, студентів та слухачів.

Якість освітніх послуг для потреб служби цивільного захисту повинна відповідати:

- стандартам якості;
- особливостям навичок майбутніх фахівців служби цивільного захисту для практичної діяльності у лавах ДСНС України;
- враховувати міжнародний досвід та інноваційні підходи до підготовки фахівців для специфічної галузі.

Якість освітніх послуг, що надаються майбутнім фахівцям служби цивільного захисту, виступають у вигляді певних характеристик навчального процесу, які зумовлюють забезпечення підготовки фахівців такого рівня, якого потребує ДСНС України та реалії сьогодення. Нами визначено етапи циклу підготовки фахівців служби цивільного захисту у вищому навчальному закладі, до яких належать (див. рис. 3.6):

- державне замовлення та маркетинг освітніх послуг;
- відбір абітурієнтів;
- проектування освітнього процесу;
- ресурсне забезпечення освітнього процесу;
- освітній процес;
- випуск підготовлених висококваліфікованих фахівців служби цивільного захисту, перепідготовка та підвищення кваліфікації [123, 184, 221].

Враховуючи усе вищезазначене та на основі комплексного механізму державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту (рис. 3.1) і системи стратегічного планування розвитку загальної середньої, професійно-технічної та вищої освіти навчальних закладів ДСНС України (рис. 3.3), пропонуємо створити систему безперервної освіти у сфері цивільного захисту (рис. 3.7), ґрунтуючись на етапах підготовки фахівців служби цивільного захисту у ВНЗ (рис. 3.6) та з урахуванням чинного законодавства України.

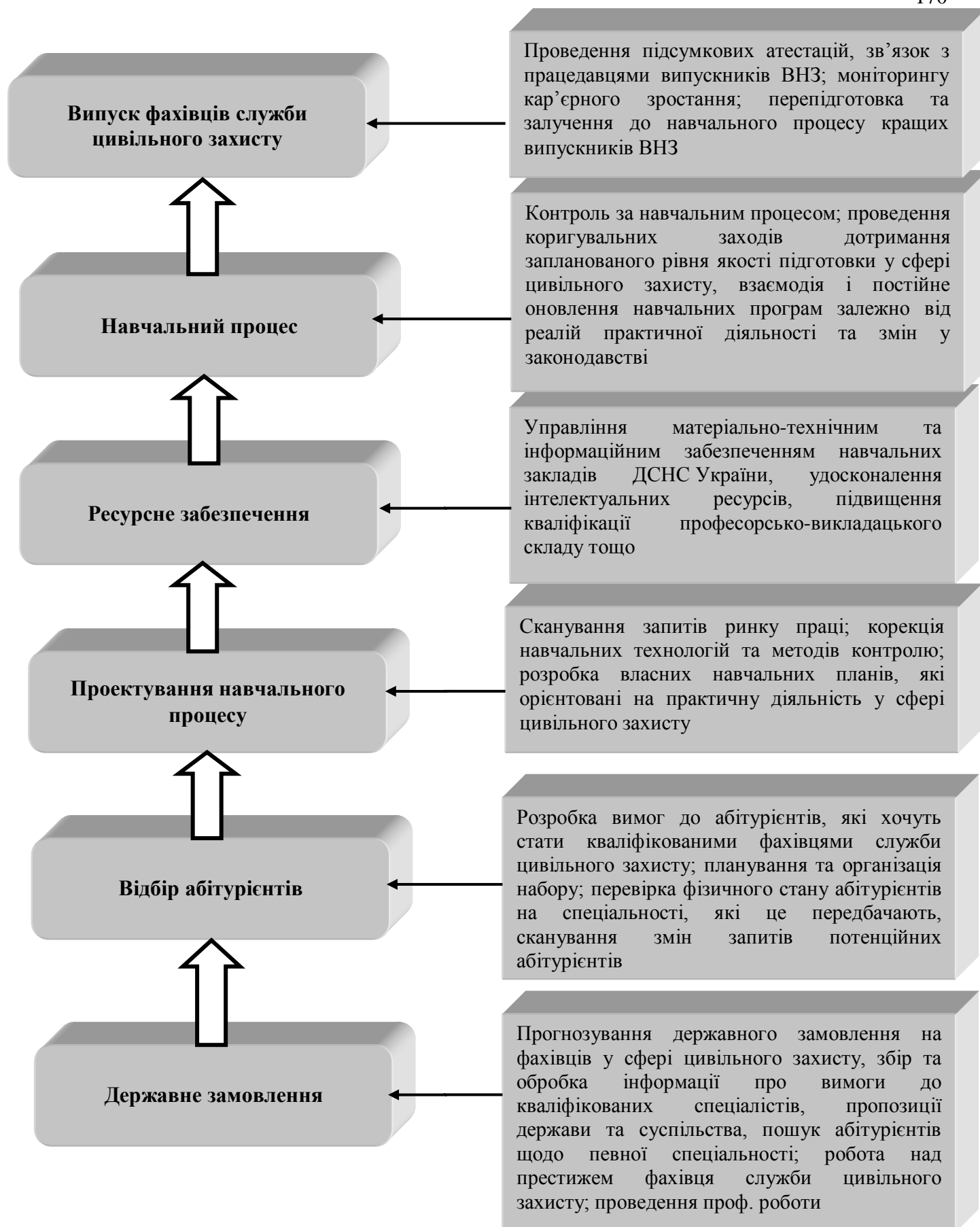

Рис. 3.6 Етапи циклу підготовки фахівців служби цивільного захисту у вищому навчальному закладі

Джерело: складено самостійно за [123, 184, 221].

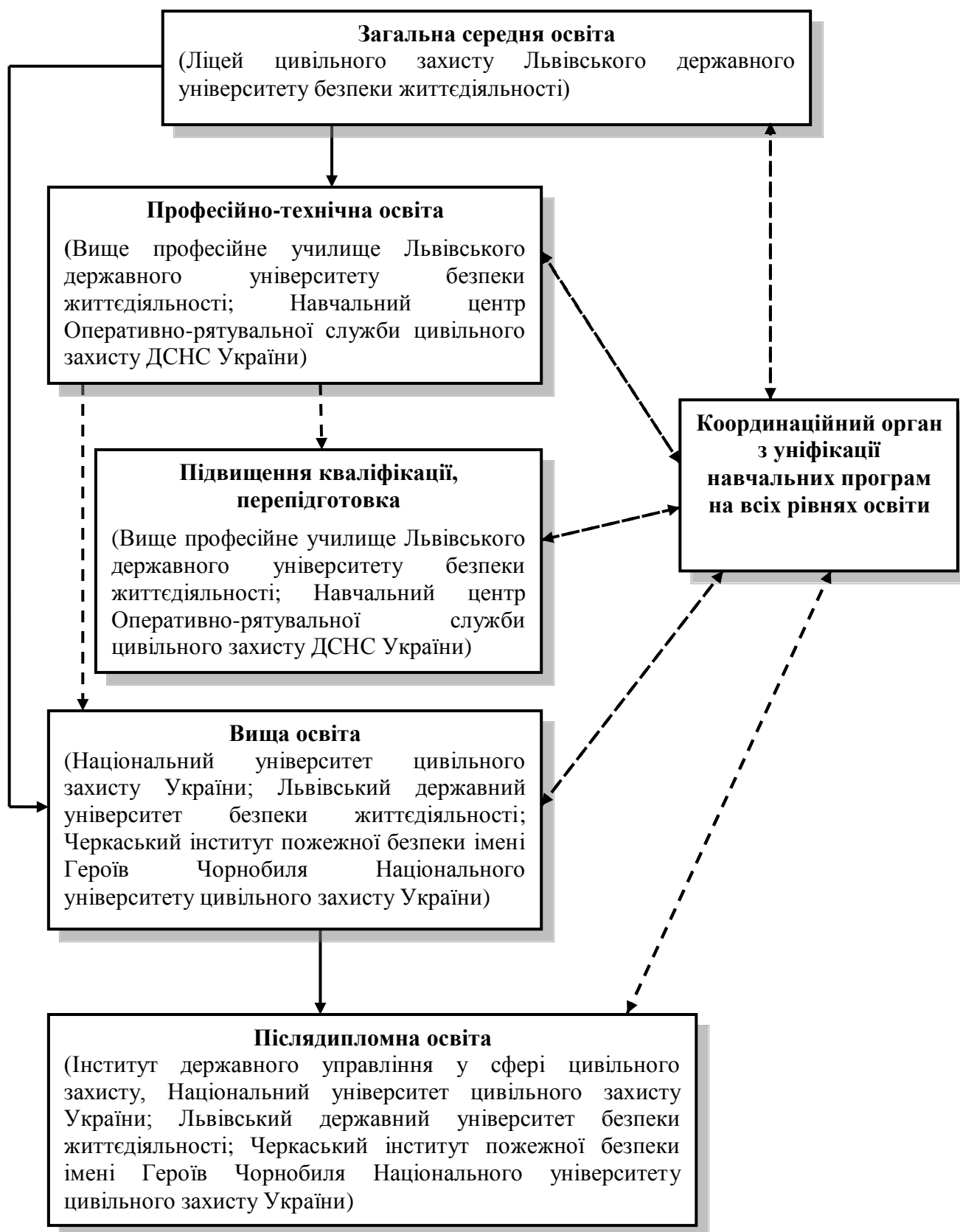

Рис. 3.7 Система безперервної освіти у сфері цивільного захисту
Джерело: складено самостійно

Для надійного функціонування такої системи потрібно створити такий орган або делегувати вже існуючому на законодавчому рівні завдання з

уніфікації всіх навчальних програм на усіх рівнях освіти. Необхідність цього обґрунтована тим, що безперервний навчальний процес повинен відбуватися без дублювання предметів, їхньої складової, повторювання однієї і тієї самої інформації на кожному рівні освіти, а це вже несе за собою і фінансову складову підготовки, оскільки навчання фінансується з державного бюджету, з цього впливає нераціональне використання державних коштів.

Нами було визначено, що в ДСНС України функціонує Науково-методичний центр навчальних закладів сфери цивільного захисту, який є робочим, консультивно-дорадчим органом і дислокується у НУЦЗУ. У штаті центру діє два відділи – відділ науково-методичного забезпечення освіти і відділ організації та координації науково-дослідної діяльності. Головними напрямками центру є об'єднання науково-педагогічного потенціалу, координація науково-дослідної діяльності вищих навчальних закладів ДСНС України та організація їхнього діючого взаємозв'язку з територіальними органами управління ДСНС України; удосконалення науково-методичного забезпечення системи підготовки кадрів усіх рівнів вищої освіти у сфері цивільного захисту як на сучасному етапі, так і на перспективу. До пріоритетних завдань центру належить координація діяльності навчальних закладів і установ ДСНС України з питань освіти, форм і методів навчання в процесі підготовки фахівців у сфері цивільного захисту; розробка, експертна оцінка, узгодження нормативно-правових актів, що регламентують підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації працівників органів і підрозділів ДСНС України, а також керівних кадрів і фахівців інших міністерств у сфері цивільного захисту; координація науково-дослідної діяльності вищих навчальних закладів ДСНС України в галузі фундаментальних, прикладних досліджень і розробок у сфері цивільного захисту; сприяння інтеграції наукової, навчальної та професійної діяльності в системі галузевої вищої освіти, забезпечення єдності професійної освіти і наукової діяльності; розробка пропозицій щодо формування та змісту нормативно-правової бази, що регламентує навчально-виховну і науково-

дослідну діяльність вищих навчальних закладів ДСНС України; експертиза засобів навчання, навчальних планів, освітніх (освітньо-професійних, освітньо-наукових) програм на відповідність стандартам вищої освіти, навчальним планам і програмам галузевої освіти для отримання грифів Міністерства освіти і науки України; узагальнення й розробка пропозицій щодо підвищення якості підготовки кадрів з урахуванням практичного досвіду органів управління та підрозділів ДСНС України, створення відповідного інформаційного та методичного забезпечення навчально-виховного процесу в навчальних закладах ДСНС України; розвиток взаємозв'язку з іншими вищими навчальними закладами, установами, організаціями в Україні та за кордоном з питань науково-методичного забезпечення освіти у сфері цивільного захисту (пожежної безпеки), обміну досвідом роботи тощо.

Як бачимо із зазначеного вище, цей Науково-методичний центр навчальних закладів сфери цивільного захисту займається координацією науково-дослідної діяльності професійно-технічних та вищих навчальних закладів ДСНС України. Виходячи з вищезазначеного, для економії бюджетних коштів на створення нового координаційного органу, вважаємо за необхідне делегувати цьому Центру уніфікацію навчальних програм на всіх рівнях освіти (повної загальної, професійно-технічної та вищої), координацію за напрямками підготовки фахівців різних спеціальностей та контроль за напрямками підготовки фахівців різних спеціальностей, а також контроль за виконанням. У такий спосіб всі рівні освіти будуть взаємопов'язані між собою для того, аби навчання фахівців служби цивільного захисту було якісним та передовим.

Висновки до третього розділу

1. Проведене дослідження репрезентує напрями удосконалення державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту, першим серед яких (напрямів) обрано наукове обґрунтування всебічного застосування правового, організаційного, фінансово-економічного, інформаційно-комунікаційного механізмів, що передбачає їхнє об'єднання. Це збільшить можливість досягнення запланованих позитивних результатів, а також забезпечить системне вирішення проблем у сфері підготовки фахівців служби цивільного захисту. На цій підставі запропоновано новий комплексний механізм державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту, який розраховано на безперервну освіту (рис. 3.1). В його основу покладено елементи зазначених мономеханізмів – мету, принципи, суб'єкти та об'єкти впливу, функції, форми, методи, засоби державного управління тощо.

2. Досліджено існуючі стратегічні напрями з розвитку освіти в країні і те, як вони реалізуються стосовно навчальних закладів ДСНС України з урахуванням особливостей сфери цивільного захисту. Визначено, що безперервність освіти є одним із стратегічних напрямів нашої країни. Було розглянуто системи освітніх міжнародних класифікацій, їхні особливості та специфіку застосування у вітчизняній освіті сфери цивільного захисту.

3. Запропоновано легітимізувати на практиці поняття «компетентність» та «кваліфікація» як однієї з необхідних передумов законодавчого закріплення участі України в міжнародних моніторингових дослідженнях (PISA, TIMSS, PEARLS).

4. Визначено, що якість освітніх послуг, які надаються майбутнім фахівцям служби цивільного захисту виступають у вигляді певних характеристик навчального процесу, що зумовлюють забезпечення підготовки фахівців такого рівня, якого потребує ДСНС України та реалії

сьогодення. Нами визначено етапи циклу підготовки фахівців служби цивільного захисту у вищому навчальному закладі (рис. 3.6).

5. Запропоновано на основі комплексного механізму державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту, який базується на принципах забезпечення безперервної освіти (рис. 3.1.), системи стратегічного планування розвитку загальної середньої, професійно-технічної та вищої освіти навчальних закладів ДСНС України (рис. 3.3.), етапів підготовки фахівців служби цивільного захисту у вищому навчальному закладі (рис. 3.6.) та з урахуванням чинного законодавства України, створити систему безперервної освіти у сфері цивільного захисту (рис. 3.7.). Для надійного функціонування такої системи запропоновано створити координаційний орган або делегувати вже існуючому на законодавчому рівні завдання з уніфікації всіх навчальних програм на усіх рівнях освіти. Доведено, що необхідність цього обґрунтована тим, що безперервний навчальний процес повинен відбуватись без дублювання предметів, їхньої складової, повторювання однієї і тієї самої інформації на кожному рівні освіти під час підготовки кваліфікованого фахівця служби цивільного захисту.

6. Розглянуто Науково-методичний центр навчальних закладів сфери цивільного захисту, визначено, що він займається координацією науково-дослідної діяльності професійно-технічних і вищих навчальних закладів ДСНС України, також запропоновано для економії бюджетних коштів на утворення нового координаційного органу делегувати цьому центру уніфікацію навчальних програм на всіх рівнях освіти (повної загальної, професійно-технічної та вищої), координацію за напрямками підготовки фахівців різних спеціальностей та контроль за виконанням. Визначено, що у такий спосіб всі рівні освіти будуть взаємопов'язані між собою для того, аби навчання фахівців служби цивільного захисту було якісним та передовим.

ВИСНОВКИ

В дисертації обґрунтовано і вирішено важливе науково-практичне завдання щодо формулювання теоретичних засад та розробки науково-практичних рекомендацій стосовно удосконалення і впровадження механізмів державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту. Основні висновки за результатами проведеного дослідження є такими:

1. Узагальнено теоретичні підходи до визначення сутності державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту, систематизовано наукові напрацювання щодо підготовки фахівців служби цивільного захисту та уточнено зміст підготовки фахівців служби цивільного захисту як об'єкта державного управління. За функціональністю було виокремлено стадії процесу підготовки фахівців служби цивільного захисту, а саме: кадрово-забезпечувальну, інформаційну, методичну, комунікативну, організаційну та контрольну. На основі проведеного аналізу наукової літератури з трактування поняття «механізми державного управління», з урахуванням всіх специфічних умов та особливостей сфери цивільного захисту, розкрито зміст поняття «*механізми державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту*» як комплексу засобів (важелів, способів, методів), за допомогою яких суб'єкт управління (вищі органи державної влади, ЦОВВ, МВС України, МОН України, ДСНС та інші) впливає на об'єкт управління (процес підготовки фахівців служби цивільного захисту).

2. Систематизовано зарубіжний досвід державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту в країнах світу. Визначено, що у вирішенні питань, пов'язаних з попередженням та ліквідацією надзвичайних ситуацій, накопичений значний досвід, створені ефективні освітні системи, що дозволяють якісно підготувати працівників до дій у різних надзвичайних ситуаціях. В ході дослідження були виокремлені певні конкретні пропозиції, а саме: запровадити більший вибір спеціальностей у

профільних вишах, збільшити кількість практичних занять, приділити більше уваги медицині, проводити безкоштовні курси для людей, які хотіли б вступити до лав добровільної пожежної охорони, звернути більше уваги на вивчення іноземних мов, зокрема англійської, розробити систему безперервної освіти у сфері цивільного захисту.

3. Виявлено особливості функціонування правового, організаційного, фінансово-економічного та інформаційно-комунікаційного механізмів державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту в Україні. Основними з них є: підготовка фахівців служби цивільного захисту, що є складною ієрархічною системою зі своїми зв'язками, яка належить до організаційно-функціонального типу організаційних систем управління (конкретизовано, що функціональними керівниками в даній системі виступають ЦОВВ, зокрема МВС України, МОН України та ДСНС України, поряд з цим, до лінійних керівників необхідно віднести навчальні заклади та науково-дослідні установи); процес взаємодії суб'єкта і об'єкта державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту має два рівні; нормативно-правова основа правового механізму державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту є розлогою та не має впорядкованості; інформаційно-комунікаційна складова підготовки фахівців служби цивільного захисту відіграє значну роль у впровадженні безперервної освіти у сфері цивільного захисту як основного засобу взаємозв'язку між рівнями освіти та координаційного органу.

4. На основі системного підходу розроблено комплексний механізм державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту, який базується на принципах забезпечення безперервної освіти та включає елементи правового, організаційного, фінансово-економічного, інформаційно-комунікаційного механізмів, зокрема мету, принципи, суб'єкти та об'єкт впливу, функції, форми, методи, засоби державного управління, всебічне застосування яких забезпечує досягнення цілей якісної підготовки фахівців служби цивільного захисту. Даний механізм являє собою

взаємопов'язану систему, де суб'єкт державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту в особі Парламенту, Уряду, Президента України та Центрального органу виконавчої влади – з одного боку – та навчальних закладів ДСНС України – з іншого – впливає на об'єкти державного управління, а саме – навчальні заклади ДСНС України (які у визначеному контексті трансформуються в об'єкти) і здобувачів вищої освіти, слухачів, учнів та на результати наукової роботи.

5. Окреслено напрями реалізації стратегії державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту, враховуючи теоретичні, концептуальні та організаційні аспекти формування стратегії розвитку загальної середньої, професійно-технічної та вищої освіти у навчальних закладах ДСНС України. Останнє дозволяє нам стверджувати, що безперервність освіти є одним із стратегічних напрямів розвитку нашої країни. Під час наукового дослідження було розглянуто міжнародні класифікації освіти, їхні особливості та специфіку застосування. З метою узгодження української освіти у сфері цивільного захисту з міжнародними стандартами запропоновано легітимізувати на практиці поняття «компетентність» та «кваліфікація» як одну з необхідних передумов законодавчого закріплення участі України в міжнародних моніторингових дослідженнях (PISA, TIMSS, PEARLS).

6. Запропонованими нами у дисертаційному дослідженні шляхами підвищення ефективності системи підготовки фахівців служби цивільного захисту є побудована система безперервної освіти у сфері цивільного захисту на основі комплексного механізму державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту, який базується на принципах забезпечення безперервної освіти, системи стратегічного планування розвитку загальної середньої, професійно-технічної та вищої освіти навчальних закладів ДСНС України, обґрунтованих етапів підготовки фахівців служби цивільного захисту у вищому навчальному закладі та з урахуванням чинного законодавства України. Для надійного функціонування

такої системи потрібно створити окремий орган або делегувати вже існуючому на законодавчому рівні завдання з уніфікації всіх навчальних програм на усіх рівнях освіти (повної загальної, професійно-технічної та вищої). Доведено, що необхідність цього обґрунтована тим, що безперервний навчальний процес повинен відбуватися без дублювання навчальних програм, їхньої складової, повторювання однієї і тієї самої інформації на кожному рівні освіти. У ході дисертаційного дослідження визначено, що для економії бюджетних коштів на утворення нового органу з визначеними функціональними повноваженням доцільно додати до завдань Науково-методичного центру навчальних закладів сфери цивільного захисту уніфікацію навчальних програм на всіх рівнях освіти, координацію за напрямками підготовки фахівців різних спеціальностей та контроль за виконанням. Надані конкретні практичні пропозиції дозволять значно підвищити продуктивність та якість навчального процесу у сфері цивільного захисту, що своєю чергою дозволить готувати висококваліфікованих фахівців служби цивільного захисту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янов В. Б. Державне управління: теорія і практика : монографія / В. Б. Авер'янов, В. М. Шаповал, Н. Р. Нижник / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 431 с.
2. Адміністративне право України : підручник / [Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко, В. В. Зуй та ін.]; за ред. проф. Ю. П. Битяка – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 544 с.
3. Александров В. Т. Державні механізми управління якістю неперервної освіти в Україні : монографія / В. Т. Александров. – Суми : Сумський державний університет, 2012. – 366 с.
4. Алексеик Е. Б. Информационное обеспечение автоматизированного управления воспитательным процессом в вузах МВД России (межличностные отношения, социально-психологический аспект) : дис. ... канд. техн. наук : 05.13.10 / Е. Б. Алексеик ; СПб. : СПбУ МВД России, 2003. – 200 с.
5. Альбощій О. В. Основи управління в органах і підрозділах МНС України : навч. посібник для студентів ВНЗ / О. В. Альбощій, М. М. Кулешов, О. О. Калашніков, С. А. Рашкевич, О. О. Труш; Мін. України з питань надзвичайних ситуацій та у справах наслідків Чорнобильської катастрофи ; М-во. освіти і науки України ; Ун-т. цивільного захисту України. – Х. : КП «Міська друкарня», 2009. – 370 с.
6. Англійсько-український словник термінів і понять з державного управління. – К. : Основи, 1996. – 127 с.
7. Андреев С. О. Організаційно-правовий механізм державного управління цивільним захистом на регіональному рівні : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / С. О. Андреев : ХарПІ НАДУ, 2010. – 201 с.
8. Андрейчук С. Управлінські засади розвитку вищої освіти України в умовах інтеграції в європейський освітній простір / С. Андрейчук //

Ефективність державного управління. – Л. : Вид-во Львів. регіон. ін-ту держ. управління, 2007. – Вип. 12. – С. 13–18.

9. Андрієнко М. В. Проблема визначення загальних принципів державного управління / М. В. Андрієнко // Теоретичні та прикладні питання державотворення : електрон. наук. фах. вид. – Одеський регіон. ін-т. держ. управління Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Вип. 16. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журналу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/tppd/indexhtml>

10. Андрієнко М. В. Сфера пожежної безпеки в Україні: проблемні питання державного управління : [монографія] / М. В. Андрієнко. – Черкаси : видавець Чабаненко Ю. А., 2015. – 288 с.

11. Андрієнко М. В., О. Г. Барило, С. П. Потеряйко, В. О. Тищенко. Шляхи вдосконалення системи підготовки фахівців сфери цивільного захисту / М. В. Андрієнко // Публічне управління : виклики ХХІ століття : зб. тез XIII Міжнар. наук. конгр. – Х. : Вид-во ХарPI НАДУ, 2013. – С. 315–317.

12. Андрущенко В. Модернізація вищої освіти України в контексті Болонського процесу / В. Андрущенко // Освіта. – 2004. – 12–19 трав. (№ 23). – С. 4–5.

13. Андрущенко В. П. Вища освіта в пост-болонському просторі: спроба прогностичного аналізу / В. П. Андрущенко // Філософія освіти. – 2005. – № 2. – С. 27–32.

14. Андрущенко В. П. Вища освіта України: методологічні та соціально-виховні проблеми модернізації : монографія / В. П. Андрущенко, М. І. Михальченко, В. Г. Кремінь [та ін.]; АПН України, Ін-т вищ. освіти, Запорізький держ. ун-т. – К. : Запоріжжя, 2002. – 440 с.

15. Антонець В. М. Основи державного управління у сфері цивільного захисту / В. М. Антонець // Надзвичайна ситуація. – 2006. – № 12. – С. 10–17.

16. Антонова Н. Б. Теория и методология государственного управления : курс лекций / Н. Б. Антонова, Л. М. Захарова, Л. С. Вечер. – 3-е изд., доп. – Мн. : Акад. упр. при Президенте Респ. Беларусь, 2005. – 231 с.

17. Антонюк О. Менеджмент в освітянській сфері: концептуальні засади / О. Антонюк // Персонал. – 2006. – № 10. – С. 58–65.
18. Артемчук Г. І. Вища школа України: реальність і тенденції розвитку / Г. І. Артемчук, В. В. Попович, Г. Г. Січкаренко. – К. : Ленвіт, 2004. – 176 с.
19. Астапова Г. В. Организационно-экономический механизм корпоративного управления в современных условиях реформирования экономики Украины : монография / Г. В. Астапова, Е. А. Астапова, Д. П. Лойко ; ДонГУЭТ им. М. Туган-Барановского. – Донецк. : 2001. – 526 с.
20. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления : курс лекций / Г. В. Атаманчук. – 2-е изд., доп. – М. : ОМЕГА-Л, 2004. – 580 с.
21. Афанасьев Н. В. Управление развитием промышленных предприятий : монография / Н. В. Афанасьев, С. Д. Глазьев, А. И. Городецкий. – Х. : ИНЖЭК, 2003. – 184 с.
22. Бакуменко В. Д. Державно-управлінські рішення : навчальний посібник / В. Д. Бакуменко // – К. : ВПЦ АМУ, 2012. – 344 с.
23. Бакуменко В. Д. Методологія державного управління проблеми встановлення та подальшого розвитку // Вісник УАДУ. – 2003. – № 2. – С. 11–27.
24. Бакуменко В. Д. Прийняття рішень в державному управлінні : навч. посібн. [у 2 ч.] / В. Д. Бакуменко. – К. : ВПЦ АМУ, 2010. – Ч. 1 : Теоретико-методологічні засади. – 276 с.
25. Бакуменко В. Д. Прийняття рішень в державному управлінні : навч. посібн. [у 2 ч.] / В. Д. Бакуменко. – К. : ВПЦ АМУ. – Ч. 2 : Науково-прикладні аспекти, 2010. – 276 с.
26. Бакуменко В. Д. Теоретичні та організаційні засади державного управління : навч. посібн. / В. Д. Бакуменко, П. І. Надолішній. – К. : Міленіум, 2003. – 256 с.
27. Бакуменко В. Д. Формування державно-управлінських рішень: проблеми теорії, методології, практики : монографія / В. Д. Бакуменко;

редкол. : В. М. Князєв, П. І. Надолішній, М. І. Мельник та ін. – К. : Вид-во УАДУ, 2000. – 328 с.

28. Баран М. П. Модернізація вищої освіти України: механізми інституційного регулювання : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 / М. П. Баран : Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу. – 2004. – 21 с.

29. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Терентьєва А. В. Застосування ефективних методів навчання фахівців сфери цивільного захисту /О. Г. Барило // Бюлетень Науково-методичного центру навчальних закладів МНС України № 20 – К., 2012. – С. 6–9.

30. Бєсчастний В. М. Концепція організації системи управління фінансовими коштами галузі освіти і науки / В. М. Бєсчастний // Економіка та держава. – 2009. – № 11. – С. 10–11.

31. Бєсчастний В. М. Механізми державного управління розвитком вищих навчальних закладів МВС України : автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 / В. М. Бєсчастний : Рада по вивченню продуктивних сил України Національної академії наук України. – 2010. – 38 с.

32. Бєсчастний В. М. Механізми державного управління розвитком вищих навчальних закладів системи МВС України: теорія, методологія та практика : монографія / В. М. Бєсчастний. – Донецьк : Юго-Восток, 2009. – 458 с.

33. Бєсчастний В. М. Розвиток інформаційного суспільства як позитивний чинник впливу на якість управління вітчизняною освітою [Електронний ресурс] / В. М. Бєсчастний // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2009. – № 4. – Режим доступу до журналу : <http://www.dy.nauka.com.ua>

34. Білінська М. М. Державне управління галузевими стандартами в умовах реформування вищої медичної освіти в Україні : монографія / М. М. Білінська. – К. : Вид-во НАДУ, 2004. – 246 с.

35. Большая Советская Энциклопедия : в 30 т. / [гл. ред.

А. М. Прохоров] – изд. 3-е. – Т. 13. – Конда – Кун 1973. – М. : «Советская Энциклопедия», 1972. – 608 с. : илл.

36. Большая Советская Энциклопедия : в 30 т. / [гл. ред. А. М. Прохоров] – изд. 3-е. – Т. 21. – Проба – Ременсы, 1975. – М. : «Советская Энциклопедия», 1972. – 640 с. : илл.

37. Бондар Д. В. Теоретичні засади інноваційних механізмів державного управління підготовкою управлінських кадрів в сфері вищої освіти : монографія / Бондар Д. В. – Х. : ТОВ «Оберіг», 2013. – 175 с.

38. Бондарчук Ю. Удосконалення форм і методів навчання відповідно до вимог Болонського процесу / Ю. Бондарчук, Г. Чуйко, Н. Чуйко // Вища школа. – 2005. – № 2. – С. 35–41.

39. Васильева М. В. Государственный финансовый контроль в управлении регионом : дис. ... канд. эконом. наук : 08.00.05, 08.00.10 [Электронный ресурс] / М. В. Васильева ; РГБ ОД. – Волгоград, 2003. – 182 с. – Режим доступа : http://www.dissforall.com/_catalog/t11/_science/58/9301684.html

40. Васіна А. Ю. Державне управління : навчальний посібник / А. Ю. Васіна, Л. Ю. Гордієнко [та ін.]. – К. : «Знання-Прес», 2008. – 343 с.

41. Васюк Н. О. Механізми державного управління підготовкою керівників кадрів для системи охорони здоров'я : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр : спец. 25.00.02 / Н. О. Васюк ; Національна академія державного управління при Президентові України. – К., 2013, – 21 с.

42. Вища освіта в Україні : навч. посіб. / В. Г. Кремень, С. М. Ніколаєнко, М. Ф. Степко [та ін.] ; М-во освіти і науки України. – К. : Знання, 2005. – 327 с.

43. Вища освіта в Україні: нормативно-правове регулювання / за заг. ред. А. П. Зайця, В. С. Журавського. – К. : Форум, 2003. – 1020 с.

44. Вінюков-Прощенко А. С. Модернізація вищої освіти України та її адаптація до європейських стандартів. / А. С. Вінюков-Прощенко // Наука і

молодь. Гуманіт. сер. : зб. наук. пр. / Нац. авіац. ун-т. – К., 2004. – Вип. 4. – С. 11–14.

45. Вовчаста Н. Я. Організаційно-педагогічні умови професійної підготовки фахівців пожежно-рятувальної служби : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Н. Я. Вовчаста; Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2010. – 21 с.

46. Гальперіна В. О. Освітня політика в трансформаційному суспільстві: соціально-філософський аналіз : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / В. О. Гальперіна ; Акад. пед. наук України, Ін-т вищ. освіти. – К., 2003. – 17 с.

47. Гладышев А. Г. Основы социального управления : учебн. пособ. / А. Г. Гладышев, В. Н. Иванов, В. И. Патрушев [и др.], под ред. В. Н. Иванова. – М. : Высшая школа, 2001. – 271 с.

48. Гриценко В. П. Інноваційні підходи до управління навчальними закладами / В. П. Гриценко // Фінанси України. – 2005. – № 4. – С. 85–89.

49. Гриценко О. І. Фінансово-кредитне забезпечення підприємств споживчої кооперації. – К., 2005, – 19 с.

50. Державне управління в Україні: наукові, правові, кадрові та організаційні засади : навч. посібник / за заг. ред. Нижник Н. Р., Олуйка В. М. – Л. : Вид-во Національного університету «Львівська політехніка», 2002. – 352 с.

51. Державне управління в Україні: організаційно-правові засади / Н. Р. Нижник, С. Д. Дубенко, В. І. Мельниченко [та ін.] / за заг. ред. проф. Н. Р. Нижник. – К. : УАДУ, 2002. – 164 с.

52. Державне управління і менеджмент : навч. посіб. у табл. і схемах / Г. С. Одінцова, Г. І. Мостовий, О. Ю. Амосов [та ін.] / за заг. ред. д-ра економ. наук, проф. Г. С. Одінцової. – Х. : Вид-во ХарPI УАДУ, 2002. – 492 с.

53. Державне управління : словник-довідник / Українська академія держ. управління при Президентові України ; Інститут проблем держ. управління та місцевого самоврядування / [В. М. Князев (за заг. ред.),

В. Д. Бакуменко (уклад.), В. Д. Бакуменко (заг. ред.)). – К. : Вид-во УАДУ, 2002. – 228 с.

54. Державне управління: європейські стандарти, досвід та адміністративне право / В. Б. Авер'янов, В. А. Дерещ, М. І. Ославський, Г. М. Писаренко [та ін.] ; за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К. : Юстиніан, 2007. – 288 с.

55. Державне управління: словник-довідник / В. М. Князев, В. Д. Бакуменко та ін. – К. : Вид-во УАДУ, 2002. – 228 с.

56. Державний класифікатор України. Державний класифікатор надзвичайних ситуацій. ДК 019 – 2001. – К. : Держстандарт України, 2002. – 16 с.

57. Деякі питання Державної служби України з надзвичайних ситуацій : Указ Президента України від 16.01.2013 № 20/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20/2013>

58. Дегтяр А. О. Державно-управлінські рішення: інформаційно-аналітичне та організаційне забезпечення : монографія / А. О. Дегтяр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2004. – 224 с.

59. Дегтяр А. О. Механізми прийняття управлінських рішень органами державної влади щодо соціально-економічного розвитку регіонів : монографія / А. О. Дегтяр, О. Ю. Амосов, В. М. Мартиненко. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2006. – 300 с.

60. Джексон Грейсон мл., Карл О'Делл. Американський менеджмент на порозі ХХІ века : пер. с англ. / Джексон Грейсон мл., Карл О'Делл. – М. : Экономика, 2007. – 320 с.

61. Дзвінчук Д. Державне управління освітою в Україні: тенденції і законодавство / Д. Дзвінчук. – К. : Нічлава, 2003. – 240 с.

62. Дзюба В. М. Патріотичне виховання майбутніх офіцерів внутрішніх військ у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 20.02.02 / В. М. Дзюба ; Національна академія

прикордонних військ України ім. Б. Хмельницького. – Хмельницький, 2002 – 19 с.

63. Діденко А. О. Маркетингова наука для української освіти / А. О. Діденко // Післядипломна освіта в Україні. – 2002. – № 2. – С. 71–73.

64. Дмитренко Т. О. Особливості перспективного управління у вищому закладі освіти / Т. О. Дмитренко, А. І. Прокопенко, К. В. Яресько // Стратегія управління закладами освіти в умовах формування інформаційного суспільства : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., 7–9 груд. 2005 р. – К. ; Чернігів ; Ніжин, 2005. – С. 35–36.

65. Доманський В. Організаційні і правові питання державного управління у сфері пожежної безпеки України : дис. ... канд. юрид. наук / В. Доманський ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К. : НАДУ, 2004. – 211 с.

66. Домбровська С. М. Державне управління вищою освітою в умовах трансформаційних змін : монографія / С. М. Домбровська. – Х. : Оберіг, 2010. – 176 с.

67. Домбровська С. М. Забезпечення ефективного державного управління підготовкою фахівців у сфері цивільного захисту: створення професійних стандартів / С. М. Домбровська // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць / Харк. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2013. – Вип. 1. – С. 293–298.

68. Домбровська С. М. Інноваційні державні механізми формування якісної системи освіти в Україні / С. М. Домбровська // Вища освіта України (додаток 2): тематичний випуск: Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу. – 2013. – № 3. – С. 10–14.

69. Друкер П. Эффективное управление. Экономические задачи и оптимальные решения / пер. с англ. – М. : ФАИР-ПРЕСС, 1998. – 288 с.

70. Економіка вищої освіти України: тенденції та механізм розвитку : [монографія] / [В. П. Андрущенко, І. С. Каленюк, С. В. Мочерний та ін.] / за

заг. ред. В. П. Андрущенко ; Акад. пед. наук України ; Ін-т вищ. освіти. – К. : Пед. преса, 2006. – 206 с.

71. Енциклопедія державного управління [Текст] : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. Т. 2 : Методологія державного управління / наук.-ред. колегія : Ю. П. Сурмін (співголова), П. І. Надолішній (співголова) та ін. – 2011. – 692 с.

72. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

73. Євсюков О. П. Шляхи підвищення якості освіти [Електронний ресурс] / О. П. Євсюков // Державне управління: удосконалення та розвиток : електр. наук.-практ. жур. – 2013. – Режим доступу : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=654>

74. Жукова Л. А. Державне управління у сфері цивільного захисту в Україні: функціонально-структурний аспект : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Л. А. Жукова ; Національна академія державного управління при Президентові України. – К., 2007. – 22 с.

75. Жукова Л. А. Шляхи удосконалення системи державного управління у сфері цивільного захисту в контексті інтеграції України в Європейський Союз // Ефективність державного управління в контексті глобалізації та євроінтеграції : матер. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, 29 травня 2003 р., м. Київ / за заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. – К. : Вид-во НАДУ, 2003. – Т. 1. – С. 368–370.

76. Журавльова Ю. О. Механізми державного управління реформування вищої освіти України в умовах євроінтеграції : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 / Ю. О. Журавльова ; Національна академія державного управління при Президентові України. – К., 2009. – 21 с.

77. Журавльова Ю. О. Про деякі аспекти формування законодавчих засад та правових механізмів державного управління вищою освітою /

Ю. О. Журавльова // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Одеса : ОРИДУ НАДУ, 2008. – Вип. 3. – С. 302–309.

78. Згуровський М. З. Вища освіта України: реалії, тенденції, перспективи розвитку / М. З. Згуровський. – К., 2007. – с. 164.

79. Згуровський М. З. Стан та завдання вищої освіти України в контексті Болонського процесу / М. З. Згуровський. – К. : ІВЦ Вид-во «Політехніка», 2004. – 76 с.

80. Зеркин Д. П. Основы теории государственного управления : курс лекций / Д. П. Зеркин, В. Г. Игнатов. – [Изд. 2-е, доп. и перераб.]. – Ростов-на-Дону : Изд. Центр «МарТ», 2005. – 512 с.

81. Зиновьев Ф. В. Механизмы хозяйствования (терминологический аппарат) – Симферополь : Таврия, 2000. – 111 с.

82. Зорій Я. Б. Військово-патріотична підготовка майбутніх офіцерів запасу в умовах навчального процесу вищого навчального закладу : автореф. дис. ... канд. пед. наук. : спец. 13.00.04 / Я. Б. Зорій : Вінницький державний педагогічний університет ім. Михайла Коцюбинського. – 2005, – 20 с.

83. Зятковський І. В. Фінансове забезпечення діяльності підприємств: монографія. – Тернопіль. : Економічна думка, 2000. – с. 215

84. Иванов Д. И. Компетентности и компетентностный подход в современном образовании / Д. И. Иванов. // Воспитание. Образование. Педагогика – 2007. – № 6 (12) – 32 с.

85. Івашко О. А. Концептуальні основи фінансового механізму / О. А. Івашко // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Економічні науки. – 2010. – № 4. – С. 65–71.

86. Касымов Б. Э. Организация управления пожарной охраной. – М. : Стройиздат, 1982.

87. Кацалап Л. С. Нормативно-правове забезпечення підготовки кадрів органів внутрішніх справ України : автореф. дис. ... канд. юр. наук.: спец. 12.00.07 / Л. С. Кацалап ; Харківський національний університет внутрішніх справ. – Х., 2012. – 20 с.

88. Клименко Н. Г. Особливості державного управління в умовах надзвичайних ситуацій: теоретичний та історичний аспекти : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 / Н. Г. Клименко ; Національна академія державного управління при президентіві України. – К., 2008, – 17 с.

89. Княжева І. А. Системно-діяльнісний підхід до організації навчального процесу в умовах модернізації вищої освіти / І. А. Княжева // Наука і освіта. – 2005. – № 7/8. – С. 25–27.

90. Кобець А. С. Основні тенденції розвитку національних систем вищої школи в рамках Болонського процесу / А. С. Кобець // Науковий вісник Академії муніципального управління : Серія: Управління. – К. : Видавничо-поліграфічний центр Академії муніципального управління, 2011. – Вип. 4. Державне управління та місцеве самоврядування / [за заг. ред. В. К. Присяжнюка, В. Д. Бакуменка]. – С. 97–105.

91. Ковалева О. В. Реформа вищого образования в Украине : об инновац. процессах в образовании / О. В. Ковалева, В. Т. Завадский // Наука і освіта : зб. наук. пр. Нац. техн. ун-ту «ХПІ». – Х. , 2004. – С. 357–360.

92. Ковалюк О. М. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми, теорії і практики) : монографія / О. М. Ковалюк. – Львів : Вид. центр Львівського національного ун-ту ім. Івана Франка, 2002. – 396 с.

93. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>

94. Козієвська О. Вища освіта в Україні: уроки реформування / О. Козієвська // Вища школа. – 2013. – № 6. – С. 49–62.

95. Козленко А. Н. Организация процесса управления профессиональной адаптацией курсантов в высших пожарно-технических образовательных учреждениях : дисс. ... канд. техн. наук : 05.13.10 / А. Н. Козленко. – СПб. : СПбУ МВД России, 2002. – 199 с.

96. Колесова И. В. Теоретическая концептуализация понятия «финансовый механизм» / Колесова И. В. // Менеджмент та підприємництво

в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку : Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – Львів, 2007. – № 606. – С. 179–185.

97. Колос Р. Л. Підготовка офіцерських кадрів для Збройних Сил України за досвідом Військово-інженерного інституту 1991–2000 рр. : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 20.02.22 / Р. Л. Колос – К. : Нац. академія оборони України, 2005. – С. 21.

98. Конопльов В. В. Організаційно-правовий механізм підготовки та прийняття управлінських рішень в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ : автореф. дис. ... канд. юридичних наук : 12.00.07 / В. В. Конопльов ; Харківський національний університет внутрішніх справ. – Х. , 2006, – 28 с.

99. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

100. Коржевська Г. Державні механізми ліцензування й акредитації в системі забезпечення якості вищої освіти: європейський досвід та українська практика / Г. Коржевська // Вісник НАДУ. – 2007. – № 4. – С. 110–117.

101. Корженко В. В. Категорії «державний механізм управління» та «механізм державного управління»: порівняльний аналіз / В. В. Корженко, Т. М. Лозинська // Теорія та практика державного управління. – Вип. 2 (21). – Х. : Вид-во ХарРІНАДУ «Магістр», 2008. – С. 16–23.

102. Коротич О. Б. Методологічні засади державного управління регіональним розвитком // Теорія та практика державного управління. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2005. – Вип. 3 (12). – 316 с.

103. Коротков Э. М. Управление качеством : учеб. пособие для вузов / Э. М. Коротков. – М. : Наука, 2005. – 315 с.

104. Корсак К. В. Світова вища освіта. Порівняння і визнання закордонних кваліфікацій і дипломів : монографія / К. В. Корсак ; за заг. ред. проф. Г. В. Щокіна. – К. : МАУП – МКА, 1997. – 208 с.

105. Косаревська О. В. Формування професійної правової свідомості курсантів на початковому етапі навчання у вищих навчальних закладах

МВС України : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / О. В. Косаревська ; Південноукраїнський державний педагогічний університет (м. Одеса) ім. К. Д. Ушинського. – Одеса, 2003. – 20 с.

106. Кратт О. А. Риннок послуг вищої освіти: методологічні основи дослідження кон'юнктури : монографія / О. А. Кратт. – Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2003. – 360 с.

107. Криклій О. А. Визначення сутності та структури фінансового механізму управління філіями банку / О. А. Криклій, Н. Г. Маслак // Вісник УАБС. – 2007. – № 1. – С. 53–58.

108. Круглов М. И. Стратегическое управление компанией. – М. : Русская деловая литература, 1998. – 356 с.

109. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України : монографія / М. І. Крупка. – Львів : Вид. Львівського національного університету ім. Івана Франка, 2001. – 68 с.

110. Кульман Анри. Экономические механизмы / А. Кульман. – М. : Прогресс-Универс, 1993. – 192 с.

111. Кусій М. І. Підготовка майбутніх фахівців пожежно-рятувальної служби до професійної діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / М. І. Кусій : Вінницький державний педагогічний університет ім. Михайла Коцюбинського. – 2011. – 21 с.

112. Куц Ю. О. Природа та сутність державного управління / Ю. О. Куц. // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. – 2013. – № 1. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/jpdf/Ttpdu_2013_1_24.pdf

113. Куц Ю. О. Сталий розвиток територіальної громади: управлінський аспект / Ю. О. Куц [та ін.] / за заг. ред. Ю. О. Куц, В. В. Мамонова ; Національна академія держ. управління при Президентові України. Харківський регіональний ін-т держ. управління. – Х. : ХарРІ НАДУ «Магістр», 2008. – 236 с.

114. Ларіна Р. Р. Державний механізм забезпечення інформатизації системи охорони здоров'я : монографія / Ларіна Р. Р., Владзимирський А. В., Балусьва О. В. / під заг. ред. В. В. Дорофієнко. – Донецьк : ТОВ «Цифрова типографія», 2008. – 252 с.

115. Лисицын М. К. Профессиограмма педагога в системе подготовки будущего учителя. / М. К. Лисицын / Педагогика как наука и как учебный предмет: тезисы докладов международной научно-практической конференции, 26–28 сентября. – Курган, 2000. – С. 46–49.

116. Ліпенцев А. В. Основні напрямки формування механізмів надання управлінських послуг органами влади // Теоретичні та прикладні питання державотворення [Електронний ресурс] / А. В. Ліпенцев, О. В. Поляк – 2008. – № 2. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/tppd/2008-2/08lavrov.htm/08lavrov.htm>

117. Лопушинський І. П. Концепції державної мовної політики в Україні: освітянський аспект / І. П. Лопушинський // Вісник Черкаського університету. Серія: Філологічні науки. – Черкаси, 2007. – Вип. 102. – С. 129–135.

118. Лопушинський І. П. Формування та реалізація державної мовної політики в галузі освіти України : автореф. дис. ... докт. наук з держ. упр. : 25.00.02 / І. П. Лопушинський ; Національна академія державного управління при Президентові України. – К., 2008. – 40 с.

119. Луговий В. І. Управління освітою : навч. посібн. для слухачів, аспірантів, докторантів спеціальності «Державне управління» / В. І. Луговий. – К. : Вид-во УАДУ, 1997. – 302 с.

120. Лукіна Т. О. Реалізація державної політики в розвитку особистісно орієнтованої освіти / Т. О. Лукіна // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 3. – С. 85–97.

121. Луценко В. І. Досвід державного управління системою вищої освіти в розвинутих країнах та його застосування в Україні [Електронний

ресурс] / В. І. Луценко. – Режим доступу :
http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ardup/2011_1/1-4-10.pdf

122. Львовчкін С. В. Фінансовий механізм макроекономічного регулювання / С. В. Львовчкін // Фінанси України. – 2001. – № 12. – С. 25–33.

123. Мак О. Р. Удосконалення механізму забезпечення якості підготовки фахівців з вищою освітою : автореф. дис. ... канд. економ. наук : 08.00.03 / О. Р. Мак : Класичний приватний університет. – 2011. – 21 с.

124. Малиновський В. Я. Державне управління : навч. посібн. / вид. 2-ге, доп. і перероб. – К. : Атіка, 2003. – 576 с.

125. Малиновський В. Я. Словник термінів і понять з державного управління : вид. 2-ге, доп. і випр. / В. Я. Малиновський. – К. : Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2005. – 254 с.

126. Мармаза О. І. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом : [навч.-метод. посіб.] / О. І. Мармаза. – Х., 2004. – 238 с.

127. Мартиненко В. М. Кадрова політика і державна служба : навч. посіб. / В. М. Мартиненко, Ю. В. Конотопцева, В. М. Щегорцова / за заг. ред. д-р держ. упр., проф. В. М. Мартиненка. – Х. : Вид-во ХарРІНАДУ «Магістр», 2013. – 208 с.

128. Матушанский Г. У. Проектирование моделей подготовки и профессиональной деятельности преподавателей высшей школы / Г. У. Матушанский, А. Г. Фролов. // Educational Technology & Society, 2000. – № 3 (4).

129. Медвідь А. П. Механізми кадрової політики в системі збройних сил України / автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 / А. П. Медвідь / Національна академія державного управління при Президентові України. – К., 2011. – 23 с.

130. Мельниченко О. А. Специфіка державної кадрової політики в Єдиній державній системі цивільного захисту України / О. А. Мельниченко, О. А. Яценко, О. Б. Гада // Вісник Національного університету цивільного захисту України. (Серія «Державне управління»). – 2015. – № 1. – С. 220–229.

131. Мельниченко О. А. Управління структурними зрушеннями : підр. для студ. і слухач. вищ. навч. закл. / О. А. Мельниченко. – Х. : Оберіг, 2013. – 300 с.

132. Мельтюхова Н. М. Державне управління як єдність діяльності та відносин : монографія / Н. М. Мельтюхова. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2010. – 204 с.

133. Мельтюхова Н. М. Закони та принципи державного управління / Н. М. Мельтюхова // Актуальні проблеми державного управління. – 2009. – № 1 (35). – [Електронний ресурс]. Режим доступу до док. : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ardu/2009_1/

134. Мерзляк А. Сучасні проблеми державного управління в інвестиційній сфері / А. Мерзляк // Державне управління в Україні: реалії та перспективи : зб. наук. пр. / за заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. – К. : Вид-во НАДУ, 2005. – С. 136–142.

135. Мескон М. Х., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. / пер. с англ. – 2-е изд. – М. : Дело, 2004. – 800 с.

136. Настанова з організації професійної підготовки та післядипломної освіти осіб рядового і начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту Наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 01.07.2009 № 444.

137. Національний класифікатор України (офіційний сайт). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dk003.com>

138. Нижник Н. Р. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку) : навч. посіб. / Н. Р. Нижник, Г. П. Ситник, В. Т. Білоус / за заг. ред. П. В. Мельника, Н. Р. Нижник. – Ірпінь, 2000. – 304 с.

139. Нижник Н. Р. Проблеми сьогодення державного управління в Україні / Н. Р. Нижник // Часопис Хмельницького університету управління та права. – 2007. – № 3. – С. 14–19.

140. Нижник Н. Р. Системний підхід в організації державного управління [Текст] : навч. посібник / за ред. Н. Р. Нижник, О. А. Машков. – К. : УАДУ, 1998. – 160 с.

141. Никаноров С. П. Системний аналіз: етап розвитку методології рішення проблем у системі вищої освіти / С. П. Никаноров // Системне управління – проблеми і рішення. – 2001. – Випуск 12. – С. 62–87.

142. Новіков Б. В., Сініок Г. Ф., Круш П. В. Основи адміністративного менеджменту : навч. посіб. – К. : Центр навчальної літератури, 2004.

143. Огаренко В. М. Державне регулювання розвитку вищих навчальних закладів в Україні : автореф. дис. ... д-ра наук з держ. управління : 25.00.02 / В. М. Огаренко ; Національна академія держ. управління при Президентові України. – К., 2005. – 36 с.

144. Огаренко В. М. Управління розвитком вищої освіти в розвинених країнах / В. М. Огаренко // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2004. – № 2 (21) : у 2 ч. – Ч. 2. – С. 228–232.

145. Омельченко М. І. Формування соціально-моральної готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців пожежно-рятувальної служби у вищих навчальних закладах МНС України України : автореф. дис. ... канд. наук з держ. управління : 25.00.02 / М. І. Омельченко ; Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. – Умань, 2013. – 21 с.

146. Опратник С. Особливості управлінського процесу у сфері вищої освіти / С. Опратник // Вісник Української академії державного управління. – 2004. – № 3. – С. 447–453.

147. Осипенко С. І. Організація функціонального навчання у сфері цивільного захисту : навч. посіб. / С. І. Осипенко, А. І. Іванов. – К. : Інститут державного управління у сфері цивільного захисту, 2008. – 296 с.

148. Оспішев Є. Я. Організаційно-правове забезпечення службової дисципліни курсантів вищих навчальних закладів МВС України : автореф. дис. ... канд. юридичних наук : 12.00.07 / Є. Я. Оспішев ; Національний університет внутрішніх справ. – Х., 2004. – 19 с.

149. Офіційний сайт Nationale Supérieure des Officiers de Sapeurs-Pompiers [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://crd.ensosp.fr/index.php?opac_view=17

150. Офіційний сайт Szkoła Główna Służby Pożarniczej [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.sgsp.edu.pl>

151. Офіційний сайт Вищого професійного училища Львівського державного університету безпеки життєдіяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vpu.ldubgd.edu.ua>

152. Офіційний сайт Державної служби України з надзвичайних ситуацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dsns.gov.ua>

153. Офіційний сайт Інституту державного управління у сфері цивільного захисту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://iducz.dsns.gov.ua>

154. Офіційний сайт Ліцею цивільного захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lizey.ldubgd.edu.ua>

155. Офіційний сайт Львівського державного університету безпеки життєдіяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ldubgd.edu.ua>

156. Офіційний сайт Міністерства Російської Федерації у справах цивільної оборони, надзвичайних ситуацій та ліквідації наслідків стихійних лих [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mchs.gov.ru>

157. Офіційний сайт Міністерства з надзвичайних ситуацій Республіки Білорусь [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mchs.gov.by>

158. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/>

159. Офіційний сайт Навчального центру оперативно-рятувальної служби цивільного захисту Державної служби України з надзвичайних ситуацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ncmeref.org>

160. Офіційний сайт Національного університету цивільного захисту України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nuczu.edu.ua/ukr/>

161. Офіційний сайт Республіканського загону спеціального призначення МНС Білорусі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rosnspas.by>

162. Офіційний сайт Університету цивільного захисту МНС Білорусі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ucp.by>

163. Офіційний сайт філії «Института переподготовки и повышения квалификации» Университета гражданской защиты МЧС Беларуси [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rescuetraining.by>

164. Офіційний сайт Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fire.ck.ua>

165. Офіційний сайт Міністерства громадської безпеки КНР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zhidao.baidu.com/link?url=qKBM_kMFbsDj02EcyGzmEvvn74A9ucVLtlxXqhHLY7LnbL5JK4gUHa1gB83TAONG4Ans-9j8Wp6Zj-FiZP73fq

166. Офіційний сайт рятувальних служб КНР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://wenku.baidu.com/link?url=-Sjg4lqrx-0NvyjmgcDrwPjn3cyTe6ull7QMbNJWV1YOjl4VaAhM4YIwcOIDfY1Zu0e0M81J8CF8dcQ_twDeqQGSayBwZyXA8L_-VU9vFQm

167. Паладій М. В. Сфера інтелектуальної власності в Україні: проблемні питання державного управління в умовах інтеграції в міжнародні співтовариства : монографія / М. В. Паладій. – К., 2011. – 264 с.

168. Парахина В. Н. Основы теории управления : учебн. пособие / под ред. В. Н. Парахиной, Л. И. Ушвицкого. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 560 с.

169. Паращенко Л. І. Механізми державного управління розвитком загальної середньої освіти в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Л. І. Паращенко ; Національна академія державного управління при Президентові України. – К., 2012. – 39 с.

170. Пессель М. А. Финансово-кредитный механизм интенсификации общественного производства. – М. : Финансы, 1977. – 224.

171. Петров В. Н. Информационные системы : учебник для вузов / В. Н. Петров, Ю С. Избачков. – 2-е изд. – СПб. : Питер, 2006. – 656 с.

172. Підгайний А. В. Становлення та розвиток системи підготовки офіцерських кадрів МНС України наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. : дис. ... канд. істор. наук : 20.02.22 / А. В. Підгайний ; Національний університет «Львівська політехніка». – Львів, 2009. – 161 с.

173. Підготовка офіцерських кадрів у сфері цивільного захисту населення / Інформаційно-аналітичний бюлетень. – 2012. – № 5. – С. 58.

174. Поважний О. Роль держави у фінансуванні освіти: зарубіжний досвід / О. Поважний, В. Токарева, С. Степанчук, В. Остапчук // Актуальні проблеми державного управління. – 2005. – Вип. 2 (20). – С. 140–148.

175. Поважний О. С. Концепція інноваційних механізмів державного управління системою безперервної освіти управлінського персоналу / О. С. Поважний, Ю. М. Комар // Менеджер. – 2008. – № 3. – С. 4–13.

176. Подружкіна Т. А. Управление качеством профессиональной подготовки юристов в высшем учебном заведении ГПС МЧС России : дис. на соиск. ученой степени канд. пед. наук. / Т. А. Подружкіна – СПб. : СПбУ МВД России, 2008.

177. Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій : Указ Президента України від 16.01.2013 р. № 20/2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dsns.gov.ua/ua/Polozhennya.html>

178. Полякова Л. П. Інформаційно-аналітичне забезпечення менеджменту якості вищої освіти / Л. П. Полякова // Сучасні технології

управління підприємством та можливості використання інформаційних систем: стан, проблеми, перспективи : зб. матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф., 27–28 березня 2009 р. – Одеса : ОНУ ім. І. І. Мечнікова, 2009. – С. 238–241.

179. Помаза-Пономаренко А. Л. Обґрунтування складників комплексного механізму державного регулювання земельно-орендних відносин / А. Л. Помаза-Пономаренко // Інвестиції: практика та досвід. – 2014. – № 1. – С. 160–164.

180. Порядок фінансування робіт із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 4 лютого 1999 року № 140. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/140-99-%D0%BF>

181. Приходько І. П. Державне управління інноваційним розвитком вищої аграрної освіти України в умовах її інтеграції в світовий освітній простір: теорія, методологія, механізми : монографія / І. П. Приходько. – Донецьк. : ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2011. – 464 с.

182. Приходько Р. В. Державна політика у сфері запобігання і ліквідації надзвичайних ситуацій на регіональному рівні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Р. В. Приходько ; Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2012. – 21 с.

183. Про вище професійне училище Львівського університету безпеки життєдіяльності Положення Львівського університету безпеки життєдіяльності від 13.07.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vpu.ldubgd.edu.ua/lic1.php>

184. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

185. Про Державну програму перетворення військ Цивільної оборони України, органів і підрозділів державної пожежної охорони в Оперативно-рятувальну службу цивільного захисту на період до 2005 року : Указ

Президента України від 19.12.2003 № 1467/2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1467/2003>

186. Про деякі заходи з оптимізації системи центральних органів виконавчої влади : Указ Президента України від 24.12.2012 № 726/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/726/2012>

187. Про документи про загальну середню та професійно-технічну освіту державного зразка і додатки до них : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.07.2015 № 645 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/645-2015-п>

188. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>

189. Про засади державної мовної політики Закон України від 03.07.2012 № 5029-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>

190. Про затвердження Державного стандарту професійно-технічної освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.08.2002 № 1135 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1135-2002-%D0%BF>

191. Про затвердження Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників МНС України : Наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій від 01.12.2009 № 808.

192. Про затвердження Інструкції про порядок та умови присвоєння (підтвердження, зниження, позбавлення) класної кваліфікації особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 29.07.2014 № 743 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0956-14>

193. Про затвердження Ліцензійних умов надання освітніх послуг, Порядку здійснення контролю за дотриманням ліцензійних умов надання

освітніх послуг, Положення про експертну комісію та порядок проведення ліцензійної експертизи та Типового положення про регіональну експертну раду з питань ліцензування та атестації навчальних закладів : Наказ Міністерства освіти і науки України від 21.12.2003 № 847 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0071-04>

194. Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти Постановою Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 № 1187 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-п>

195. Про затвердження норм часу для планування і обліку навчальної роботи та переліків основних видів методичної, наукової й організаційної роботи педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів : Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.08.2002 № 450 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0698-02>

196. Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися навчальними закладами, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.08.2010 № 796 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/796-2010-п>

197. Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2016 р. : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.05.2016 № 418-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/418-2016-р>

198. Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 № 1052 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248721664>

199. Про затвердження Положення про експертну комісію та порядок проведення акредитаційної експертизи : Наказ Міністерства освіти і науки

України від 14.01.2002 № 16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0081-02>

200. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту Постанова Кабінету Міністрів України від 09.01.2014 № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-п>

201. Про затвердження Положення про організацію навчально-виробничого процесу в професійно-технічних навчальних закладах Наказ Міністерства освіти і науки України від 30.05.2006 № 419 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0711-06>

202. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1341 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п>

203. Про затвердження Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту) Постанова Кабінету Міністрів України від 20.01.1998 № 65 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/65-98-п>

204. Про затвердження Положення про порядок переведення, відрахування та поновлення студентів вищих закладів освіти : Наказ Міністерства освіти України від 15.07.1996 № 427/1452 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0427-96>

205. Про затвердження Положення про порядок проходження служби цивільного захисту особами рядового і начальницького складу та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2013 № 593 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/593-2013-п>

206. Про затвердження Положення про продовольче забезпечення у Державній службі України з надзвичайних ситуацій : Наказ Міністерства внутрішніх справ України 03.07.2014 № 632 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0861-14>

207. Про затвердження Положення про професійно-технічний навчальний заклад : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.1998 № 1240 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1240-98-п>

208. Про затвердження Порядку надання платних послуг державними та комунальними навчальними закладами : Наказ Міністерства освіти України, Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України від 23.07.2010 № 736/902/758 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1196-10>

209. Про затвердження Порядку організації та проведення професійної підготовки, підвищення кваліфікації основних працівників професійних аварійно-рятувальних служб : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.10.2013 № 729 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/729-2013-п?test=XX7MfyrCSgkyqABIZixuVcjpHI4ics80msh8Ie6>

210. Про затвердження Порядку проведення навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.10.2016 № 819 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/819-2013-п?test=XX7MfyrCSgkyqABIZixuVcjpHI4ics80msh8Ie6>

211. Про затвердження Порядку проведення навчання керівного складу, фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.10.2013 № 819 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/819-2013-п>

212. Про затвердження Порядку фінансування робіт із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій від 04.02.1999 № 140 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/140-99-п>

213. Про затвердження Порядку формування державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2013 № 306 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/306-2013-п>

214. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>

215. Про ліцензування видів господарської діяльності Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/222-19>

216. Про ліцензування, атестацію та акредитацію навчальних закладів : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.02.1996 № 200 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/200-96-п>

217. Про науково-технічну інформацію : Закон України від 25.06.1993 № 3322-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3322-12>

218. Про Національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України від 17.04.2002 № 347/2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>

219. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 04 лютого 1998 р. – № 74-98 ВР // Відомості Верховної Ради України. – ст. 181.

220. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : Указ Президента України від 09.12.2010 № 1085 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010>

221. Про освіту Закон України від 23.05.1991 № 1060-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>

222. Про основи національної безпеки України : Закон України від 22.07.2003 р. № 134 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.

223. Про Положення про порядок кваліфікаційної атестації та присвоєння кваліфікації особам, які здобувають професійно-технічну освіту : Наказ Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства освіти і науки України від 31.12.1998 № 201/469 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0124-99>

224. Про Порядок працевлаштування випускників вищих навчальних закладів, підготовка яких здійснювалась за державним замовленням : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.1996 № 992 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/992-96-п>

225. Про професійний розвиток працівників : Закон України від 01.01.2013 № 4312-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4312-17>

226. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : Указ Президента України від 09.12.2010 № 1085/2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010>

227. Про професійно-технічну освіту : Закон України від 10.02.1998 № 103/98-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/103/98-вр>

228. Про розроблення державних стандартів вищої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 07.08.1998 № 1247 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1247-98-%D0%BF>

229. Про телекомунікації : Закон України від 18.11.2003 № 1280-IV // ВВР України. – 2004. – № 12. – С. 155.

230. Про створення робочої групи : Наказ Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 06.05.2016 № 215 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/pro-stvorennja-robochoyi-grupi-doc269411.html>

231. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 № 333-р

[Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p>

232. Про Типові правила внутрішнього розпорядку для працівників державних навчально-виховних закладів : Наказ Міністерства освіти України від 20.12.1993 № 455 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0121-94>

233. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24.12.1993 № 3808-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>

234. Прокопенко Н. С. Фінансово-економічний механізм управління діяльністю готельних підприємств : монографія / Прокопенко Н. С., Виклюк М. І., Бакеренко Н. П. – Львів : Ліга-Прес, 2013. – 192 с.

235. Расіна Л. С. Проблеми інтеграції у сучасній професійній освіті: методологія, теорія, практика / Л. С. Расіна, О. М. Вознюк. – Л. : Сполом, 2004. – 234 с.

236. Рибак С. О. Таксономія дефініцій фінансової сфери / С. О. Рибак, Л. Л. Лазебник // Економічна теорія. – 2007. – № 2. – С. 34–45.

237. Роговець А. Особливості реформування та розвиток вищої освіти України / А. Роговець // Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Г. Сковороди. – Переяслав-Хмельницький, 2005. – Спецвип. : Педагогіка. Вища освіта і Болонський процес : матер. Всеукр. конф., секція 1. – С. 332–339.

238. Ромін А. В. Механізми державного управління вищими навчальними закладами у сфері ДСНС України : монографія / А. В. Ромін ; Національний університет цивільного захисту України. – Х. : Оберіг, 2013. – 200 с.

239. Рудницька Р. М., Сидорчук О. Г., Стельмах О. М. Механізми державного управління: сутність і зміст / за наук. ред. М. Д. Лесечка, А. О. Чемериса. – Львів : ЛІДУ НАДУ, 2005. – 28 с.

240. Рябченко О. П. Держава і економіка: адміністративно-правові аспекти взаємовідносин : монографія / О. П. Рябченко / за заг. ред. О. М. Бандурки. – Харків : вид-во Ун-ту внутр. справ, 1999. – 304 с.

241. Рятувальні роботи під час ліквідації надзвичайних ситуацій. Частина 1 : посібник. / Аветисян В. Г., Сенчихін Ю. М., Кулаков С. В., Куліш Ю. О., Александров В. Л., Адаменко М. І., Ткачук Р. С., Тригуб В. В. / за заг. ред. В. Н. Пшеничного. – К. : Основа, 2006. – 240 с.

242. Садковий В. П. Інноваційні механізми розвитку професійної освіти та їхня практична реалізація / В. П. Садковий // Демократичне врядування : електронне наукове фахове видання Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. – 2013. – № 2 (12). – Режим доступу до журн. : <http://www.lvivacademy.com/visnik12/index.html>.

243. Садковий В. П. Державне управління в сфері формування освітніх стандартів підготовки фахівців цивільного захисту України : монографія / В. П. Садковий – Х. : Національний університет цивільного захисту України, КП «Міська друкарня», 2013. – 237 с.

244. Садковий В. П. Державне управління у сфері цивільного захисту в Україні: нормативно-правовий аспект : монографія / В. П. Садковий, А. В. Ромін, О. О. Островерх, С. М. Домбровська – Х. : Національний університет цивільного захисту України, ТОВ «Оберіг», 2013. – 190 с.

245. Садковий В. П. Державні механізми модернізації системи підготовки фахівців цивільного захисту України / В. П. Садковий // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць Харківського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентові України. – Х. : Магістр, 2013. – № 2 (44). – С. 186–190.

246. Садковий В. П. Розвиток державного управління у сфері професійної підготовки кадрів професійної підготовки кадрів цивільного захисту: теорія, практика, механізми : монографія / В. П. Садковий. – Миколаїв : Ємельянова Т. В., 2014. – 343 с.

247. Садковий В. П. Уніфікація механізмів державного управління професійною підготовкою кадрів цивільного захисту в Україні : дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.02 / В. П. Садковий; Державна служба України з надзвичайних ситуацій Нац. універс. цив. зах. України. – Х., 2014 – 438 с.

248. Садковий В. П. Формування професійної компетентності як базової складової у підготовці майбутніх фахівців цивільного захисту / В. П. Садковий // Проблеми сучасного цивільного захисту: теорія і практика. Галузеве видання : зб. ст. – Х., 2006. – Вип. 2. – С. 11–16.

249. Свістович О. М. Особливості діяльності рятувних служб України / О. М. Свістович. – Х. : Прогрес, 2007. – 265 с.

250. Селезнева Н. А. Квалификационные характеристики специалистов с высшим образованием : методические рекомендации по разработке / Н. А. Селезнева, В. М. Соколов, Л. И. Романкова и др. – М. : Гособразование СССР, 1988. – С. 32.

251. Синицина Н. Досягнення якісно нового рівня підготовки фахівців з державного управління засобами стандартизації галузевої вищої освіти / Н. Синицина // Управління сучасним містом. – 2004. – № 3/ 7–9. – С. 274–279.

252. Ситник Г. П. Державне управління національною безпекою України : монографія / Г. П. Ситник. – К. : Вид-во НАДУ, 2004. – 408 с.

253. Ситник Г. П. Державне управління у сфері забезпечення національної безпеки України : дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.01 / Г. П. Ситник. – К., 2004. – 429 с.

254. Сиченко В. В. Механізми державного регулювання системи вищої освіти в Україні : автореф. дисертації на здобуття наук. ступеня д-ра наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 / В. В. Сиченко. – К., 2010. – 42 с.

255. Сиченко В. В. Механізми регулювання системи освіти : сучасний стан та перспективи розвитку : монографія / В. В. Сиченко. – Донецьк : Юго-Восток, 2010. – 400 с.

256. Сиченко В. В. Удосконалення інформаційно-комунікативної системи між державою та суспільством у процесі реформування вищої освіти / В. В. Сиченко // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2008. – № 3. – С. 186–190.

257. Сиченко В. В. Управління навчальними закладами професійно-технічної освіти на державному рівні / В. В. Сиченко // Науковий вісник Академії муніципального управління : зб. наук. пр. Серія: Управління / за заг. ред. В. К. Присяжнюка, В. Д. Бакуменка. – К. : ВПЦ АМУ, 2009. – Вип. 2 (8). Державне управління та місцеве самоврядування. – С. 110–120.

258. Сікорська І. М. Удосконалення державного управління вищою освітою в контексті європейської освіти : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / І. М. Сікорська : Донецький державний університет управління. – 2006. – 20 с.

259. Слободяник Ю. Б. Становлення та розвиток поняття «фінансовий механізм підприємств» [Текст] / Ю. Б. Слободяник // Економіка: проблеми, теорії та практики : збірник наукових праць. – Вип. 224. Т. 4. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2007. – С. 1065–1075.

260. Словник української мови : в 10 т. – К. : Наукова думка, 1972. – Т. 3. – С. 630.

261. Степанов В. Ю. Державна інформаційна політика: проблеми та перспективи : монографія / В. Ю. Степанов – Харків : С. А. М., 2011. – 548 с.

262. Степанов В. Ю. Інформаційний простір: державно-управлінський аспект : монографія / В. Ю. Степанов. – Харків : С. А. М., 2015. – 568 с.

263. Степанов В. Ю. Концептуальні засади формування та розвитку інформаційного суспільства: державно-управлінський аспект : монографія / В. Ю. Степанов – Харків : С. А. М., 2010. – 416 с.

264. Степко М. Ф. Світові тенденції розвитку систем вищої освіти та проблеми забезпечення якості й ефективності вищої освіти в Україні / М. Ф. Степко // Вища школа. – 2013. – № 7. – С. 13–21.

265. Труш О. О. Механізми реалізації державної політики у сфері цивільного захисту в Україні [Текст] / О. О. Труш // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. – 2010. – № 4. – С. 137–145.

266. Тароев. Л. Б. Профессиографический подход к формированию качеств личности будущего специалиста : доклад / Л. Б. Тароев ; Байкальский государственный университет экономики и права. – Байкал, 2008. – С. 70–85.

267. Тихомиров Ю. А. Механизмы управления в развитом социалистическом обществе / Ю. А. Тихомиров. – М. : Наука, 1978. – 236 с.

268. Тищенко В. О. Механізми державного управління у сфері цивільного захисту України : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / В. О. Тищенко ; Академія муніципального управління. – К., 2012, – 20 с.

269. Труш О. О. Структурно-функціональне забезпечення територіального управління запобіганням та ліквідацією надзвичайних ситуацій (на прикладі Управління пожежної безпеки в Харківській області) : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України Харківський регіональний інститут. – 2003. – 21 с.

270. Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» від 25.06.2013 р. № 344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>

271. Федорчак О. Класифікація механізмів державного управління // Демократичне врядування : наук. вісн. – Вип. 1. – 2008 [Електронний ресурс]. – <http://www.lvivacademy.com/visnik/zmist.html>

272. Финансово-кредитный словарь. – Т. 3 : Р – Я / глав. ред Н. В. Гаретовский – М. : Финансы и статистика, 1988. – 511 с. – С. 338.

273. Фомич М. В. Розвиток професійно-важливих якостей фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту : автореф. дис. ... канд. псих. наук. : 19.00.09 / М. В. Фомич ; Національний університет оборони України. – 2012. – 20 с.

274. Харламова Ю. Є. Підготовка фахівців служби цивільного захисту як об'єкт державного управління / Ю. Є. Харламова // Аспекти публічного управління. – Дніпропетровськ : Вид-во ДРІ НАДУ «Грані», 2015. – С. 51–56.

275. Харламова Ю. Е. Опыт формирования системы подготовки кадров в развитых странах мира как социально-правовой аспект обеспечения безопасности жизнедеятельности / Ю. Е. Харламова // Инновационные технологии защиты от чрезвычайных ситуаций : сборник тезисов докладов Международной научно-практической конференции. – Минск : КИИ, 2013. – С. 32.

276. Харламова Ю. Е. Формирование образовательных стандартов в сфере гражданской защиты / Ю. Е. Харламова // Обеспечение безопасности жизнедеятельности: проблемы и перспективы : матер. X Международной научно-практической конференции молодых ученых: курсантов (студентов), слушателей магистратуры и адъюнктов (аспирантов), 7–8 апреля 2016 года ; Командно-инженерный институт Республики Беларусь – Минск, 2016. – С. 429–431.

277. Харламова Ю. Є. Аналіз стану функціонування правового механізму державного управління у сфері підготовки фахівців служби цивільного захисту / Ю. Є. Харламова // Вісник Національного університету цивільного захисту України : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2015. – С. 174–181.

278. Харламова Ю. Є. Державне регулювання підготовки кадрового потенціалу в системі цивільного захисту / Ю. Є. Харламова // Проблеми цивільного захисту: управління, попередження, аварійно-рятувальні та спеціальні роботи : зб. тез міжн. наук.-практ. конф. – Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2014. – С.74–75.

279. Харламова Ю. Є. Державно-управлінські заходи реформування органів у сфері цивільного захисту / Ю. Є. Харламова // Спецпроект: аналіз наукових досліджень : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф., (30–31 трав. 2013) Том. 4. – Дніпропетровськ : Біла К. О., 2013. – С.19–22.

280. Харламова Ю. Є. Дослідження механізмів підготовки фахівців служби цивільного захисту на прикладі європейських країн / Ю. Є. Харламова // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2014. – № 2 (46). – С. 232–238.

281. Харламова Ю. Є. Дослідження механізмів підготовки фахівців служби цивільного захисту на прикладі Республіки Польщі / Ю. Є. Харламова // XVIII Всеукраїнська науково-практична конференція рятувальників (11–12 жовтня 2016 р.). – Київ. : ІДУЦЗ, 2016. – С. 308–310.

282. Харламова Ю. Є. Інформаційно-комунікаційний механізм державного управління у сфері підготовки фахівців служби цивільного захисту / Ю. Є. Харламова // Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика / Всеукр. наук.-практ. конфер., 28–29 квітня 2016 р. – Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2016. – С. 206–208.

283. Харламова Ю. Є. Міжнародний досвід розвинених демократичних країн у сфері цивільного захисту / Ю. Є. Харламова // XV Всеукраїнська науково-практична конференція рятувальників (24–25 вересня 2013 р.). – К. : ІДУЦЗ, 2013. – С. 118–119.

284. Харламова Ю. Є. Недоліки нормативно-правової бази у сфері цивільного захисту / Ю. Є. Харламова // Наукове забезпечення діяльності оперативно-рятувальних підрозділів (теорія та практика) : матер. наук.-практ. конф., 12 березня 2014 р. – Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2014. – С. 187–189.

285. Харламова Ю. Є. Особливості формування комплексного механізму державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту / Ю. Є. Харламова // Сучасний стан цивільного захисту України: перспективи та шляхи до Європейського простору : матер. XVII Всеукр. наук.-практ. конф. рятувальн., 22–23 вересня 2015 р., 2015. – С. 417–418.

286. Харламова Ю. Є. Особливості функціонування організаційного механізму державного управління у сфері цивільного захисту / Ю. Є. Харламова // Університетські наукові записки. – Хмельницький : Вид-во : Хмельниц. ун-ту упр. та права, 2015. – С. 312–319.

287. Харламова Ю. Є. Правовий механізм державного управління у сфері підготовки фахівців служби цивільного захисту / Ю. Є. Харламова // Актуальні проблеми розвитку управлінських систем: досвід, тенденції, перспективи [Електронний ресурс] : матер. наук.-практ. конф., 25 березня 2015 р. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2015. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2015-1/index.html>

288. Харламова Ю. Є. Розробка комплексного механізму державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту / Ю. Є. Харламова // Державне управління та місцеве самоврядування. – Дніпропетровськ. ДРІДУНАДУ, 2016. – Вип.1 (28) – С.135–142.

289. Харламова Ю. Є. Система підготовки фахівців служби цивільного захисту: державно-управлінський аспект / Ю. Є. Харламова // Становлення сучасного українського суспільства: політичні, управлінські та правові аспекти : тези доповідей Всеукр. наук.-практ. конф / у 2 ч. Ч. I, 27 березня 2015 р. – К. : Вид-во Центр КНУКіМ, 2015. – С. 38–40.

290. Харламова Ю. Є. Стадії процесу підготовки фахівців служби цивільного захисту в контексті державного управління / Ю. Є. Харламова // Державне управління науково-освітнього забезпечення підготовки конкурентоспроможних фахівців у сфері цивільного захисту : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 16–17 квітня 2015 р. – Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2015. – С. 204–206.

291. Харламова Ю. Є. Удосконалення механізмів підготовки фахівців у сфері цивільного захисту / Ю. Є. Харламова // Державне регулювання освітньо-наукового забезпечення підготовки конкурентоспроможних фахівців у сфері цивільного захисту : матер. наук.-практ. конф., 19–20 березня 2014 р. – Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2014. – С. 167–169.

292. Харламова Ю. Є. Фінансово-економічний механізм державного управління у сфері цивільного підготовки фахівців служби цивільного захисту України / Ю. Є. Харламова // Актуальні проблеми соціально-

економічних систем в умовах трансформаційних економіки : матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф., 12–13 квітня 2016 р. – Х., 2016 р. – С. 695–700.

293. Харламова Ю. Є. Фінансово-економічний механізм реалізації державної політики у сфері підготовки фахівців служби цивільного захисту в Україні / Ю. Є. Харламова // Державне управління в Україні: історія державотворення, виклики та перспективи [Електронний ресурс] : матер. VI Міжнар. наук. конф. асп. та докт. з держ. упр., 22 травня 2015 р. – Одеса, 2015 р. – Режим доступу : <http://www.oridu.odessa.ua>

294. Харламова Ю. Є. Формування освітніх стандартів у сфері цивільного захисту / Ю. Є. Харламова // XVI Всеукраїнської наук.-практ. конф. рятувальників : матер. наук.-практ. конф., – К. : ІДУЦЗ, 2014. – С. 304–305.

295. Харламова Ю. Є. Якість професійної освіти як головний критерій підготовки кадрового потенціалу ДСНС України / Ю. Є. Харламова // Проблеми цивільного захисту: управління, попередження, аварійно-рятувальні та спеціальні роботи : матер. наук.-практ. конф. 25 жовтня 2013 р. – Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2013. – С. 288–293.

296. Цветков В. В. Реформування державного управління в Україні: проблеми і перспективи : монографія / В. В. Цветков, С. Д. Дубенко, Н. Р. Нижник. – К. : Оріяни, 1998. – 364 с.

297. Чубенко А. Г. Теоретико-правові засади фінансування системи цивільного захисту : автореф. дис. ... канд. юр. наук : 12.00.07 / А. Г. Чубенко ; Національна академія внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ. – К. : 2012. – 32 с.

298. Чубенко А. Г. Теоретико-правові засади фінансування системи цивільного захисту в Україні [Текст] : монографія / Чубенко А. Г. ; Нац. акад. внутр. справ. – К. : НАВС, 2011. – 458 с.

299. Шевченко С. Упровадження стандартів якості вищої освіти – невід’ємний складник державно-громадського механізму управління нею /

С. Шевченко // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2008. – № 2. – С. 259–268.

300. Шойко В. А. Застосування ефективних методів проведення занять з державними службовцями сфери цивільного захисту [Електронний ресурс] / В. А. Шойко // Державне управління: удосконалення та розвиток : збірник наукових праць 2013. – Режим доступу : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=552>

301. Шойко В. А. Можливі напрями використання отриманого досвіду соціально-психологічного забезпечення дій вітчизняних рятівників в сучасних умовах реформування Збройних Сил України / В. А. Шойко // Труди академії. – 2006. – № 70. – С. 318–324.

302. Шойко В. А. Соціально-психологічне забезпечення діяльності рятувальних підрозділів цивільної оборони МНС України у 2000–2006 рр. (історичний аспект) : автореф. дис. ... канд. істор. наук. : спец. 20.02.22 / В. А. Шойко ; Національний університет «Львівська політехніка» – Львів, 2007. – 23 с.

303. Шпекторенко І. В. Безперевна освіта державних службовців: перспективи розвитку в Україні / І. В. Шпекторенко // Менеджер. – 2006. – № 3. – С. 19–24.

304. Шпильовий І. М. Державне регулювання у сфері природно-техногенної безпеки України дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / І. М. Шпильовий ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К., 2008. – 39 с.

305. Юзьков Л. П. Государственное управление в политической системе развитого социализма. – К. : Вища школа, 1983. – 155 с.

306. Янчева Л. М. Модернізація вищої освіти та проблеми управління якістю підготовки фахівців / Л. М. Янчева, О. К. Кухарьонук, Т. В. Коновалова // Прогресивні ресурсозберігаючі технології та їх економічне обґрунтування у підприємствах харчування. Економічні проблеми торгівлі : зб. наук. пр. – Х., 2009. – Ч. 2. – Т. 2. – С. 270–274.

307. Яременко Л. М. Організаційно-економічні механізми державного управління вищою освітою в Україні : автореф. дис. ... канд. економ. наук. : спец. 08.00.03 / Л. М. Яременко ; Науково-дослідний економічний інститут. – К., 2008. – 21 с.

308. Яркіна Н. М. Комплексний механізм управління підприємством рибного господарства : автореф. дис. ... докт. економ. наук. : 08.00.04 / Н. М. Яркіна /; Національний університет харчових технологій. – К., 2016. – 40 с.

309. Яровий С. М. Організаційно-правове забезпечення виховної роботи в закладах освіти МВС України : автореф. дис. ... канд. юр. наук. : 12.00.07 / С. М. Яровий // Національний університет внутрішніх справ. – К., 2003. – 21 с.

310. Clark B. Common Problems and Adaptive Responses in the Universities of the World: Organizing for Change / B. Clark // Higher Education Policy. – 1997. – vol. 2.

311. European Union (офіційний сайт) / Implementation of “education and training 2010” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/general_framework/ef0020_en.htm

312. Harlamova, Julia. Some aspects of the complex mechanism of public administration of civil protection service / J. Harlamova // Virtus: Scientific Journal / Chief M.A. Zhurba. – October № 3, 2015. – P. 88–91.

313. International Standard Industrial Classification of All Economic Activities [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unstats.un.org/unsd/cr/registry/regcst.asp?Cl=27>

314. Lombardi J. Quality Engines: The American Research University Prototype / J. Lombardi, D. Graig, E. Capaldi, D. Gater, S. Mendonca // The Competitive Context for Research Universities. – The Center for Measuring University Performance, An Annual Report from The Lombardi Program on

Measuring University Performance. – July, 2001 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://mup.asu.edu/research2001.pdf>

315. Marginson S. The public/private division in higher education: a global revision / S. Marginson // Higher Education. – 2008. – № 53. – p. 307–333.

316. PDCA // Free encyclopedia [Electronic resource]. – Access mode : <http://en.wikipedia.org/wiki/PDCA>.

317. The Global Future of Higher Education and the Academic Profession: The BRICs and the United States / Ed. By P. G. Altbach, L. Reisberg, M.M. Yudkevich, G.V. Androuschak, Y.I. Kuzminov. Palgrave Macmillan, 2013.

УКРАЇНА

**ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ НАУКИ І ОСВІТИ**

 Держпром, 9 під'їзд, 4 поверх, м. Харків, 61022, тел./факс (057)705-02-88
 e-mail: priemnaya@dniokh.gov.ua p/p 35215001001577

28.04.2016 № 01-39/1405

на № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження ад'юнкта навчально-науково-виробничого центру Національного університету цивільного захисту України **Харламової Юлії Євгенівни** на тему: «Механізми державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту» на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління

Сьогодні в умовах інтеграції України до світового освітнього, наукового й економічного простору відбуваються суттєві зміни в законодавчій базі з питань розвитку української освіти, що пов'язано з впровадженням нових технологій, обладнання, механізмів взаємодії, забезпечення, управління та інших аспектів діяльності, які характеризуються постійними змінами вимог до рівня підготовки працівників і фахівців ДСНС України.

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 рр. наголошує на створенні всіх необхідних умов для випереджального безперервного характеру модернізації та розвитку освіти. Така направленість на підвищення якісного рівня освіти повинна сприяти економічному зростанню держави і вирішенню соціальних проблем у суспільстві, подальше навчання та розвиток талановитої та здібної особистості.

До навчальних закладів ДСНС України відносяться навчальні заклади, які готують фахівців служби цивільного захисту на таких рівнях освіти: загальної середньої, професійно-технічної та вищої освіти. Проте, підготовка фахівців для служби цивільного захисту не базується на принципах безперервної освіти, що викликає суперечливість у навчальних програмах та дублювання інформації на всіх рівнях освіти.

Тому, пропозиції, які були запропоновані Харламовою Ю.Є. у дисертаційному дослідженні щодо вдосконалення ефективності системи підготовки фахівців служби цивільного захисту заслуговують на увагу і мають перспективу практичного використання.

Перший заступник директора,
к.держ. упр., професор

О.О. Труш

ДСНС України
ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ
З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ У ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ
 (ГУ ДСНС України у Запорізькій області)

вул.Фортєчна, 65, м.Запоріжжя, 69002, тел. (061)787-94-00, факс (061)787-94-68,
 Web: <http://www.zp.mns.gov.ua> E-mail: zp@mns.gov.ua код ЄДРПОУ 38625593

20.04.2016 № 01/7-1/4453 На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Харламової Юлії Євгенівни
 за темою: «Механізми державного управління підготовкою фахівців
 служби цивільного захисту»,
 на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за
 спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління

Фахівці служби цивільного захисту повинні бути професіоналами своєї справи для того, щоб якісно виконувати покладені на них серйозні та життєво важливі питання, що стосуються їх діяльності. Працівники ДСНС України повинні мати великий багаж знань та вмінь, тому що кожна окрема надзвичайна ситуація нетипова та вимагає аналізу, прогнозування, а також чітких злагоджених дій для її ліквідації.

Організаційна система підготовки фахівців для служби цивільного захисту не є ідеальною, тому що вона знаходиться у постійній реорганізації та не встигає адаптуватися до нових умов.

Виходячи з останнього, пропозиції, які були запропоновані Харламовою Ю.Є. у дисертаційному дослідженні щодо удосконалення підходів до реалізації організаційного механізму державного управління у сфері підготовки фахівців служби цивільного захисту, який передбачає процес взаємодії суб'єкта й об'єкта державного управління на I та II рівнях та дозволяє більш детально дослідити функціонування системи підготовки фахівців для ДСНС України заслуговують на увагу і мають перспективу практичного використання.

Перший заступник начальника
 ГУ ДСНС України у Запорізькій області
 підполковник служби цивільного захисту

В.Л. Матросов

34274

Державна служба України з надзвичайних ситуацій

**ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ
З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ У ЛУГАНСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

93400, Луганська область, м.Сєвєродонецьк, вул.Новікова 16, тел.(06452) 4-34-17, тел/факс (0645)70-21-84

16.11.2016 № 01-5587/147
На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Харламової Юлії Євгенівни
за темою: «Механізми державного управління підготовкою фахівців
служби цивільного захисту»,
на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за
спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління

Тенденції розвитку ДСНС України такі, що зростання вимог до рівня підготовки фахівців на місцях випереджає зростання рівня підготовки в навчальному закладі. Вимоги до рівня підготовки фахівців служби цивільного захисту змінюються, постійно вводяться нові області діяльності, в яких фахівець, галузі цивільного захисту, повинен розбиратися. Для забезпечення необхідного рівня підготовки повинно бути чітке розуміння і спрямоване управління організацією та підготовкою фахівців даного напрямку, виражене у різнобічному обліку взаємозв'язків різних факторів, що впливають на підготовку майбутніх фахівців у процесі навчання.

Сьогодення вбачає євроінтеграцію в усіх сферах суспільно-політичного життя, таке бачення не може залишити поза увагою й аспекти в сфері цивільного захисту.

Таким чином, пропозиції, які були запропоновані Харламовою Ю.Є. у дисертаційному дослідженні щодо обґрунтування етапів формування системи стратегічного державного управління у сфері підготовки фахівців служби цивільного захисту заслуговують на увагу і мають перспективу практичного використання.

Начальник Головного управління
ДСНС України у Луганській області
полковник служби цивільного захисту

І.В. Савельєв

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор
 Національного університету
 цивільного захисту України
 генерал-лейтенант
 служби цивільного захисту
 д. наук з держ. упр., проф. В.П. Садковий
 «12» _____ 2016 р.

АКТ

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Харламової Юлії Євгенівни

за темою: «Механізми державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту»,

на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління

Комісія у складі:

Голови – проректора з наукової роботи – начальника науково-дослідного центру, д. т. н., професора, полковника служби цивільного захисту Андронова В.А.;

членів комісії: – завідувача кафедри публічного адміністрування у сфері цивільного захисту, д. наук з держ. упр., професора, Майстро С.В.; професора кафедри публічного адміністрування у сфері цивільного захисту, д. наук з держ. упр., професора Мельниченко О.А.; начальник кафедри управління та організації діяльності у сфері цивільного захисту, д. т. н., с. н. с., полковник служби цивільного захисту Соболев О.М.,

цим актом засвідчує, що результати дисертаційного дослідження Харламової Ю.Є. за темою: «Механізми державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту» використано викладачами Національного університету цивільного захисту України при розробці основних дисциплін для здобувачів вищої освіти усіх форм навчання, зокрема, що викладаються кафедрою Управління та організації діяльності у сфері цивільного захисту: «Система державного управління та місцевого самоврядування», «Організація управління діяльністю органів та підрозділів цивільного захисту»; кафедрою Публічного адміністрування у сфері цивільного захисту: «Кадрова політика і державна служба», «Стратегічне планування».

Голова комісії:
 д. т. н., проф..

В.А. Андронов

Члени комісії:
 д. н. з держ. упр., проф.

С.В. Майстро

д. н. з держ. упр., проф..

О.А. Мельниченко

д. т. н., с. н. с.

О.М. Соболев